

# Borí noonə daní mas'afa

Daníruwotsəka

Keezəl k'aat'a

3



Benshangul gumuzə guurí daní bíron k'anəka

2010, Grade 3 Subject: Language, **TG** for Shinasha



# Borí noonə daní mas'afa

Daníruwotsəka

Keezəl k'aat'a

## 3

**Bémabətíyo benshangul gumzí guurí daní bííron koteka**

shíno bák'aneyí 2002 dura

**k'anítsotsí**

- Afríka Imbíyaleyí
- Abíyot Adameyí
- Aster Argatí
- Amsalu Tadeseyí

Trial version  
2010 AC

Grade 3 Subject: Language, **TG** for Shinasha

Kísha

Taawa

Tooka

K'atsa

1. Shuutsots íza ----- 1
2. Buuts katsí k'ala ----- 8
3. Gook'o eebí -----
4. Sheesh maa k'ala -----
5. Shítumí s'unga -----
6. Ambeshənat bəgal naana'otsəna -----
7. Mas'əínda -----
8. Na'a muk'əna osha -----
9. Worfí mayotsí -----
10. Borəní taawa -----
11. Maa ashə k'ana -----
12. Akəsumí -----
13. Durə dookə baakə meec'í mala -----
14. Gaareyí fíina -----
15. Mas'afí maa -----
16. Mít koka -----
17. Keewí tuwonat bədowetuwona -----
18. Daníruwo maastawasha -----
19. Anduru jaaha -----
20. Jamə aatí dabədabíya -----
21. S'uwura taaríkí ísha -----
22. Taha s'ayína -----
23. Maa k'eeza -----
24. Oota -----
25. Níhí íza -----
26. Tíinde taash beewe -----

## **Uda**

Borənə daní mas'afan keezəl k'aat'osh wotítuwe etatə nok'aníyoəbí  
atsatse notuwítuwok'o noosh aayítsə keezəl k'aat'í doməní mas'afə k'anítso  
tsənat nofíinosh geyítə k'ac'ə wotsí nosh íiməts beníshangul guməzí guurí  
daní bíiro ayídek'ə noní botse udero.

## **Kínda**

Borəní noonə daní jam k'os'otsí k'ebo, keewo, nababonat guut'ə falə eenshosha.

K'os'anotsí geyetsokə betsosha daní poolísíyatse tuwutə keezəl k'aatotsəsh borəní daníruwo konat daníyíruwotsə mas'afə Benəshangul Guməz guurotse k'aníyere.

Daníruwotsə mas'afotse 26 k'ot'okots fa'ano.

Mas'afanítsəna daníyírywo dan man sheengəsh bə daníyísh jíishíru sheengə daní malotsə/ weerots/ k'aníyerəno.

Mas'afanítsəna:-

1. Tooko
2. Peredíyo
3. k'os'otsə
4. Detsotsə
5. Daníyo
6. Daní t'íín t'íína
7. Dan aayí k'ac'otsí
8. K'ororonat k'ooron
- 9 Terwerots aaníyo

Etíruwotsí detsəfe. Dambí keewanotsí íkə íkon bédetsə tsotsəna haníye shíní teshətsə mas'afoníye k'oshítuwe eshəní daníyíruwotsí jam danítookí shírotse ímetsə detsotsí sheengəsh danəde (nababəde) danə man daníyo bo'atse kotetuwe.

## Shínatsí semísterí daní detsa

Jaawa	Detsa	Imeets peredíya
1	Bobek'atsonat boshíshəts keewo keewa. 1.1. Bo shəshətsə keewo aaníde keewa 1.2. Ikə keewo s'íílərə keewuman eegə bəwotok'o keewa.	6
2	Aap'otsənat s'een matsí keewotsí nababa	5
3	Fídeliwotsí guut'etuwok'onat jíndə korədek'ona 3.1. Fíde líyotsí guut'e tuwok'oní 3.2. Fídeliwotsí guut'e wor jíndə korədek'onat bodago tse beyokí baash besha.	4
4	Aap'ə fíina. 4.1. k'andə aap'otsí fíina 4.2. S'índə aap'otsí fíina 4.3. K'awíntsədek'ə guut'ets aap'otsí fíina	16
5	Shuutsonat aap'ə golí gala	4
6	Aap'otsí k'aarí tuwonat k'aarí díhona (tooníya)	4
7	Aap'otsí kaaw bíítsa	4
8	Aap'ots aretsə bíítsonat goonkeraw bíítsona	4
9	S'en matsí keewotsí guut'a	4
10	Borəní jaawotsí (1-100)	2
11	K'op'í jífuwa	3
12	K'osh k'osh keewotsí kíítsíruwatse jaafər daatsa 12.1. k'at'ík'at'otsatse 12.2. Arotsatse 12.3. Footogərafíyotsatse 12.4. Jaandotsatse 12. keewu íkí shírotse guut'etsotsatse	

# Shuutsots Iza

Imetso 6 peredíya

## 1. Danhan k'os'otsí :-

### K'aat'ə ik (1) Nababar dana

- Nəbabíyo bo tookonat gaareyon nababítuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'o aanítuno.

### K'aat'ə (2) Guut'a

- Nəbabíyotse keshətsə aap'otsəsh aretsə bíitso guut'etuno.

### K'aat'ə -3. Keewa

- S'índonat gaarewon wotar shíyeyar ní keewots tuwokonat. bodowetúwo keewur t'íitsítuno.
- Bobek'əts kee waste bodantso aap'on keewítuno.

### K'aatə -4. K'op'ítera

- Aap'ots tuwokí fídeliyotsí woníyírəní k'osh andər aap'o fíínítuno.
- Aap'otse daatse yíru fídeliyots beyoko wonawoní yírə andər aap'o fíínítuno.
- Aap'otsə tuwokonat bodokí fídeliyotsí wona woníyír yandər aap'otsí fíínítuno.

### K'aat'ə -5. K'eba

- Boosh nababetsinat keewetson k'ewude aaní aap'on keewítuno.

## 2. Detsa

### K'aat'ə -1. Nababar dana

- Nəbabíyo nababəde danetuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníyítuno.



## **K'aat'ə-2. Guut'a**

- Aap'otsəsh aretsə bíitso ímetuno /guut'etuno/

## **K'aat'ə -3. Keewa**

- Keewotsə tuwokonat bodowetuwon keewa
- Bobek'əts keewatse bodantso keewítuno

## **K'aat'ə -4. K'op'í tera**

- Aap'otsə tuwokonat bodokí fidelíyotsí wonawoníyír handər aap'otsí fíínítuno
- Aap'ə dagotse beyíru fidelíyotsə beyoko wonawoníyír andər aap'o fíínítuno.

## **K'aat'ə -5. K'eba**

- Boosh keewetso k'ewude aaní keewítuno

## **3. Daníya**

### **K'aatí 4 (Daníyítə kíítsa) k'op'í tera**

Aap'otsí k'osh k'osh weeron fíínetuno. Aap'otsə bodokí fide líyotsənat tuwokí fííde líyotsí wona woníyír k'oshə k'osh andər aap'otsí fííno faletuwe. Aaní aap'otsə dagotse daatseyíru fidelíyosh beyoko wonawoníyír k'osh k'osh handər aap'otsí fííno faletuwe.

Wotowa bakona danhan t'ííntso bəgeyítí daníruwots natatse tuwu woto bə geyítuwotsəna hanatse gawíntsəde daníyo geyíratse. Hanə bəwotí danəhan detsoní daníru wotsə natonton amo bək'azətsotsəna. Kaat'aní tsəna aap'ə íkə tuwokonət bodokí fidelíyotsí wonawoníyír andər aap'otsí fííno bofalítuwok'o daníyo wokín kíítsə baaro bode tawe.

## Ariya

1. Aap'ə íkatse k'osh aap'otsí fína

### Na baba

A. Naba                      Cí. Aana                      E. Aba  
Bí. Baaba                      Dí Bana                      F. Ba'a

Hank'o ap'otsí ap'əíkatse tuwur ríino faletuwe.

2. Aap'otse beyíru fi`deliyotsə beyko wonawoniyír fíínewora

A. Met'a = t'ema, t'ama

Bí. C'íisha = cíc'a, shísha

3. Aap'otsə tuwokí fidelíyo woniyír k'osh andər aap'otsí fína.

Asha = ísha

Íka = aka

4. Aap'otsə bodokí fide líyotsí woniyír k'osh andər aap'otsí fíínewora :

A. k'uma = k'ut'a                      Bí. Tísha = tíka

Haniye dambí ímetsə keez aríyotsatse dano nofalítuwoní fíínetsə andər aap'otsí shíní ímets aap'otsiyere k'osh andər bíitso bodetsoní.

## **4. Daní t'íín t'íina**

Shənə hambets nəbabíyo mandə kín dəfətse shínona beshəts daní shuutsatsí de tsotse íkíkə aatotsí t'ííntsər daníruwotsí kup'íya. Maníye okona daníruwotsə mas'afotse t'ííntsə tururí nəbabíyo nababífətse shínona bíatse bokee weyísh ìmetsə kee wotsatse boosh aretso bokeewítuwok'o k'ala. Bokeeweyora íkə doonzə keewu baaro (mec'əro) k'eboní k'oshotsə botokíko bo keewa wok'o bəwoshítuwotsəna korədek'o geyítuwe. Danírwotsə bosharawo boshuntso bokee wítuwok'o kup'írəní bəgeyíyala aawuk'o bokee wítuwok'o jafər ima.

Keewumanotsatse keewe bok'əriye okona nababí tero korəde nababo bofalítuwok'o k'arítuwonat díhon aap'otsí k'andonat s'índon woshəde

nababefok’o koræde bo hababítuwok’o k’alo geyítuwe. Nəbabí man beshíyosh bəgetsə keewo k’e bíruwotsə sheengəsh bodaníshə íkə no t’awosh nababar kíítsa. Manatsəna daníruwotsə dagotse nokore wo bəbeetuwok’o k’oat’otse bobeyír tooron bonababítuwok’o k’alo geyítuwe. Bonababora nababí terotsí korə bodek’etuwok’o keewo geyízuwe. Bonababora booshə galerawu etuní keewotsənat aap’otsən bobeyala mastawasho deshəde aato bofalítuwok’o ízonat kup’íyon geyítuwe.

### **K’aat’ə 1 Nababa**

Daníru wotsə bonababətsok’o danosha bobaterawo k’oshə k’osh aatotsí fííníyo geyítuwe. Aap’í aatotsí bo’aaníyora nəbabíyotse bodaatsətsə keewatse tuwur bo’aanítuwok’o wosho geyítuwe. Han bəwotí daníruwotsí bonababətsə keewo danər bodantsə keewo keew bofalítu wok’o k’aloshə.

### **K’aat’ə 2. Guut’a**

K’aat’ə hanítse daníru wotsatse kotetuwoní jíndo koræde fide líyotse shapo koræde sheengə guut’ə bəwotətsotsəna bomas’a fotse t’íintsə terwerotsənat bonatonton ametə k’osh terwerotsí k’aníde warə aak’ə maratse guud’ər daníruwotsə bodafətarats boguut’e tuwok’o k’alo geyítuwe.

### **K’aat’ə 3. keewa**

K’aat’ə hanítse bodanetuwok’o geyetuwoní shíyeyí (keeweyí) tero koræde keeweyarə manítə keewu ikatsə bodo bofalítuwok’o danər botewrerítuwok’o k’ala. Eshəna taaw 1-3 tse t’íintsə shíyeyí keewotsatse bəgeyítuwok’on botookə tookon, gítəgítan wokín gaare won boshíyeyor guurar k’oroonat aayíyon geyítuwe. K’aat’anítse taw 4 tse A-C bodəfetso beyíru wo daníruwotsə mas’afatse beyíru aatotsatse tuwutə k’aníyekə bəwotora taaw 5 daníruwots daní angonat daníruwotsə galotse dan imo falítə anotsí daníyír uwotsə k’anídek’ə bodootsə keewatse fíínetəkəno. K’at’ə hanə daníyosh bəgetsoní

bonatonəton ametə arotsítse wokín keewotsatse bodanətso keewo bofalo eenəshosha.

K'aat'ə 4 tse taawu 1-3 bodəfetso daní mas'a fotse íímets aríyotsíye k'osh k'osh aríyotsí shínə kíítsərə (íímərə) k'aat'otse wokínə maa fíínonə íímərə bofíínítuwok'o k'alo geyítuwe.

Maa fíínonatə k'aatí fíínonə íímetsotsí daníruwotsítse k'atsotsə turə nokorí weeronə ak'ə maratse bofíínítuwok'o k'aleyorə bodagotse beyíru noheyo bəbeyíru wotse andər aap'otsí fíínə falo eenəshə dek'etuno.

### **K'aat'ə -5 k'eba**

K'aat'ə hanə daníruwotsə k'ebí falo eenəshosh t'ínəkə dana. Eshəna nababetəwo wokin kewetə tururo k'ewude dano bofalítuwok'o haniye dashí íímets keezə up'etsotsə taríkíyo (tururo) gítoto t'awashəde bosh nababa. Maníye okonə íkíkonə turə bok'ebətsə tururo aní bokeewítuwok'o k'alərə maníye okonə tururə manə beshíyosh bəgeyíru keewatse gareyonə bokeewetu wok'o k'ala, taawu 3 natə 4 maa fííno fíínarə wetə peredíyonə bofíínítuwok'o jísho geyítuwe.

### **Uump'etsə keezotsí**

Galə íkotse galetsə íko fa'e bətesh. Ikə aawo uump'etsotsə bəmoo futədek'ə kíndətəní ayí ambaronatə ayə k'ac'o uump'ədek'ə worəwo bokíínd. Worəwu manítse uump'etsotsí k'ak'o detsə bədek'. Boyítsí íko ashə de kíto amərə buutso kewude bəwetəwok'o bokeewe. Manatse boyítsí íko kewude bəwoyísh kíto mand bowosh. Gítotsəmo bowoshətsəmanə kewude bí, aanefe weeratse korəde ud'ək'ərarə bo'uump'ətsman gítə borə kayidek'osh bokeewe.

Míshə kewu woshetsonuwe bətokísh bíyoke máátə bosh bədowíruwots ato (merzíyo) gerəde bonə ud'ərə bo'uump'ətsəman bətookísh woshədek'osh k'ut'əbə dek' bə'etətsə manək'o k'alədek'ə bəwa. Oofotsu bo'etətsok'onə bokotəfe bəware ud'ək'əratə ayídek'ə bok'ak'ətsotse

míshəmanə bíseyatə karí máá bok'ər. Mísho máábok'ərətsok'onə bobeyíru woke k'at'ə etə k'írə bowuts “fíino fíinətsoshe angətso kas'ətsosha ” etefo k'owa. Uump'etsotsí ashə gízonatə ambaronəsh ettəní botookə tookosh gondo k'umeyatə bouump'ətsə gízo boshə bəwoterawo k'írə bowutsere gízəman datsətə donzosh. Aaniye ashə s'azə tewunətsə gondatsə bəkeshəfok'o uump'etsanotsatse dano faletuwe.

Jamonə k'aat'anítse íimetsə daníruwotsə k'ebə falə eenəsho bofalítuwok'o íimetsə daníyí weerə maníye k'osho daníyíruwotsə botookonə koshə daní malo dabəde bodanítuwok' geyetuwe.

## 5. Danə ayíyí k'ac'otsí

- keezo, awudonatə utsə fidelíyetsə aap'otsí guut'ekə kardíyotsí
- Aap'ots, s'enawu s'en matsə keewotsə natə s'en matsə keewotsí k'oshə k'osheyo kítsíru carətíyotsí
- Aap'otsənətə s'en matsə keewotsə janda
- Fəleshə kardíya dan ayíyí k'ac'ə jam manots bəgeyítuwok'onə be'eyíru beyokə jírəde daníyo geyífe danə hanətonə ametə k'osh dan ayíyí k'ac'otsí k'aníya.

## 6. Tatsonat k'oorona

Danhan k'os'otsí daníruwotsə sheengəsh bodanísha daníruwotsə mas'afotse t'íintsə k'osh k'osh aatotsí maa fíinon k'aat'í fíinon aap'on aaníyon k'osh k'osh hanənaarí aatotsí k'aníde daníruwotsə boffínítuwok'o k'alər daníruwots bodano k'ooro (tatso) aríyo faletuwe.

## 7. Terwer Aaniyotsí

### K'aat'ə íka (1) nababar dana

1, A. koota

C, ara

E, koota

Bí, koota

D, koota

## **k'aat'ə 2 Guut'a**

A, 4                      C, 5                      E, 3                      G. 7  
Bí. 6                      D, 1                      F, 2

K'osh aatotsí ikoniye boget aaníyo detso bofalítuwotsəna boosh aaníy ímogeyíratse.

### **K'aat 4 aaníyotsí**

1. A. -Keta                      C, - kasha                      E, - Fura                      G. - Mata  
    - Kíta                      - kasha                      - Fera                      - Moota  
    Bí - Mus'a                      D, - Moosha                      F, - T'awa                      H, - Gora  
    - Mís'a                      - Masha                      - I'íwa                      - Gera
2. A. S'aada                      D, - T'awa  
    Bi. Kas'a  
    Cí. Maka
3. A. Matsa                      D. Guut'a  
    Bì. Baaka                      E. Gema  
    Cí. Gora                      F. Mas'a
4. A. C'ura, c'uc'a, k'uc'a, k'ác'a  
    Bí. Bíra, bímba, bara  
    Cí. K'op'a, koka, kap'a, kaaka, kaka  
    Dí. Gesha, dasha, dana, shaga, naasha

### **Buuts katsíyí k'ala**

5 peredíya

### **Danhan k'os'otsí**

#### **K'aat'ə 1 Nababar dana**

- Nəbabíyo bok'aaro eenshəde íkíkon nababítuno.
- Nəbabíman gaarewon nababítuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí fíínítuno.

#### **K'aatə -2 Keewa**

- Gaareyon shíyeyar k'aat'otse botoohotsəsh keewítuno.

- Aro s'íílərənı arəman beshıyosh bəgeetsə wosho gaaroyonat botookətookon keewıtuno.
- Bok'aat'otse t'íintsə tawu urı arotsə k'alonat bodowetə mıíd'o keewıtuno.

### **K'aat'ə 3 Guut'a**

- Keezonat uutsə fidelı detsətsə aap'otsı nababıtuno.
- Jındo korəde guut'etuno.
- Aap'on boosh nababeyıru k'eewude guut'etuno.

### **K'aat'ə -4- Nababa**

- Aap'ona s'eenaw s'een matsı keewotsənat s'een matsı keewotsən guud'əde bofıidelıyotsı botaawurawo matsəde nababo falıtuno.
- Bok'aro ayə boeenəshərawo ayənu bomuk'əshərawo k'ebıru wotsəsh nababıtuno.
- Bofıınətsə fııno bok'aat'ıtsı toohotsəsh nababıtuno.

### **K'aar'ə -5 k'op'ı tera**

- S'een matsı keewotsı fıınıtuno.
- K'op'ı terə koraw s'een matsı keewotsı kaatsıtuno (doozıtuno)
- Bofıınətsə s'een matsı keewotsı botoohotsəsh t'íintsıtuno.

## **2. Danhan detsəwotsı**

### **K'aat'ə -1 Nababar dana**

- Gaarewon bok'aaro eensəde nababa.
- Nəbabıyotse keshəts aatotsı aanıya.

### **K'aatə -2 Keewa**

- Gaareyon shıye tuno.
- Gaareyon boshıyetsə keewo ikıkon t'ııtsıtuno.
- Danı mas'afotse t'íintsə arotsı s'íılərə bowosh aap'on keewıtuno.

- Daní mas'afotse t'íintsə tawu urí arotsə k'alonat bodowetə mííd'ò aap'on fiínítuno.

### **K'aat'ə -3 Guut'a**

3-4 bodetə fiidelíyotsən fiínetsə aapp'otsí jíndo korəde guut'etuno

### **K'aat'ə 4- Nababa**

- Aap'ona, s'eenaw s'een matsí keewonat s'een matsí keewotsəna bofiideliyo botaawurawo matsəde nababítuno
- Bok'aaro manutsíde k'ebíruwotsəsh nababítuno. Aap'on boguut'ə tso nababítuno

### **K'aat'ə -5- K'op'í t'era**

- k'op'í tero korəde s'een matsí keewo fiínítuno
- bofiintsə s'een matsí keewo k'aat'otse t'íintsítuno

### **3 Daníya (daníyítə kíitsa)**

Tookə han shírotsəna tawu urí arotsə t'íinərəno.

#### **A. Yootsí tawuura**

Bí. Səmínton fiínetsə durí dookə tawuura

Cí. Elekətəríkí tawuura

#### **A. Yootsí tawuura**

Hanə naarí tawu urí naaroní ayə ashotsə bín bofiínəkə bəwotora fiíneyorə ayə mííd'otsí detsəfe.

**Mííd'əmanots** :- 1. Ayə míto íshítuwe

2. Gemítsí mítotsí bok'ut'etuwok'ò k'alítuwe

3. Ayə woro ( saayító) íshítuwe

4. Buutso k'aníyora bəs'uwonat bəlaluwo ashatsə míd'ò dewetuwe.

#### **B. Səmínton fiínets durə dookə tawuura**

Hanə naarí tawu urí naaroní ayə daneraka. Bəwotefere k'oshə k'osh beyoke bínə fiínekə yootsí tawu uroníye k'anefe hanu.



1. woro /saayíto/ k'uzítuwe

2. Ango k'uzítuwe

3. Mító k'uzítuwe

4. s'uwí míid'ó bazíyítuwe

5. Ikənon kítə keewotsí fíino faletuwe

**Ariyosha**:- mísho k'ac'efetsə ikə

weeron íto k'ac'etuwe.

### C. **Elekətaríkí tawu ura**

Hanə naarí tawu urí naaroní jamotsí yere k'anítə durə dookə tawu ura. Bəwotefe nogalotse kítotse beyíru ashotsə baarí (mec'ərí) bín fíinefo. Ayə ashotsəmo hanə naarí tawu uron fíinerakəno. Hanə bəwotətsono elekətarəkí c'eesə detsətsə galotse beyíru ashotsə baarí bín fíinefatsə. Jamona daníruwotsə mas'afatse aron t'íintsə tawu urí naarotsí duro k'on durə duron waakəno.

### 4. **Danə T'íin t'íina**

Beshətsə peredíyon bodantsə danotse íkíkə aatotsí aatərə daníruwotsə bo'aaniyítuwok'ó k'aleyíye okona daníruwo beshətsə danəman eenə een keewotsí shuutsə aanar s'íilər daníruwotsə kup'ide hambetsə dano tuwo geyítuwe.

### **K'aat'ə -1 Nababəde dana**

- Beshətsə eenə een keewotsí daníruwotsənton toharə keewebok'əriye okona hambetsə tookə shírotse beyíru keeweyí k'op'otsí aak'ə maratsə guut'ó geyítuwe.

Aak'ə marats guut'etsə tuwí k'op'əmanotsí haníye shíní bodantsə danon bokeewítuwok'ó k'alo geyítuwe. Hanə bəgeyítsoní daníruwotsə haníye shíní bodantsonat t'íintsə tookonton bədetsətsə gonkeyo danosh falíyítuwe. Daníruwotsəna boníbibítsətsə sheengəsh bokeewítuwok'ó k'alər bogalo sheengəsh t'íiwítsə bodek'etuwok'ó k'alítuwe. Daníruwotsə danonat kíc'ó nodanetuwo woshítuwe. Nanatse. Daníruwotsə danonat kíc'ó nodanetuwo woshítuwe. Manatse.

- Nəbabíman daníruwotsəsh nababa
- Daníruwotsə bok'aaro k'aat'í manon woshəde íkíkon bonababítuwok'o k'ala.

Daníruwotsə mas'afotse tookə han shírotse ímetsə aatotsí aap'on boaaníyítuwok'o k'ala. Aap'on bo'aaníyora jam daníruwotsə bo'aaníyítuwo kup'íyo geyítuwe. Bogeetsə keewo keewosh shatíru naana'otsənat borəní noon shíya naana'otsí k'ororəde danərə boon kup'íyo geyítuwe.

## **K'aat'ə 2. Keewa**

Buutsə katsí kala etíru tookə shírotse t'íínətsə nəbabíyo nat arotsən gaarewon wetar bokeewetuwok'o k'aleyala:-

- Tohar fíínonat aayeyonə falo eenshədek'etuno
- Bodantsə keewí ango eenəshədek'etuno.
- Bokeewora bonababətso eegə beshíyosh bəgeyíruwo k'obodantso k'o dano faletuwe.
- Níyíron keewí doyo detsetuno.
- Aron t'ííntsə woshə s'íílər gaareyon keeweyar bok'aat'ítsí botoohí shínatsə keerə bokewerə arəman beshíyosh bəgeyíruwosh bodantsok'o dano falítuwo.

Eshəna aak'o bodantsok'o danosh falíyítuwoní bodantso keewo bofalorə bəwotora k'aatanítse nəbənədek'etuwoní daníruwotsə íkíkínə tuwur bo keewítuwok'o goo íma.

## **K'aatə -3 Guut'a**

Guut'o awudə naarí noon falotsítse íkoní. Daníruwotsə natok'ona aap'otsí, s'eenaw s'een matsí keewotsí, s'een matsí keewotsənat nəbabíyotsí aap'onat guut'etsə keewotsatsə boguut'etuwok'o k'ala. Guut'oní keeweyí shaatə bəwoto danərəní boguut'ora k'op'í jífuwotsí bəgeyítə beyokə bogedo t'ííwíntso geyítuwe. Daníruwotsə mas'afatse k'aat'ə 3- shírotse ímetsotsí fíínəde bok'aat'ítsí toohotsəsh íkíkon bonababítuwok'o k'alí daníyíruwo

mas'afotse ímetsə tururo ítəbabere aap'on guud'əno. Boguut'ətsəno íkíkon bok'aaro eenəshəde bok'aat'ítsí toohotsəsh bonababítuwok'o k'alo geyítuwe. Hanə bəgeyí fídetíyotsə shəponat k'aaron galədek'ə bodanonatə dano bok'azon danosh bək'alítə dambatsəna k'ewude boguut'etə falo k'oro rosh wotítuwe. Haníye dashí t'íintsə k'awun turoro bodafətaratsə aap'on boguut'e tuwok'o galərəní boíshíye okona íkíkon tuwur bonababí tuwok'o k'ala.

### **Daazonat tulona**

Butsə urotse mayonatə buyonə k'as'əfə daazə íko fale bətesh. Ikə aawo donəzo kemí k'ac'o kurídek'ə kító mand dek'ə bí'am. Daazəmanu k'oshə k'osh aronatə s'aadonə detsətə daazotsí gawíyotse bəbek'. Gawíy dímbəro shengəshədek' bek'ə bədek'. Daazə manu “ake ! tahere k'anətsə beyo beyíru daazotsə fano ete ? ” etə bəgawí. Dozoní galo mand bí'aanorə daazo shuutso mand aanatə s'íiləfere bogalomand k'azə bo'am. Manatse daazəmanə t'uu tuwutə t'afətə kító mand bí'aməfere weeratse gəranzo gíshədek'ə bí'aməfe síisə daazots íkatsə wotatə bínə bo'orí.

Daazə manə síisə daazotsəsh bontonə woto bəgeyíruwok'o bəkeewu. Bowerə “nonə nəbek'íruwok'o naro s'íis'ík'a. Eshəna gəranzə manə ní'aronə danəde neen metuwe” bo'et. Bíwe “ítəkok'o tan k'aluwere” bíet. Manatse arə fíin falítə síisə daazo geyarə nas'ə tulo bac'əd'e tootsonə bí'atse jíndo bəfíinítuwok'o k'aləde bono aríde fíinowa. Bonə aratə mooc'o íkə gawíyosh máátə ayídek'ə s'adəbəwuts. Ikə aawo bətohotsətonə mítə shírotse bok'efere t'u awusho butsətə bí'atsí tulo mashəbək'ər. Aawu bín kotəronə (gaderonə) jínətsə gəranzə manə yotsə bí'aronə bek'ə bədek.

Daníruwotsə tururə manatse egə bodanətsok'o, boguut'ətso turə bonababorə aap'o s'eena s'een matsí keewonatə s'een matsí keewotsí bodaroko (bosheloko) bəbeyal, aap'otsí shengəsh bos'egok'o, jíndo shengəsh kotədek' boguut'ok'o faletsok'onə jamə daníruwotsə kíshí guut'o s'íilo geyítuwe.

Haniye okonə bokíshə guut’o shengəshoshbotewurerísh kup’íyo geyítuwe. Turə bonababítuwoko k’alo geyítuwe.

#### **K’aat’ 4 nababa**

Nababoní danonə datsetə fala. Nababí falo eenəshosha shənə fídeliyotsə shaponatə k’aronə shengəsh galəde dano geyítuwe. Fídeliyotsə k’aaro galəde bodanetuwok’o woshosha botookətookonat gaarewon fídeliyotsí bos’eegetuwok’o k’ala. Aaní fídeliyotsə aro fínde bodowetuwo k’o k’alərəní goonkíde bonababítuwok’o kupíyo geyítuwe.

- Aap’otsí s’eenawu s’eenmatsí keewotsənət s’een matsí keewotsən botaawurawo matsəde bonababítuwok’o k’ala.
- K’aat’otse íkíkon bonababora sheengəshdek’ə bonababətsok’o danər aayíyo geyítuwe.
- Bonababora bok’aaro k’ebíruwotsə manon matsəde bonababí tuwok’oízə ima.

#### **K’aatə 5- Guut’í tera**

K’aatəhanítse beyíru daníruwotsí bonaton bok’aat’on mukə bowotətsotsəna aaní bornan boosh gítəlí noonə wotətsotsəsha guut’í tero korəde keewo falatsəno, guud’ənu nababo falatsəno. Han baarə bəwoterafətse boosh shíyetso keewosh aap’otsənət s’een matsí keewo bofínora darosh wokín jíitsosh bofalítuwotsəna daníyíruwo kup’íyonat aayíyo ímo geyí tuwe.

Booshə shíyeyíruwo bokeewítuwok’o aap’onat s’een matsí keewotsí botero korəde bofínítuwok’o k’aat’an shírotse ímetsə keewotsí sheengəde fínar botewre rítuwok’o kup’íyo geyítuwe. Dan hana bogalotse daatseyíru keewotsən daníyala kaarí keton danosh falítuno. Eshəna dan aayí k’ac’ətsəno bato geyíratse k’aatə 5 tsə shírotse ímetsə keewotsí fínde bonababítuwok’o, k’oshə tururonat íbo híp’ə etíru keewotsí k’aat’otse bofínítuwok’o k’alərəní hanən bonoonífalo eenəshbodek’etuwok’o falíyítuwe.

## 5. Dan aayí k'ac'otsí

Daníruwotsə aap'on wokín boshíshətsə keewatse shíyeyonat danoníyere bobek'ətsонат boshúutsə keewotsatse boshíyeyonat bodanor danhan sheengəshəde bodanetuwok'o bosh aayítuwe. Eshəna bogalotse daatseyíru keewotsəna findení kíitsər danman sheengəshde daníyo geyítuwe.

**Aríyosha** :- K'osh k'osh fide líyotsən aap'otsí fíno.

1. K'osh k'osh fidelíyotsí aak'ə maratse guut'a.
2. Taawu gítatse ímetsə k'ac'otsən fíinetsə fidelíyotsí goonkíde aap'o bofíinítuwok'o k'alər gaarewotse íkíkon tuwur bofíintsə aap'otsí nababar bokíitsítuwok'o k'alo geyítuwe

Hanatsə dabərəní danhansh wotítuwe ítə etətsə k'osh danə aayí k'ac'otsí k'aníde daníruwotsə fidelíyotsə sháponat k'aaron sheengəsh danəde aap'otsí bofíiní tuwok'o k'alo geyítuwe.

## 6. Tatsonat k'oorona

- Keewu íkí aro bogalotse daatseyíru keewotsí s'íilər bobek'ətsə keewo bofalítuwok'o s'íilon aríya.
- Bogalotse daatseyíru k'ac'otsí bok'aat'otsə dewa kíitsər bodanətsə bokeewítuwok'o k'alər tatsa.

## 7. Terwerotsə Aaníya

### **K'aat'ə -1 Nababar dana**

- |            |          |          |
|------------|----------|----------|
| 1. A koota | C. Koota | E. Ara   |
| Bí. Koota  | D. Koota | F. Koota |

K'aatə 3-1 Haníye dashí ímetsə aatanotsə aaníyo ayə bəwotətsətsənabo aaníyo hanoke beezo geyíratse.

**1. Danhan k'os'otsí**

**K'aat'ə íka nabar dana**

- Bok'aaro eenəshde nababítuno
- Nəbabíyo íkíkon nababítuno
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aanítuno

**K'aat'ə -2- Guut'í tera**

- S'een matsí keewotsí fíínítuno
- Ikə aap'atse k'oshə aap'otsí fíínítuno

**K'aat'ə -3 Guut'a**

- Tururotsí jíndo korəde guut'etuno.
- Aap'otsə dagotse beyíru beyokí baasho korəde guut'etuno.
- K'aat'otse bosh ímetso guut'etuno.

**2. Danhan detsotsí**

**K'aat'ə 1 Nababar dana**

- K'aarə eenəshəde nababa
- Nababeyor k'eba
- Shaashəkə de nababa
- Terwerotsí fíína
- Keeweya (shíyeya)

**K'aat'ə 2- Guut'í tera**

- S'een matsí keewotsí fíína
- Aap'otsatse aap'otsí fíína
- Bofíintsə aap'otsí nababa

**K'aat'ə 3- Guut'a**

- Tururotsí guut'a

- Jíndə korəde guut'a
- Aap'otsə dagotse beyíru beyokí baashotsí korəde guut'a

### 3. **Daníya (Daníyítə kíítsa)**

K'aat'anítsí daníruwotsə bogəshəde bodanetuwoní.

1. Fídeliyotsí, aap'otsí, s'eenaw s'een matsí keewotsí s'een matsí keewotsí bosháponat boeene muk'on korəde guut'a
2. Jíndə korəde guut'ə bofalo eenəshosha
3. Fídeliyotsəna aap'otsəna, s'eenaw s'een matsí keewotsənat s'een matsí keewotsə dagotse beyíru beyokí baasho korəde boguut'etuwo kotetuwe.

Haníye daməbì beezetsə keewotsí keton danəde fíino bofalítuwok'owa daníruwotsə mas'afotse k'aat'ə 1 tse tuwur k'aat'ə 3 borəfetso ímetsə termerotsí (fadotsí) ananí boguut'etuwok'onat bonababítuwok'o k'alər boguut'ə falə eensho faletuwe. Daníyíruwonu aak'ə maratse, kaartiyats work'atonat aretsotsats jíndonat beyokí baashotsí korəde guud'ə kíitseyal keton dano falítuno. Manatse gaarewon, s'andon íkíkon (botookətookon) bogut'etuwok'o k'aləde bogut'ətso k'aat'otse botookətookon bos'íiletuwok'o k'alo bodagotse nokorewo bə beetuwok'o k'alítuwe.

### 4. **Dan t'íin t'íina**

Beshətsə danotse íkík aatotsí aatər daníru k'atsots boaaníyítuwok'o k'alər guupon bodanetuwok'o woshərəní hambetsə dano haníye dashe beyíruwank'on t'íntso faletuwe.

### **Kaatə 1 Nababar dana**

Gook'a wokín angaariya etíru nəbabíyan bok'aaro eenshəde k'aat'otse bonababítuwok'o wosho geyítuwe. Hanora fídeliyotsí shengəsh danəde s'eegə k'azosh falítuno. Sheengəshdek'ə fídeliyotsə k'aar galədek'ə danaw naanaotsí galəde danərní aayiyo ímonat kup'iyon geítuwe. 33 borəni

fideliyotsí aap'on bokeewítuwok'o k'alo geyítuwe. Hanə bəgeyítí fideliyotsə k'aaro keton bodanetuwok'o k'alosha. Bodagotse nokrewo bəbetuwok'o k'alítuwe.

### **K'aat'ə -2 Guut'í tera**

Gaareyonat s'indon wotar s'een matsí keewotsí fíin falo eenəsh bodek'etuwok'o k'alo geyítuwe. S'een matsí keewotsí bofíinora aap'otsí bogeyítə beyokə gerəde bofíínítuwok'o daníyíruwo aayíyo geyítuwe. K'aat'an shírotse daníruwotsə s'een matsí keewotsí fíinəde botoohotsəsh bonababítuwok'o t'íinəre. Daníyíruwo daníruwotsí gaarewon moonat k'aat'ə fíinon ímər bofíínítuwok'o k'alər k'aat'otse bok'aaro eenəshəde íkíkon tuwurə bonababítuwok'o k'ala. Aaní aap'ə íkatse k'osh aap'otsí bofíínítuwok'o wosha.

**Ariyosha** :- Shísha = shashí

Shok'a = k'osha

Ariyatse tuwuraní daníyíruwo k'osh k'osh aap'otsí ímər daníruwotsə bo tewrerítuwok'o k'ala.

### **K'aat'ə 3- Guut'a**

Daníruwotsə guut'ə falo eenəshosh fideliyotsí k'osh k'osh aap'otsí s'een matsí keewotsí fíinar boguut'etuwok'o k'alo geyítuwe. Boguut'ora fíideliyotsənat aap'otsə dagotse beyíru beyokí baasho bəgeyítuwok'on korəde guut'o geyítuwe. Han k'alosha jíndə detsətsonat jíndə deshaw work'aton aak'ə maratse guud'ər wokín guut'etso kíítsər gaarewo wotar aaníde boguut'etuwok'o k'alo geyítuwe. Boguut'ətsono íkíkon bok'aat'ítsí toohotsəsh kíítsuno. Doozədek'ə guud'awotsí bodoozítuwok'o k'alər ananí boteweerí tuwok'o kup'íyo geyítuwe.

#### **5. Tatsonatə k'oorona**

- K'aat'ə íkí shírotse t'ííntsotsí nəbabíyonton goonkíde bo aaníyítuwok'o k'ala.





- Nəbabíyo nababítuno
- Nəbabíman wosho aap'on keewutuno
- Nəbabíyotse keshətsə aatots aap'on aaníyítuno

### **K'aat'ə 2- keewa**

- Sheeshí mootsə bodítsə k'ot,ə k'azon weetə kíc'otsatse keewetuno.
- Imetsə k'atsə keewotsatse boosh shíyetso keewítuno.

### **K'aat'ə 3- Guut'í tera**

- Gítə, keezə, aluudonat uutsə fideliyets aap'otsí fíínítuno
- K'osh k'osh weeron fideliyotsí goonkíde aap'o fíínítuno
- Aap'otse shapətsə fideliyotsí s'entsər aap'o fíínítuno
- Wot'e aap'otsí fíínítuno
- Aap'otsí k'awunon guut'etuno

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat'ə 1 Nababar dana**

- Nəbabí nababa
- Nə babí wosho aap'on keewa
- Nə babíyotse keshətsə aatotsəsh aap'í aaníyo íma

### **K'aat'ə 2- keewa**

- Imetsə keewatse keeweya
- Imetsə k'atsə keewotsatse boosh aretse keewa

### **K'aat'ə keeza 3 guut'í tera**

- K'oshək'osh fideliyotsən aap'ə fíína
- Fíínets fideliyotsí goonkíde aap'ə fíína
- Aap'o tse shapətsə fideliyotsí s'eentsəde aap'ə fíína
- Wot'etsə aap'otsənət k'awunon k'op'etsə aap'otsí fíínítuno.

## **3. Daníya (daníyítə kíítsa)**

- K'aat'ə han daníruwotsəsh daníyo bəgeyíruwoní daníruwotsə andər

aap'otsí fíinə falo eenəshosha. Boshətsə k'aat'onat k'aat'anítsí daníruwots mas'afatse aríyon tep'ədek'ə sheengə daníyo imetsotsə namanton deshíde danhan daníyo faletuwe.

- Handə aap'otsí nofíinefə weerotse íkoní aap'otsí wot'a. Wot'etə aap'otsí wotoní k'osh andər aap'o fíiní (daatsí) mala. Wot'e aap'a etoní gítə goonkera bíitsə detsətsə aap'otsən fíinekə andər aap'a gítə aap'otsí íkatsə wot'ər daatset aap'oní íkə aap'oní íkə aap'a bako gítə aap'alí.

Wot'etsə aap'ə manotsə bíitsoní wot'ets aap'ə manotsə bíitsoníye k'osha. Wot'e aap'otsí c'írə (-) hanən deshetuno.

**Aríyosha** – Genu + kísha = Genu-kísha

- Darí + desha = darí - desha

- Duuní + waaka = duuní –waaka

- Gurí + k'ut'a = gurí – k'ut'a

Aap'otsí k'awíntsə guut'a etoní aap'əman shaato (shegəro) k'awunon guut'eyíruwoní wokín keeweyí ruwoníeta.

**Aríyosha** :- Adís ababa (A.A) aap'otsí k'awintsewora (.) wokín (/) c'ərəhanotsí fidelíyotsə dagotsə beezo geyítuwe. Aap'otsí kuwunon guutí malaní ayə weeron s'íilewora (woron, ikonómí) aretsotsəsh ayə k'alo detsəfe. Aap'otsí k'awunon guut'ewora jamə ashə dankə woto geyítuwe.

**Aríyosha**:-

- C'ík'í guut'í maa (C'. G. M)
- Kílo meetəra (K.M)
- Daní mínísteríya (D.M)

#### **4. Danə T'íin t'íina**

Shíní haníye shínə bodantsə danotse íkíkə aatotsí aatər daníruwotsítse k'atsotsə boaaníyíye okona hambets bodanetuwoitse boshiyeyísh ímetsotsatse boshíyetuwok'o k'alər nəbabíman íkənoto nababar

bok'ebetuwok'o kalər ash shínatse keer k'aaro eenshəde nababeyor bok'alítə keewotsí keewo (daníyo) geyítuwe.

**Aríyosha** :-

- K'ebíruwotsəsh k'aaro manutsíya
- Mas'afon shíítsə ípə k'aza
- Aap'otsí taawonatə k'ut'ə k'aza
- Sheengəsheed'a

Haníye dambətsanotsí sheengəsh bodanetuwok'o kup'ír bodaroko kaatsa. Nəbabíyo nababeyora boosh galeraw keewotsí mastawashats deshəde boaatítuwok'o keewa. Manatse nəbabiman daníru k'atsotsə íkíkon tuwur bonababítuwok'o k'ala. Bəgeyíyalo gaarewon nababíyo faletuwe. Nəbabíman k'osh peredíyo bəgeyíyala peredimanən naana'otsə shaashəkəde bonababítuwo k'o k'alərəní íkíkə aatotsí bofíínítuwok'o wosha.

K'aat'ə gítan bət'íwíntsíruwoní daníruwotsə shíyeyí tero korəde shíyeyífalo boenəshítuwok'onat bosharawo bogetíru keewo bokeewítuwok'o falo eenəshosha. Eshəna k'aat'an shírotse t'ííntsə aatotsí botookətookonat gaarewon boshíyetuwok'o k'alərəní boshíyeyora guurarə s'íílərəní bəgeyíyal aayíyonat weerə kíitso geyítuwe. Gaarewon bokeeweyíye okona gaareman shaatet naaíko tuwur k'aat'otse shíyeyat bobodətsə keewo bəshíshítuwok'o k'alərəní bokeewuman kup'írə danmanəsh guupə íma. K'aat'anítsí ímetsə keewotsí íkə peredíyo ísho bofalawotsəna daníyíruwo bək'anatse gawíntsəde wokín káwíntsəde t'ííntso falítuwe.

K'aat'ə keezoní daní eenə detso detsəkə k'aat'a. Eshəna k'aat'an shírotse t'ííntsotsí botookə tookon daní mas'afotse sheengəsh aríyon tep'ədek'ə ímetsotsəna manən bofíínítuwok'o k'alərəní daníruwotsí k'aat'onat maa fíínon bofíínítuwok'o k'ala. Taawu gíto bofíínefətse shínona maa fíínosh bofíínítuwok'o ímərəní k'oshk'osh fídelíyotsí fíínəde boweetuwok'o k'ala. Fííndek'ə bodootsə fíídelíyetsí nokorí weeron

goonkíde aap'ə bofíínítuwok'ó k'ala. Bofíínətsə jejar maníye bogo bofíínítuwok'ó kup'íya.

Taaw keezoo fíínosha shínə aak'ə maratse k'osh k'osh fídelíyotsí bad'íde guud'er. Manatse daníruwots íkíkon tuwur aak'ə maratse k'op'etsə fídelímanotsən aap'ó bofíínítuwok'ó k'ala. Bofíínəts aap'otsəno bodafətaratsə boguut'etuwok'ó k'alərní guurar s'íílər k'ooro geyítuwe.

Taaw 4tse tawur 6 borəfetso ímetsə jííshatse tuwurəní k'aat'otse fííníyír guurar s'íílər aayíyo geyítuwe. Taaw 7na fíínosha k'aat'ə íkotse sheengəsh keewetso tsəna manəweeron bofíínítuwok'ó k'alər s'ííla.

Taaw 9nat 8 danímas'afatse sheengəshədek'ə aríyon kíítsetsotsəna manə weeron daníyonat fííníyon faletuwe.

Taaw 10 nat 11 wot'e aap'otsí fíinet weera wot'e aap'otsí fíínosha daníruwotsə natatse tuwur aríyí ímo geyítuwe. Tííntsə terwerotsí fííníyírəní weetə peredíyosha wot'e aap'otsí bofíínítuwok'ó maa fíínə íma. Fíínədek'ə bowatsə wot'e aap'otsí k'aat'otse bonababítuwok'ó woshərní wot'e aap'ə bowotonat wotə bok'azon bodanetuwok'ó tewreríya əaw 12-14 beyíru daní detsotsí aap'otsí k'awunon guut'í weera. Danhan daníruwotsəsh sheengəsh daníyosha taw 12 nat 13 shírotse ímetsotsí k'aat'otse fííníya. Taaw 14 nəmo daníruwotsə fíínəde boweetuwok'ó shíní ima. K'aat'otsə dek'ə bowatsəmana s'índonat gaarewon wotar íko íko fíínətsə aap'otsí k'awunon guut'ə man bonababítuwok'ó k'alər boatse atseyo nokoreyar bofíínítuwok'ó k'ala. Jamotse sheengəsh nababətsosh kísho t'op'íyír bodagotse nokoreyo bábeetuwok'ó k'alər danəman detso daníya .

## **5. Danə ayíyí k'ac'otsí**

- k'oshə k'osh fídelíyotsí bo'atse guut'etsə kardíyotsí
- K'oshə k'osh k'andonatə wot'e aap'otsí detsətsə aap'í janda.

- K’oshə k’osh aap’otsí k’awunonə bí’atsə guut’ets kardíya (jamə dan ayíyí k’ac’əmanotsí dano daníyorə bonə kíitsəfets bəgeyíyal bətookí daní malo derə daníyo faletuwe)

## 6. Tatsonatə k’o’orona

- K’aat’otsə shírotse t’íntse aatotsí shengsh fíin bofalo bo’íimətə aaníyatse turə s’íilo (aríyo) faletuwe.
- Aaní maawutsə daníruwotsəna aaní bofalítuwok’o daní malo woníde danírə bokup’ítə weero geya
- Aap’otsí aponatə guut’onə fíin bofalo maa fíinonətə k’aat’ə fíinonə íimərə k’oorora.
- k’oshə k’osh beyoke shapə fídelí detsətsə aap’otsí aap’onatə guut’onə s’eentsərə garewonə wotəde t;íintsərə nokorír bofalo s’íila (k’oorora)
- K’oshə k’osh fídelí ayo detsətsə aap’otsatse k’osho bíits detsəts aap’otsí fíinə bofalo gareyonə k’aat’ə fíinonətə maa fíinonə fíinde bowetuwok’o k’alər s’íila.
- Bo’ angə k’onə wot’e aap’otsí aap’onatə guut’onə fíinə bofalo k’osh k’osh terəwerotsí k’aat’onatə maa fíinə weeronə íimər s’íila
- Aap’otsí k’awunonə guut’o egə bəwoto danərəní k’oshə k’osh aap’otsí k’awunonə guut’ə bofalo moonatə k’aat’í fíino íimər s’íila.

## 7. Terəwerotsə aaníya

### **K’aat’ə - 1 nababarə dana**

1. A = Ara    C = Ara    E = Ara  
       B = Ara    D = Koota

### **K’aat’ə - 3 Guut’í tera**

7/ = A/ beya, boka, kaya, kaka, aka, yoka, baka

B/ weera, tera, ara, wara, tawa

C/ íka, kafa, tara, taka, aka, fíra

D/ Lawuwa, shuwa, shawa, laluwa, asha

E/ Jíra, jíta, taka, íta, ta'a

8.1/ A, Kana, C, Asha E, Atsa G, Tufa

B, To ba D, maa F, mara H, S'us'a

I, Farasha

8.2 A, taawa C, baaka E, éésha G, eenasha

B, míinza D, Dangesha F, Osha H, mas'afa

8.3. A, Tara C, Kana E. bola G, asha

9.1. A, maa,máá C, akí

B, aka, úká D, ína,ní'a

9.2. A, eta, taka, ata C, as'a, ama, maa

B, oka, kaka, aka D, kata, kaka, faka

9.3. A, aawa, tawa, ata C, ísha, asha, tísha, taasha

B, ít'a, t'ama, íba, bímba D, atsa, matsa, maatsa, ama, etsa

10. A, aak'ə-mara F, worí-wota

B, kinde- kasha G, Gíre-jíta

C, genu-kísha H, t'udí – dupa

D, maac' - gaawuna I, dawunc'-bíra

E, s'uwí-aatsa J, goní-shuk'a

12. A, K.g C, K.m E, M.L

B, M.g D, D.m

13. A, adís ababa

B, kílogəramíya

C, Guut'í maa

D, Daní maa

E, Angəshí maa

**Danhan k'os'otsí :-**

**K'aat'ə 1 nababar dana**

- Imetsə keewotsatse shíyetuno.
- Bok'aaro eenəshəde nəbabíyo k'aat'otse nababítuno.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsatse gaarewon nababítuno.

**K'aat'ə .2 Guut'í tera**

- Guut'í terotsí korəde s'een matsí keewo fíínítuno.
- Beyokí baashotsí bosh ímetsotsítse faac'əde s'eentsítuno.
- Shuutsonat golənə galəde dametuno

**K'aat'ə 3. Guut'a**

- Isheraw s'een matsí keewotsí íshítuno
- Aap'otsí, s'eenaw s'eenmatsí keewotsənatə s'een matsí keewotsí bogeyítə beyokə guut'a,
- Guut'o doozəde guut'etuno,

**K'aat'ə 4. Keewa**

- Gaarewonatə s'índon wotar keewetuno.
- Gaarewonatə s'índon wotar ímetsə terəwerotsí fíinde k'aat'otse keewetuno.
- Bokeeweyora níyíro korəde keewetuno.
- K'aat'otse aatetsə aatotsí aap'on aaníyítuno.

**2. Danhan detsotsí**

**K'aat'ə 1. Nababar dana**

- Imetsə keewotsatse keewetuno
- Nəbabbíyo nababítuno
- Nə babíyotse keshətsə aatotsí aap'o aaníyítuno



## **K'aat'ə 2. Guut'í tera**

- Nooní terə korədek'a
  - Aap'otsí
  - S'eenaw s'een masí keewotsənat s'een matsí keewotsí fína
- Beyokí baashotsí ímetsotsən s'eentsa
- Shuutsotsənat golíyíruwotsən galəde kasha
- Shuutsotsənat golíyíruwotsí s'een matsí keewotse galəde kísha

### **3. Daníya (Daníyítə kíítsa)**

K'aat' íkí shírotse nəbabíyo t'ínəre. Nəbabímanə shírotse k'osh k'osh terəwerotsí íimere. Terəwerotsənatə nəbabíyotsí

1. Nooní falo eenəshítuno.
2. Nəbabíyotse bodatsətso bogalotse beyíru keewotsəntonə gokíde s'ííletuno.
3. Botookonatə bogalo ayírədek'etuno etətə gíimeka
  - Eshəma k'oshə k'osh aap'otsí íimər shuutsonatə golíruwotsí galəde bokíítsítuwok'o
  - Shuutsonatə golíruwotsə k'alo danəde bonə bofíínítuwok'o.
  - s'een matsə keewotse golíru aap'otsí galəde bokííshítuwok'o kotetuwe.

Eshəna haníye dashí íime aríyotsí de'er daníruwotsə mas'afotse beyíruwotsí haníye dambí íimetsanotsənə bofíínítuwok'o kup'íya.

**Aríyosha** Deerəre – típí

Deera – tooka

Deerətsóní – golí (shuutsa)

A, Aber dokəlefe daní mookə waare

B. Jəmat shakurətsə eenonə míto k'ut'əra

Haniye dambi boshírotse sarə k'aletsə aap'otsə golotsí- hanə naari weeronə k'osh k'osh aríyotsí aananí ímərəní daníruwotsə bodano eenəshə bodek'e tuwoko k'alo geyítuwe.

#### **4. Daní t'ín t'ína**

Hambetsə dano mand kíndəfətse shíno beshətsə peredí dano shutsə aanarə s'íilo geyítuwe. Shuuts aanarə s'íileyora daníru k'atsotsə bok'umo bokeewítuwok'o k'alərə gup'o ímeyíye okona dano haniye dashí daní malanə weeronə hambetsə dano daníyo faletuwe.

#### **K'aat' íka – nababarə dana**

Shətuwí s'unga etíru tookə hanə guut'əfətse shíno tookə hanətohə manítuno etə ímets k'op'otsatse keeweyarə k'umo bo'ímetuwok'o k'ala. Manatsəna

- Nəbabíman bokaaro eenəshəde bonababítuwok'o goo íima.
- Nəbabíyo nababə bok'əriye okona nəbabí shírotse keshətsə terəwerotsí bonííyro korəde aap'onə bo'aanítuwok'o goo íima.
- Aro s'íilərə beshíyosh bəgeyíru woshə bokeewítuwok'o aata.

**Mas'ətawasha** :- ímetsə keeweyí k'op'otsatse boshíyetuwoko okona tookə mantis kíndərə nababonatə k'aleyíye. Nababíye okona keeweyí k'op'otsatse guup wotere k'osh k'umo dabo geyíratse.

#### **K'aatə - 2 guut'í tera**

- K'aatə gítotse ímetsə terəwerotsí gareyonatə botookə tookonə wotarə bofíínítuwok'o k'ala
- Bofíínəts terəwerotsí níyro korəde k'aat'ítsí botoohotsəsh nababíya
- Bosh galera aato bəbeyal bo'aatítuwok'o k'alərəní aatəmanotsí aak'ə maratse guud'əde daníruwotsə botookonə bo'aanítuwok'o k'ala.
- Kup'í íima

K'aat'ə ztse taawu 2 shírotse ímetsə daníyíruwonatə daníruwotsə mas'afotse beyíru aríyotsí shengəshə danírəní bəgeyíyala k'osh keewo dabəde ímərəní shengəsh danəbode k'etuwok'o aananí daníyo geyítuwe.

### **K'aat' 3- guut'a**

- Ishera s'een matsí keewotsí íshərə bofiínítuwok'o
- Boguut'ətso bonababítuwok'o kup'íya

Jamona daníruwotsə haníye shənə bodetsətsə danatse turəní daní tookan botookonatə bogalotse datseyíru k'ac'otsətonə gokíde daníyo geyítuwe. Danə hanə t'íínə t'íínona gareyonə wot'onatə íkatsə keeweyonə k'aləde daníyo geyítuwe.

### **5. Dan aayíyí k'ac'otsí**

- Gonkera aap'otsí detsəts kardíyotsənatə jandotsəna
- Isherane oorətsə s'een matsí keewotsí detsətsə janda

### **6. Tatso natə k'oorona**

- K'aat' íkí shírotse taawu 1 natə 2 botookə tookonatə gareyonə wotərə shíyeyarə aanírəní bo'aaniyosh ariyo bo'íímetuwok'o (mas'afotse) k'ala.
- K'aat'ə-2 tse taawu 1 shírotse t'íínəts aatotsí (s'een matsí keewotsí) bosh wotítə aap'onə bos'entso k'oorosha jamə gare manítse daníru k'atsotsə bo'aaniyo k'aat'otse bok'aro eenəshəde bonababítuwok'o k'alərə ní gareyítsí k'oshotsəmo k'aatso bo'íímetuwok'o k'alərə k'aat'otse fiíníya.
- K'aat'ə 2 natə 3 tse t'ííntsə aap'otsí hanə weeronə fiíníya
- K'aat' -3 tse t'íínəts aatə gítotsí keewu falo eenəshosh t'íínəkəno.

Eshəna aatotsí gareyonə shíyeyarə warə jamə gareyotsə íkíkonə bokeewetuwok'o k'aat'ə man shíyeyosh bəwotítuwok'o k'aníya, bokeeweyora guurarə k'oororəní bodaroko bo'atsə atseyo katsə bodek'etuwok'o k'ala.

## **7. Terəwerotsə aaniya**

### **K'aat' -1 nababarə dana**

1, A, Ara      B, Koota      C, Ara      D, Koota

2, A, Ashə s'atsə muus'ona

B, Maats shətuwí s'unguna

C, Worəwona, c'efeyí beyokə, bodí ayo beyíruwok ayídek'ə boshíbefo

D, aats kakíru beyokotsí dí'o kíhərə, c'efeyí beyokotsí batse shawo d'íjarə ípa.

E, Itə mooke it daní mooke aní ítə galotse beyíru bodotsənətə maarotsí

s'eeeyíntsa, aats kakíru beyokotsí shawonə d'íjarə ípa, aní dí'í gop'ó kíhərə k'ayí bəwos'etuwok'ó k'alərə, shoototsí koyíde mítsərə bazíyo faletuwe.

F. Boyítse aatso kakosh bəfalítuwotsəna shutuwí s'uungotsə ketonə shíbosh Falítuno.

### **K'aat' -2 Guut'í tera**

1. A, Shíbefe      B, s'atsa      C, k'ut'a      D, Shutuwí s'unga

2. A, Daníre      C, Ishəre

Daníka      ishəka

B, Wos'əre      D, jookəre

Wos'əka      Jookəka

4. A-D bodəfetso shuutsonatə golotsənə bofíínítuwok'ó daníruwotsə mas'afatse beyíru aríyotsí de'er daníruwotsí fííníyo geyítuwe.

5. A, keta      B, eena      C, buuna      D, wos'íru

### **K'aat' -3 Guut'a**

K'aat'ə hanítse A-D íímetsotsatse turə daníya.

### **K'aat' 4 keewa**

Hanə shírotse gítə aatotsə t'íinərəno. Aatanotsatse bokeeweyora bokeewí falo, bot'íintsí malo eenəshə bodek'etuwok'o kup'íya.

## **Ambeshənatə bəgalí nana'otsəna**

4 – peredíya

### **1, Danə hanə k'os'otsí**

#### **K'aat' -1 Nababarə dana**

- Nəbabíyo nababítuno
- Nəbabí wosho aap'onə keewítuno
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'onə aanítuno

#### **K'aat' -2 guut'í tera**

- Aap'otse k'aarí tuwonatə k'aarí díhonə aap'í bítsatse k'oshə k'osheyo dewetuno.
- K'aarítuwonatə k'aarí díhonə fíinets aap'otsənə s'een matsí keewotsí fíínítuno.

#### **K'aat' – 3 Guut'a**

- K'andonatə wot'e aap'otsí galəde guut'etuno.
- Wot'e aap'otsí noguut'orə nobezítí c'írotsí galítuno.
- K'awunonə guut'ets aap'otsí gawíntsəde guut'etuno.
- K'osh k'osh k'awunonə guutetə aap'otsí fíínítuno.

#### **K'aat' 4 – keewa**

- Gaarewotse bok'umo íkíkon keewítuno.
- Daní mooke galonat ashə jamoke shuneyo daatsoshə wotítə keewotsatse gaareyon shíyetuno.
- Uump'o bédowet mííd'o boon shuutsotsoke aatəde waar k'aat'otse botoohotsəsh t'íintsítuno.
- Boon shuutsotsoke aatədek'ə bodaatsətsə k'umo k'aat'otse gaareyon water shíyetuno.

## 2, Danhan detsotsí

### **K'aat' -1 Nababar dana**

- Nəbabí nababa.
- Nəbabíman wosho aap'on keewa.
- Nəbabíyetse keshəts aatotsí fíina.

### **K'aat' -2 Guut'í tera**

- Aap'otse k'aarítuwonat díhon boímet bíitso gala
- K'andonatə wot'e aap'otsí fíina
- K'aarítuwonatə díhon fíinetsə aap'otsən s'een matsí keew fíina

### **K'aat' -3 guut'a**

- K'andonatə wot'e aap'otsí guut'a.
- P'afənatə angadə k'alo gala.
- K'awun aap'otsí fíina.

### **K'aat' -4 keewa**

- Imetsə keeweyí k'op'otsatse keeweya.
- Shíyeyora /keeweyora/ boníyro korəde keewa.
- Boon shuutsotsoke bodaatsətsə ízo botoohotsəsh tíntsa.

## 3. Daníya (daníyítə kíitsa)

Dan han bətíwíntsíruwoní aap'otsí k'aarí tuwonatə k'aarí díhon weetə aap'í bíitsí k'osh k'osheyo danər bofalo eenəshəbodek'ísha.

K'aat'anítse daníruwotsə mas'afatse k'aarítuwonat k'aarí díhon fíinetsə k'oshə k'osh aap'otsə aríyosh t'íinərəno. Hanə naarí k'osh k'osh aríyotsí dabəde ímərəní aap'otsatse k'aarí tuwonatə k'aarí díhon boímíru bíitsə k'oshə k'osheyo sheengəsh bodanetuwok'o tewreríyonat sheengəsh daníyo geyítuwe.

Daní tookanítse k'andə aap'otsí k'awunon angadí wokín p'afi gerəde boguut'etuwok'o aaní k'awunon guut'etsotsí bos'eenə shuutson boguut'e tuwok'o ímere. Hana k'aat'ə keezotse danərno. Daníruwotsə mas'afatse sheengəshdek'ə t'íintsetsotsəna hanatse tuwure k'aat'ə 3 tse ímetsotsí daníruwotsə sheengəsh bodanetuwok'o ananí boguut'etuwok'o k'alərə tewreríyo geyítuwe.

#### **4. Daní T'íin t'íina**

Shíní beshətsə dano shuutsə aanar s'íilər ímetsə keeweyí k'op'otsatse botookə k'umo bokeewítuwok'o k'ala. Boímətsə k'umo jejar kup'íyirəní haməbetsə nəbabíyo íkno nababar manatse daníruwotsə íkíkon bonababí tuwok'o k'ala. Daníyíruwo nababə b'íshíye okona daníruwotsə bonababefətse shíní nəbabí tero shoyíde nababo bofalítuwok'o haníye dashí ímetsotsənatə k'osh k'oshotsəno dabəde keewo geyítuwe.

- Aap'onatə aap'on galəde bonababítuwok'o
- Fídeliyotsí botaawurawo nababo bofalítuwok'o
- Fídeliyotsí botaawurawonatə aap'otsí ananí bos'eeyawo bonababítuwok'o
- Bok'aaro k'ebíruwotsə manon woshəde bonababítuwok'o.

Hananə aretsotsí ízər, kup'íyo ímər boníyíro korəde bonababítuwok'o k'ala. Níyíron bonababora bodaroko kaatsər kup'íyo geyítuwe. Daníru íkíkotsí darítə daníruwotsatsə míis'osh wokín geyíra k'aaro shíshíyosh falítuno. Hanə k'ororəní hanə k'alíru daníruwotsəsh ízo ímər sheengəsh k'ewubode k'etuwok'o k'alo geyítuwe.

Nəbabíman k'aat'otse gaarewotse beyíruwotsə íkíkon bonababítuwok'o k'alətə isheyíye okona daníruwotsə mas'afotse k'aat'ə Itse nababar daní shírotse taaw 1 tse A-E nat taaw 2 tse A-C bodəfetso beyíruwotsə aap'on bo'aaníyítuwok'o k'ala.

Haniye dambí ímetsotsí fínosha ímetsə perediyon ísho falerawotsəna weetə perediyon aatəmanotsí bo'aaniyítuwok'ó nəbabíman shaashəkəde bonababítuwok'ó k'alər oorətsə aatotsí boníyíro korəde bo'aaniyítuwok'ó k'alo geyítuwe.

K'aat'ə -2- dano bət'íwíntsírí aap'otsə k'aarí tuwonat k'aarí dího aap'otsatsə bédowet aap'í bíítsí k'oshə k'osheyo danər bíítsí k'oshə k'osheman s'een matsí keewon fíinar bokíítsísha. K'aat'ə hanəsh ayə perediyo imərəní daníruwotsə mas'afotse imetsonatəní daníruwotsəsh manítuwe etetə k'osh k'osh oriyotsí k'aat'otse tewreríyo geyítuwe. Kaat'anítse aap'otsə k'aarí tuwonatə k'aarí dihon bíítsə k'oshə k'oshíyon bodetsətsok'ó aríyo ímere aríyanotsí aak'ə maratə guud'ərəní aaní k'osh ariyotsí dabər A-G ímetsotsí gaarewon wotəde bofiínítuwok'ó k'ala. Gaarewon wotar bofiínora guurarə s'íílər aayíyo geyítuwe. Gaarewon ímetso fíinədək'ə boíshətsə k'ona jamə gaarewotse beyíruwotsí íkíkon bok'aaro eenəshəde nababono. Bodaroko k'ororə t'íítsərəní botookə tookon bodaroko bokaatsítuwok'ó k'alo geyítuwe.

Terəwerotse booshə galerawo bo aatítuwok'ó k'alərəní bo'aatəmanəsh aaniyo botookon boímetuwok'ó k'alərəní keeweyí falo boeenəshítuwok'ó k'aat'otse botookon bokeewetuwok'ó k'ala.

Jamona k'aat'otse t'ííntsə aatotsənət k'umotsən danəmanəsh wotítuwo etə ítədək'ətsə keewotsí imər k'aat' 2tse ímeyíru dano eekər k'aat'ə -3 aríyo gaareyon /botookə tookon/ maa fíinosh imər bofiínítuwok'ó k'ala.

### **K'aat' -3 Danə bogo bət'íwítsíruwoní**

- K'andonatə wot'e aap'otsí bogalítuwok'owa
- Wot'e aap'otsí bofiínora geyítə c'írotsí bokíndəshítuwok'ó.
- Bodantsə aap'otsí k'awunon boguut'ora bodagotsə gedeyíru c'írotsí bodanísha.



- K'awunon guut'etsotsí bos'een shuutson guut'o bofalítuwok'o k'aloshə bəwotora hano haniye shínə danəno. Andorəní hanə gawíntsəde danosha bogawítuwok'o k'alə dedanəman imo geyítuwe.

Danan tuwosha daníruwotsə mas'afotse mastawasho ímere. Masətawashəman nababəde bodane tuwok'o.

wosho geyítuwe. Maníye okona aríyotsí aak'ə maratse guud'ərəní biatse bokeewetuwok'o k'alo geyítuwe. K'aat'an danotse fadə/terəwer/ 1 nat 2 guud'əde bowetuwok'o imetsona k'aat'otse níyíro korəde bonababítuwok'o k'aleyala bonababə falo eenəshədek'etuno, niyír korəde bok'um keewí doyo eensədek'e tuno.

K'aat'anítse bofiínətsə terwerotsí (fadotsí) níyíro korəde nababəde boíshítuwok'o k'alərní bofiínətsotse boosh galerawo bábeyala boaatítuwok'o kup'íyo geyítuwe. Booaatətsəaatə manatse bokeewetuwok'o k'alərní jam guupo imər k'aat' 4 tse gaareyon shíyeyar weetə peredíyon bot'íntsítuwok'o k'ala.

K'aat' 4 dananí bogəshədek'ə bət'íwíntsíruwoní bok'umo botookon keewu befalo, keewe falo, tohar keeweyar k'íc'otsí bítsə falo, eenəshosha K'aat'an taawu 2 tse keeweyí aatotsí ímere. Eshəna aatotsí gaareyon keeweyar k'aat'otse boníyíro korəde bokeewítuwok'o kotetuwe. Bokeeweyora.

1. Daníruwotsə bok'aaro k'ebíruwots manon woshəde t'íintso bəgeyítuwok'o.
2. K'ebíruwotsə sheengəsh bok'ebetuwok'o
3. Boosh galerawo bábeyala mastawasho deshəde keewíruwo bəíshətsok'on boaatítuwok'o keewa. Sheengəsh bok'ebetuwok'o kup'íyo geyítuwe.

Iləmo aatesə aatotsatse gaareyonat botookə tookon boshiye tuwok'o k'alər k'osh k'umotso dabəde imər danəman eeko geyítuwe.

## 5. Dan aayí k'ac'otsí

- K'aaro tíizæde wokín díkæde nababeyor k'osh k'osh bítse detsætsæ aap'otsí kíitsíru caartíya
- Ikæ k'op'u (.) (pafi) kíitsíru aríyotsí guut'ets caarətíya

## 6. Tatsonat k'oorona

- Nababar daní shírotse taaw íkonat gítotse t'íints aatotsí k'aat'otse aap'on aríyo ímæfetsæ bofíínítuwok'o k'alær níyíron aaníyo boímetuwok'o k'alær k'oorona.
- k'aat' 2tse guut'í terí shírotse ímetsæ aapotsí k'aaro tíizonat díkon boímetæ bíitson s'een matsí keewotsí bofíínítuwok'o maa fíínonat k'aat'í fíínon, gaareyonat botookətookon bofíínítuwok'o ímær ara.
- K'aat'ə 3 shírotse ímetsæ terəwerotsí (fadotsí) bəgeyítuwok'on moonatə k'aat'í fíínok'o ímær fííníyær k'ororær arama
- K'aat'ə 4 tse t'íintsæ aatotsí gaareyon fíínar k'anəde waarəní keeweyo bot'íintsítuwok'o k'alær kup'íya, kaatsonat arama.

## 7. Terwerotsæ aaníya

### **K'aat' 1 Nababar dana**

1. A, Ara B, Ara C, koota
2. A, Muk'əna kítə íkutsa  
B, Bóíndə níhosh bəwoshefoshə bóatsí s'ayíno bəkotəfotsənat dan shunəkə bəwotətsotsəna  
C, Boíndəníhosh wosherakəno bóatsí s'ayíno korakəno dano kabírakəno.  
D, Iza  
E, Boíndəníhatse uump'arəní  
F, Aberí

## **K'aat' - 2 Guut'í tera**

K'aatanítse taaw 1 nat 2n bofiínətso botookətookon kaatsəbodek'e tuwok'o k'alər bo'aaniyatse k'osh kaatsə ima.

- |      |      |      |
|------|------|------|
| 1, C | 3, E | 5, A |
| 2, D | 4, B | 6, F |

## **K'aat' – 3 Guut'a**

- 1, A, D/2 adadə shaanír gala  
B, D/m s'ayínon detso geyítuwe  
C, A.A kíto B, G. Gtse ayídek'ə oka  
D, B. G. G. kíto Asosa

### **2. K'awunon guut'etsotsí bos'een shuutson guut'a**

- |                 |               |
|-----------------|---------------|
| A, Kilogəramíya | C, kílometəra |
| B, Santímetəra  | D, Desímetəra |

## **K'aat' 4 Keewa**

K'aat'anítse ímetsə taaw 2 aatotsí gaareyonat botookə tookon wotar k'aat'otse bokeewetuwok'o k'alər daníyíruwo daníruwotsə keewetsatse tuwur danəman kup'íwa.

### **Mas'í Inda**

4 peredíya

#### **1. Dan han k'os'otsí**

### **K'aat' -1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keewetuno.
- Bok'aaro eenəshde k'aat'otse nəbabíyo nababítuno.
- Nəbabíyotse keshətsə aato aap'on aaníyítano.

### **K'aat -2 Guut'í tera**

- Aap'otsəsh kaawu bíitso ímetuno.
- Aap'ə íkatse k'osh aap'otsí fínítuno.

- S'een matsí keewotsí fíínítuno

### **K'aat' -3 Guut'a**

- Bogalotse beyíru keewots shuutso guut'etuno.
- Bonatok'on botookí taaríkíyo guut'etuno.
- Bosh aap'onə keewetso (ímetso) guut'etuno.

### **K'aat' 4 Keewa**

- Gaareyon wotar keewetuno
- Gaareyon bokeeweyora níyíro korəde keewítuno
- Bodanətsə maa gízotsə shuutso bok'aatísi toohotsəsh keewítuno.
- Mas'í índu ashosh bədaníyíru sheengə fíino aap'on keewítuno.

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya
- Bok'aarə eenəshəde nababa
- Nə babíyotse keeshətsə aatotsí aap'on aaníya
- Aatotsí t'ííntsa
- Aatotsatse keeweya

### **K'aat' -2 Guut'í tera**

- Mastawashotsí detsa.
- Andər aap'otsí fíínítuno.
- Andər aap'otsəsh bíits ííma.
- Ikə narí bíits fíína.
- Aap' íktse k'osh aap'otsí fíína.
- S'een matsí keewotsí fíína.
- Aap'otsəsh bíits ííma.

### **K'aat' -3 Guut'a**

- Bogalotse beyíru keewotsí guut'a

- Botookə taríkíyo guut'a
- Jindo korəde shengəsh guut'a

### **K'aat' -4 keewa**

- Gareyonə wotarə k'um keewa
- Gareyonə wotatə bokeewotso íkíkonə botohotsəsh keewa
- Bogalotse beyíru maa gízotsənətə bodí gízotsə shuutso keewa
- Mas'í índu wodəmə bəwoto keewa.

### **3. Daníya (Daníyítə kíítsa)**

K'aat'ə han danotse nooní falotsí danəfetsə aap'otsə kaawu bíitso bodanish geyítuwe. Eshəna k'osh k'osh aap'otsí ímərəní aap'otsə kaaw bíitso bodanetuwok'o sheengəsh daníya. Shíyeyonat tewreríyon geyítuwe. Aap'otsə k'osh k'osh bíitso ímosh falítuno. Boowere areyíru bíitso goonkera bíitso kaawu bíitsonat s'een matsí keewotse bodetsətsə bíítsa eteyíruwotsí.

#### **1. Areyíruwonatə goonkerawu bíítsa**

A. Aretsə bíítsa etoní díkəshənerí bíítsə wotosh falítuwe. Manuwere aron, eene muk'on níwon karən wotətsotsí eta. Aretsə aap'otsí noetora aap'otsə boap'í kayon boníwonatə bobíitson íkə naarə wokín karən bowotətsotsəna íkə naar wokín karən shaatətə bíítsə detsoh bofalítuwok'o danogeyítuwe.

#### **Aríya :-**

1. Genza = eena joogíyok'oyí shur urə rəka lokok'oyí
2. Fíina = k'ala, wosha, dooza, aga
3. Aak'a = duk'usa ítsíntsərok'oyí t'írəsəs erəka, haay erəka, shendərok'oyí
4. Kíc'a = joora, jaawura, shaatsa

B, Goonkeraw bíítsa etoní bobíitson íkə woterawu wokín goonkerawotsí eta.

## Ariyosha

1. Kesha = kında
2. K'otsa = kamba

## 2. Aap'otsə kaawu bítsonat s'eenmatsí keewotse boímetə bítsta

- Aap'otsə botooko falərə bo'aalə boímetə bítsonat k'osh aap'otsənton matsewor boímetə bítso k'osh k'osh wotosh falítuwe. Botookon boímetə bítsoní díkəshənerí (kaawu) bítse bəwotorí k'osh aap'otsənton bomatseworə boímetə bítsonəno s'een matsí keewítsí bítsta er danetuwe.

### A. Aap'otsə kaawu bítsta :- Bítse haní bítse bítse detsəka

Ariyosha - Tahere = karere

- Maare = k'etere
- Da'are = míd'ere = mahacere = mekəre

Haniye dambí ariyotsí aap'otsə ayə bítso bodetsətsətsəna boaalí s'eegeyor aawu bítse bəwoto danə k'azosh falítuwo.

### B. S'een matsí keewotse bodetsətsə bítsta

Haní aap'otsə k'osh aap'otsənton matseyorə boímetə bítsoní. Bítسانی aap'otsə bo'aalí wotar bo'ímetə bítse bíéyo be'eratse (deshatse)

Ariyosha:- Máá

1. Mísho máaáre
2. Na'o aatso mare, aatso dek'əre
3. Təgízo máaare, bazíya
4. Na'o təmaac'o máaare, təmaac'o k'ewíre
5. Moo tawo máaáre mítsəre

Eshəna danírunotsə natonton manítə aap'í bítso bofínítuwok'o ariyo kítsəraní tewreríyonat fíníyon geyítuwe.

#### 4. Dan t'íin t'íina

Beshətsə dano gawíyosha íkəíkə aatotsí aatərní keeweyar bo'aaníyí tuwok'o k'alər daníruwotsí kup'íyírəní hambetsí dano haníye dashətsank'on t'íitso faletuwe.

##### **K'aat' 1 Nababar dana**

K'aat'anítse shíyeyosh (keeweyosh) ímetsə k'op'otsatse bokeewetuwok'o k'alərní nəbabíyo bonababítuwok'o k'ala.

- Daníruwotsə bo nababíye okona aawuk'o nababefok'o boosh kíitsosh daníyíruwo bək'aaro eenəshəde íkəno nababowa.
- Nəbabíman shaashəkəde bonababítuwok'o k'alo
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on bo'aaníyítuwok'o k'ala
- Bokeeweyor, aatonatə aaníyorə gaareyítsí naana'a jamí dagotse nokoreyo bábetuwok'o k'oro rərə kup'íyo geyítuwe.

##### **K'aat' -2 guut'í tera**

Daníruwotsə bodana andər aap'otsə bíitso haníye shíní bodanətsə aap'otsən bodanetuwok'o arotsí, fotogərafíyotsənət k'ac'otsí kíitsər aap'otsí fíínar bíitso boímetuwok'o bo'atse kotetuwe. K'aat'anítse daníruwotsə mas'afates aretsə bíitsotsí bofíínítuwok'o íkə aap'o k'osh bíitsə detsətsə aap'otsí bofíínítuwok'o natə s'een matsí keewo fíínar bobíitso bodanetuwo k'o ímere. Eshəna k'aat'anəsh ímetsə peredíyotse gawun woro de'erə andə aap'otsə bíitso haníye shíní bodantsə aap'otsənton goonkíde bodanetuwok'o, bíitso boímetuwok'o aap'otsí bofíínítuwok'o s'een matsí keewotsí bofíínítuwok'o kup'íyo geyítuwe.

- K'aat 2 shírotse ímetsə terəwerotsí gaareyonat botookon fíínar ímoonat k'aatí fíínon ímərə bofíínítuwok'o k'ala.
- Botookətookonat gaareyon bofíínətso k'aat'otse íkəíkon botííntsítuwok'o k'ala.

- Gaareyonat botookətookon bofiínətsə bot'ííntsora bodaatsítə darotsí botookətookon keeweyar bokaatsítuwok'ó k'ala. Hanu daníruwotsə fiínosh tuwo eenəshítuwe. Aaní kíc'otsí tohar bíítsí doyo boeenəshí tuwotsəna botookətookon bokeewetuwok'ó k'alo geyítuwe. Manatsəna boímətsə aaníyo kup'íyírəní jamə guupo ímo geyítuwe.

### 3. Guut'a

- K'aat'anítse daníruwotsə bogalotse beyíru keewotsí guud'ər k'aat'ítsí botoohotsəsh bot'íítsítuwok'ó k'ala
- Botookə taaríkíyo guud'əde botoohotsəsh nababono.
- Bonatonton ametə k'awun s'eenawu s'een matsí keewotsənatə s'een matsí keewotsí guud'ərə betewrerítuwok'ó
- Guut'í tero korəde boguut'e tuwok'ó
- Aap'on boguut'e tuwok'oko tetuwe

Eshəna daníruwotsə guut'í faló eenəshosha unə aawo guut'etsə guut'otsí aaní boguut'euwok'ó aap'on boguut'etuwok'ó bogalotse bobé k'ətsənat bodanətsə keewotsí ananí guud'ər botewreítuwok'ó k'alo geyítuwe.

- Boguut'ətsə guut'uwotsəna guurar s'íílərəní aayíyonat kup'íya.
- Jamoníye k'anətsə guut'ə detsətsə daníruwotsí galəde botewərero aak'ó boeenəshətsok'ó bokeewítuwok'ó k'ala.
- Shengawonat k'ut'ək'ut'ədek'ə guut'íru daníruwotsí galəde weetə peredíyosh sheengəsh boguut'etuwok'ó kup'íyo geyítuwe. Daníyíruwotsí wotítuwe boetətsə terəwerotsí dabəde ímərəní tewreríyo geyítuwe.

### **K'aat' -4 keewa**

- Bos'íílətsə bokebətso bodantso k'aat'ítsí toohotsəsh keewo geyítuwe. Hanu.



- Keewí falo eenəshədek'etuno
- Níyíro korəde keewonat k'ebí oyon eenəshədek'etuno
- Toharə keeweyí doyo eenəshədek'etuno

Eshəna k'aat'anítse t'íinətsə aatotsí gaareyon wotar bekeewetuwok'o k'alər shíyeyat bobodəts keewo k'aat'otse níyíro korəde aap'on bokeewítuwok'o k'ala.

- K'aat'otse daníruwotsə sheengəsh bok'e betuwok'o boosh galerawo bo'aatítuwok'o kup'íya. K'aat'anítsí t'íinətsə 3 fadotsí (terwerotsí) k'aat'otse gaareyon bokeewetuwok'o k'alərəní boníyíro Korəde aap'o bokeewítuwok'o k'ala. Bot'íinətsəts k'umotsatse boosh galerawo bəbəyal bo'aatítuwok'o kup'ír jam guupə ímo geyítuwo.

## **5. Dan aayí k'ac'otsí**

- Dan man bo'aawon bobek'ətsok'o wokín arə woshosh ímetə dan man bogalotse daatset k'ac'otsən daníyo geyítuwe. K'ot'okanítse t'íinətsə dano bogalotse daatseyíru k'ac'otsən daníyo geyítuwe.
- Bogalotsedaatse yíru k'ac'otsə aro fotografíyo t'íinətsər kíitsərəní boshuutso bokeewítuwok'o k'ala.
- K'osh k'osh aap'otsí bíatsə guutetsonat aap'otsí goonkídek'ə s'een matsí keewotsí fiín falíyitə kaarədíyotsí cartíya, grafí work'ata.

## **6. Tatsonat k'oorona**

- K'aat 1 shírotse nababar dana etíruwotse bonababətsə keewo aap'on k'aat'ítsí botoohotsəsh (k'osh ashosh) keewu bofalo aatər bofíiní k'awuntso ímər k'oorə.
- K'aat' -2 shírotse (guut'ítera) etə ímetsotse
  - Kaarədíyon
  - Carətíyon
  - Gərafí work'aton

Hanotsatsə bokíítsítuwok’o k’alər bogalítsí k’ac’otsí kíítsər boshuutso keewur s’een matsí keewo bofíínítuwok’o k’alər aap’otsə bíítsonat aap’ə íkatse k’osh aap’otsí bofíínítuwok’o k’alər bofííníruwok’o galo geyítuwe.

## 7. Terwerotsə Aaníya

### **K’aat’ -1 Nababar dana**

1. A, Koota                      C, Ara                              E, Ara  
     B, koota                      D, Koota
2. A, Bíídəfə kashetsotsítsa      C, Bətookə buutsosha  
     B, Mas’onat gagona              D, Atsí jeenosh, angə daatsosh atə fíínosh  
     E, Shuwush mas’í índa              gotə kashíyo shííntso tsí kup’íyosh atsí  
     F, Shoyefə mas’í índa              gook’o anək’əshítuwe

### **K’aat’ -2 Guut’í tera**

- 1, Taaw 1 shírotse A-G borfetso bofíínətsə aretsə aap’otsí bonababítuwok’o k’alər bodaroko botookə tookon bo kaatsí tuwok’o k’alər daníyíruwonu arí aaníyo ímər boosh aríwa
- 2, Haníye dashí ímetsə aríyotsatse tuwurəní ímetsə aap’otsatse k’osh k’osh aap’otsí fíínar k’aat’ítsí botoohotsəsh t’ííntsuno.

**Aríyosha** :- A, Shííra = ííra, íra, ara, shara, shasha

    B, Masha = ama, maa, asha, shaash, maasha

    C, Aləbera = beera, baara, bara, leba, baba

3. Haníye dashí arotsí danər boshuutso guud’erə  
     A, Feera                              C, T’ímba                              E, Taba  
     B, Goonda                              D, Aləberíka
4. Haníye dambí shuutsotsən s’een matsí keewo fíínar k’aat’ítsí botoohotsəsh t’ííntsuno.
  - K’aat’ 3 nat 4 gaareyon bofíínətsə k’aat’otse boshíyetuwok’onat bonababítuwok’o k’ala, boaatítuwok’o boguut’ətsə bokíítsítuwok’o k’ouər aramar jam guupo ímər boaaníyotsatse keeweyo geyítuwe.

1. Danhan k'os'otsí

**K'aat' 1 Nababar dana**

- Bok'aaro eenəshəge nəbabíyo nababítuno
- Nəbabíman k'ebetuno
- Nəbabíman beshíyosh bəgeyíru een keewo keewítuno
- Boosh galerawo aatítuno
- Nə babíyotse keeshətsə aatotsí aap'on aanítuno

**K'aat -2 Guut'í tera**

- Aap'otsəsh are bíitsonat goonkera bíitso ímetuno
- Gaareyon keewetuno

**K'aat -3 Guut'a**

- S'een matsí keewotsí guut'etuno

**K'aat' -4 Keewa**

- Bogalotse naanaí k'ac'ənotsəsh k'aleyíru ayíro gaareyon wotar keewetuno
- Bokeeweyora boníyíro korəde keewítuno
- Boon shuutsooke bogalotse naanaí k'ac'ənotsí aak'o detsefonat dítfok'on aatəde botoohotsəsh títsítuno
- Boosh keeweyíru tururo k'ewude aaní keewítuno

2. **Danhan detsotsí**

**K'aat' -1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'o tsatse keeweya
- K'aaro eenəshəde nababa
- Nəbabí k'eba
- Shaashəkəde nababa
- Nəbabí man woshə keewo

- Aatotsí aap'on aaniya

### **K'aat' -2 Guut'í tera**

- Aap'otsə are bíitsonatə gonkera bíitson gaareyon fíina
- Fíinetsə fíinotsatse k'aat'otse keeweya

### **K'aat' -3 Guut'a**

- S'ee nmatsí keewu guut'a
- Guut'etsəguut'otsí aaní k'aat'otse guut'a

### **K'aat' -4 keewa**

- Gaareyon wotar keeweya.
- Gaareyotse sheengəsh keeweya.
- Shíyeyor níyírə korəde keewa.
- Shíyeyor sheengəsh k'eba.
- Shíyeyat bíatsə bodetsə keewo k'aat'otse ikəíkon t'íintsa (bok'ebətso aaníde keewa)
- Gaareyon bokeeweyor tep'ə íma.
- Guupə íma.

### **3. Daníya (Daríyítə kíitsa)**

- Haníye shíní dano shuutsə aanar s'íiləroní bogawítuwok'o k'alər hambets dano gawíntsəde t'íintso faletuwe.

### **K'aat' -1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsí aak'ə maratə guud'ərəní daníruwotsə bo'atse íkəíkon bokeewetuwok'o k'ala.
- Nəbabí man bok'aaro eenəshəde íkəíkon bonababítuwok'o k'ala.
- K'aat'otse nəbabíman shaashəkəde bonababítuwok'o k'ala.
- Nəbabíman mosho k'aat'otse bokeewítuwok'o k'ala.
- Nəbabíyotse keshəts terwer 1 nat 2 aap'on boaaníyítuwok'o k'alo geyítuwe.

K'aat'anítse daníruwots nəbabíman nababarə bəwosho aap'on bokeewítuwok'o kotetuwe. Eshəna ikəíkon bonababítuwok'o k'ala, boosh shíyeyíruwo bokeewítuwok'o kup'íyo bəgeyítuwotsəna k'aat'otse guurarə daníruwotsəsh tep'ə ímo geyítuwe.

### **K'aat' -2 Guut'í tera**

K'aat'anítse daníruwotsí

- Aretsə bíítsotsí
- Gonkera bíítsotsí
- S'een matsí keewotsí
- Aap'ə íkatse k'osh aap'otsí bofíínítuwok'o kotetuwe.

Eshəna k'aat'anítse daníruwotsə mas'afotsebofíínítuwok'o ímetsotsí gaareyon kayíde fíinde k'aat'otse ikəíkon bot'íítsítuwok'o k'ala. Bofíínəts aretsotsənənat gonkera bíítsotsí k'aat'otse botíínətsora k'awuntso ímər k'ororo geyítuwe. Boyítsí sheengə k'awunts daatsəts gaareyona keewurəní k'oshots kup'íyír weetuwoosh bodagotse nokoreyo bəbetuwok'o k'alo geyítuwe.

### **K'aat'3 Guut'a**

- K'aat'anítsəna daníruwotsí sheengə doyotsí guut'ə bofalítuwok'o
- Jíndo korəde sheengəsh boguut'etuwok'o
- Botookí taaríkíyo boguut'etuwok'o kotetuwo

Eshəna k'aat'anítse ímetsə terwerotsí maa fíinon íma, bofíínətsə ikəíkon k'aat'otse bot'íínətsítuwok'o k'alo geyítuwe. Fíinətsətsənənat fíinərawotsən galəde kaatso ímər kup'írəní bodagotse beyíru nokoreyo eenəsho geyítuwe.

- Manatsəna boguut'ə falo eenshosha ayə aawo botewərerítuwok'o k'alərəní k'ororər kaatsə (tep'ə) ímo geyítuwe.
- Gaareyon wotarəní k'awun k'awun tururotsí Ibo híp'ə etefotsí guud'əde ikəíkon bonababítuwok'o k'ala.
- Naanaí k'ac'ənosh k'aleyíru ayíronatə detson ikə naarí dano deshə bodek'etuwok'o k'ala.



B, k'etə k'utíya, fuur k'oot'íya, gash kíshíya, k'et gook'íya tookə k'at'íyə aretsotsí.

C, Nugushə na'a      D, katabíyo geyítuwe

E, báíndokəna

### **K'aat'ə -2 Guut'í tera**

#### **1. Areyíruwotsí**

1.1. keez fidelíyets aap'otsí

A, Sheləmet'a      C, Owa

B, Shaanda      D, kííra

#### **2. Gonkeraw bíitsetsotsì**

A, k'ana      C, Shapa

B, Nas'a      D, K'aawa

### **K'aat -3 Guut'a**

- K'aat'anə shírotse taawu íkatse A-F ímetsə aap'otsən gaareyonat botookə tookon boffínətsə s'een matsí keewotsí k'aat'otse bonababí tuwok'o kalər bodaroko boatse atseyon bokaatsítuwok'o k'ala.
- K'aat'anítse taawu 2 shírotse íbo híp'ə eteyíruwonatə tururotsən guud'əde bonababítuwok'o ímetsotsí íkəíkon bonababítuwok'o k'alər kup'íya.

### **K'aat' -4 Keewa**

- K'aat'anítse daníruwotsə bokeeweyísh gítə aatotsí ímere gaareyon bokeewoyora guuraə s'íílər tep'ə íma.
- Keeweyar boíshora k'aat'otse íkəíkon bot'íintsítuwok'o k'ala.
- Aatotsí toharə bo'aanítuwok'o k'ala.
- Jam guupo ímərəní aaníyo botookətookon bo aaníyí tuwok'o kala.

1. Danhan k'os'otsí

**K'aat' -1 Nababar dana**

- Imetsə nəbabíyo nababítuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníyítuno.

**K'aat' -2 Keewa**

- Imetsə keeweyí k'op'otsatse keewetuno.
- Shíyeyí tero korəde boosh aretso keewítuno.

**K'aat' -3 Guut'í tera**

- Eekera s'een matsí keewotsí eekítuno
- Beyokí baashotsí s'eentsəraní s'een matsí keewo fíinítuno.

2. Danhan detsotsí

**K'aat' -1 Nababar dana**

- Nəbabí nababa
- Aap'í aatotsí aaníya

**K'aat' -2 Keewa**

- Imetsə keeweyí k'o p'otsatse keeweya
- Keeweyí tero korəde boosh aretso keewa

**K'aat' -3 Guut'í tera**

- S'uwuraw s'een matsí keewotsí ísha
- S'een matsí keewotse shapətsotsí s'eentsa
- Imetsə aap'otsən s'een matsí keew fíina.

**3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'aat' 2 guut'a etíruwotse fídeliyotsí íkatsə matsəde bíitsə detsəts aap'o aap'otsí matsəde s'eenaw s'een matsí keewotsí fíinetsok'owa s'eenaw s'een



matsí keewotsí matsädení s'een matsí keewo fíinetuwe. S'een matsí keewa etoní s'een k'úmo beshíyosh falíyítə gawun keewa.

**Aríyosha**:- Ambesh ní'í oots asoso mand aməra. Etíruwan s'een matsí keew bəwotora s'een k'úmo (keewo) beshíyíruwe. S'een matsí keewanítse beyíru Ambesh ní'í oots,Asoso mand etíruwotsí s'eenaw s'een matsí keew wotatəní s'een k'úmo (keewo) beshíyo falatsəno.

S'een matsí keewo fíino nos'íílorə s'een matsí keewo shuutsonat típən detsəts s'eenaw s'een matsí keewotsən matsədək'ə fíineka. Hank'ə noetora s'een matsí keewotse daatseyírumatseyíruwotsí shuutsonat típə detsətsə s'eenaw s'een matsí keewotsə baron fíinekəno etalí. Jamə s'een matsí keewotse daatseyíru matseyíruwots íkəno shuutsə detsəts s'eenaw s'een matsí keewok'ə wokín típí detsətsə sreenaw s'een matsí keewotsítsə botaawetuwok'oní shuutsə detsətsə s'eenaw s'een matsí keewoní s'een matsí keewoman doonzok'ə wotarə bədanerəna típə detsətsə s'eenaw s'een matsí keewonəno típí erə danetuwe. S'een matsí keewotse doonzonatə típ'əna woníyerakə no. Hanə bəwotətsosha haníye dambí aríyosh ímetsə s'een matsí keewotsəna. Ambesh ní'í etíruwo shuutsə detsəkə s'eenaw s'een matsí keew bəwoterəna ootsə asosomanə etíruwonəmo típí detsəkə s'eenaw s'een matsí keewa etefo.

S'een matsí keewoní keewíru, aatíru wokín bak'əníru wotosh falítuwo . Hanə weeron s'ííleyora s'een matsí keewoní keewíru s'een matsí keewa aatíru s'een matsí keewa bak'ənəfə s'een matsí keewotsí erər kayíyo faletuwe.

#### **4. Daní t'íín t'íína**

Haníye shíní bodantso bogawítuwok'ə shuutsə aanar s'íílərní keeweyosh ímetsə keeweyí k'op'otsatse bokeewetuwok'ə kup'íyír bokeewuman jejar weetuwo mandə kímə faletuwe. Manatsəna nəbabíman botookə tookon

wokín s'índon wetar íkəno sheengəsh nababíya. Bonababora boon kíc'ítsotsí mastawosho deshər bo'aatítuwok'o íza.

Terwerotse ímetsə aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewotsí borənon bonoon bítsətsotsənət bíishawotsəna taal fíinək'azosh falítuno. Eshəna nəbabíman bonababor boon kíc'íyíru aap'otsənətə s'eennaw s'een matsí keewotsí bogalítuwok'o k'ala. Bogəshədení borənon bonoonə bíishaw naana'otsənton manítə aap'otsən daníyo geyítuwe.

Daníru íkəíkotsí nəbabíyo bonababora bokíshí jaabon koləde nababí doyo bodetsetuwok'o gamatetuwe. Eshəna sheengəsh k'ororərəní hanə naarí doyo detsəts daníruwotsí bodayəman bok'azetuwok'o k'alo geyítuwe.

Nə babíman nababəbok'əriye okona nəbabíman íkə múro daníru k'a tsotsə bok'aaro eenəshəde bonababítuwok'o k'ala. Bonababora fidelíyotsí wokín aap'otsí botaawurawoo matsəde nababə bofalo k'ororər bodaroko kaatsonatə ízə ímo geyítuwe. Nəbabíman nababə bok'əriye okona nə babíman wosho bobaterawo k'aat' 1- shírotse ímetsə aatotsí íkəíkon aap'on aaníwuno.

K'aat' 2 aatotsəna k'aat'onat maa fíinon ímər fíinono. Danhan bogo bət'íwíntsíruwoní aap'otsí sheengəsh matsəde (gonkíde) s'een matsí keewo guut'ə falo boenəshítuwok'o bəwotətsotsən íkəíkon boon fííníyo geyítuwe. Daníruwotsəsh wotítuwe (manítuwe) etetsə k'osh hanənaarí terwerotsí k'aníde ímər sheengəsh bodanetuwok'o daníyíruwo aayíyo geyítuwo.

K'aat' -3 haní bogo bət'íwíntsíru daníruwotsə keewítero korəde bosharawo boosh shíyetsə keewo keewí falo eenəshbodekísha. Eshəna keeweyosh wotítə awud (4) k'op'otsí daníruwotsə mas'afetse íme tsotsəna k'op'ə jamotsatse gaareyon wotar íkəíkon bokeewetuwok'o k'alo geyítuwe. Bokeeweyora guurar k'ororərəní aayíyonatə bəgeyíyal jafər kíitso daníyíruwatse kotetuwe.

Danman k'os'atsə bodosha k'osh wotítuwe etetsə daníyí weerotsí dabəde daníyírəní botewererítuwok'o k'alo geyítuwe.

### 5. Dan aayí k'ac'otsí

- K'osh k'osh aap'otsí detsətsə kaardíyotsí
- K'osh k'osh s'een matsí keewotsí detsətsə caartíya
- Work'aton aap'otsə saat'ína /keewor, kooronat tatseyor etoní danəmaniye okon kítsəfetsə keewonatə aaton faletuwe.

### 6. Tatsonatə k'oorona

Iamə k'aat'í shírotse t'íintsə k'osh k'osh aatotsí aaníyí bofalo íkəikon bəgeyítə weeron dana. Ikə weeron hanə naarí aatotsí t'íintsər dan man detso sheengəsh bodano k'oorona.

### 7. Terəwerotsə Aaníya

#### **K'aat' -1 Nababar dana**

1, A, Koota      B, Ara      C, koota      D, koota      E, Ara

2, A, Doyon worəfotse tokefə bowotətsosha

B, Bayítamíníyonatə ma'a dəníyona

C, Boshuwa, bomaara, bogínda bos'ap'a

D, Katsíde meefotsí duume tobona, tobona, shuwona bírəs'ap'ona arətsotsí

- Gooron meefotsí:- salat'ona firík'aashona kumadorona aretsotsí

#### **K'aat'ə - 2 Guut'a**

Taaw 1natə 2 na íkoníye bogə k'osh k'osh aaníyotsí bədetsətsotsəna daníruwotsənətə daníyíruwon íkatsə fínono.

### **Borəní Jaawotsí**

2 peredíya

#### 1. Danhan k'os'ots

#### **K'aat' -1 Nababar dana**

- I metsənə bəbíyonababítuno.

- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníyítuno

### **K'aat' -2 Guut'a**

- 1- 100 borəfetso beyíru borəní taa wotsí guut'etuno.
- Ba d'əyetsə borəní taawotsí boshíne shuutson guut'etuno
- Aap'otsí boíkə naarí bíitson jagíyítuno.

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat' -1 Nababar dana**

- Nəbabí nababa
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníya

### **K'aat' -2 Guut'a**

- Ikatse tuwur 100 bodəfetso beyíru borəní taawotsí guut'a
- Bad'ətsə borəní taawotsí boshíne shuutson beeza
- Aap'otsəsh íkə naarí (aretsə) bíitsə íma.

## **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'aat' 2 borəní taawotsəsha daníruwotsə mas'afotse gawíntsədek'ə t'íintsetsotsənamanəweeron daníyo geyítuwe. Aap'otsəsh k'osh k'osh bíitso ímo falítuno. Manotsuwe aretsə bíitso gonkera bíitso kaawu bíitsonatə s'een matsí keewotse bodetsətsə bíitso keewosh falítuno. Jamə bíitsə naarə manotsəsha daníruwotsə mas'afotse gawíntsədek'ə t'íitsekə bəwotətso tsəna manatse tuwurə daníyo faletuwe.

## **4. Daní T'íintiína**

Haníye shíní bodantso bogawísha íkəíkə aatotsí aatəraní bo'aaníyatse tuwurə guupo ímərní hambetsí danonton bədetsetsə gonkeyo (jageyo) keewurə maníye okon keeweyí k'op'otsatse bokeewetuwok'o k'alər kup'íya.

Maníye okona nəbabíman botookətookon wokín toharə k'aaro boshíshírawo bonababítuwok'o k'ala. Nəbabíman bət'íwíntsírí danəmanə detsatsə bəwotətso tsəna tewreríyo mandə kíndəfətse shíní nəbabíman

sheengəsh bodanetuwok’o keewo geyítuwe. Nəbabíman bonababora boosh galerawo fa’e wotala masətawosho deshəde bo’aatítuwok’o íza.

Nəbabíman bo’eeke okona bəwosho bobaterawo k’aat’ 1 tse nababarə dana etíru shírotse t’íinətsə aatotsí aap’on aaníyuno k’aat’ə íkí aatə 1 natə 2 na bofíiniye okona k’osh terəweromand boaməfətse shíni booshə galera keewotsatse keeweya.

Borəni taawotsí daníruwotsə mas’afotse ímets masətawashatse k’aat’otse wotere bomooke sheengəsh s’íiləde bodanetuwok’o k’alərəni k’aat’ 2 aatotsí aap’onatə guut’on, botookətookonatə gaareyon k’aat’onatə maa fínon ímər fíniya k’aat’otse bofínora guurarə k’ororní bə geyíyal aayíyo geyítuwe k’aat’otse wotere mooke bofíinətsona sheengəshde taawotsə shápo guut’ə bofalo s’íilər k’orora. Jamona bomaawokona shuutsə aanar s’íilər kup’íyo ímərəni danəman t’íintso geyítuwe.

K’aat’otse tewreríyewora taawotsí bad’ide aak’ə maratse guud’ərní boshíne shuutson boguut’etu wok’o k’ala. Erəni k’osh k’osh borəni taawotsí detsətsə kaarədíyotsí k’aníde waatəni gonkide k’osh k’osh taawotsí fíniyíre bonababítuwok’o k’alər tewreríya. Danman sheengəshəde danərəni taawu manotsən fíino bofalítuwok’o k’osh k’osh daníyí weerotsənatə danə aayí k’ac’otsí dewarə danəman sheengəsh daníyo geyítuwe.

## **5. Dan aayí k’ac’otsí**

- Borəni taawotsí guut’etsə kaarədíyotsí k’oorewora (kíitsəfetsə aata)
- Borəni taawotsə shəkərəkərítíya (k’oorewora guuríde kíitsərəni aatər taawotsí galədek’ə bodano t’íwítsa).

## **6. Tatsonatə k’oorona**

Detsə han k’os’oní daníruwotsə borəni taawotsí danər boonə taawo bofalísha

Eshəna Ikatse tuwur balə bodəfetso aaní 10 tse tuwurə 100 bodəfe tso beyíru taawotsí galədek’ə bonababə falonatə guut’ə bofalon danər aap’on

boosh keewetso guut'on sheengəshədek'ə k'íitsə bofalo k'aat'onat maa fínon ímər aaní k'osh k'osh daníyí weerotsí déer danə bofalo k'orora.

## 7. Terəwerotsə aaníya

### K'aat' – 2 nababarə dana

2-	īđ	Tō	Tž	ḥ
	Tē	Tž	Tḥ	
	Tī	Tž	Tū	

3.	T	ḥ	1. H	6. D
	ḥ	ē	2. G	7. E
	ū	ī	3. A	8. C
	ū	ī	4. F	
	ī	ī	5. B	

**Maa ashə k'ana**

3 pere díya

### 1. Danhan k'o s'otsí

#### K'aat' -1 Nababar dana

- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on aaníyítuno

#### K'aat' -2 Guut'a

- P'ís'ə c'íran (-) deerə wot'etsə aap'otsí fíínítuno.
- Wot'e aap'otsən s'een matsí keewo fíínítuno.
- K'op'ə íkun (p'afən) k'andə aap'otsí wot'e aap'otsənətə íkoníye bogə wotə aap'otsən fíínets shuutsotsí k'awunon guut'etuno
- P'afí (.) de'erəní ambaronatə santíbon galəde c'íron guut'etuno.

#### K'aat' – 3 keewa

- Imetsə keeweyí k'op'otsatse gaareyon keewetuno
- Keewyatə bobodəts keewo (bodantso) keewítuno

## 2. Dan han detsotsí

### **K'aat' -1 Nababar dana**

- Nə babíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníya

### **K'aat' -2 Guut'a**

- P'ís'on (-) wot'e aap'otsí fíina
- S'een matsí keewotsí fíina.
- P'afən aap'otsí k'awíntsa.
- K'awíntsa (k'awunon) guut'a.
- Ambaronatə santíbon p'afən gala.

### **K'aat' -3 Keewa**

- Gaareyon keeweya.
- Gaareyon keeweyatə bodantso keewa.

## 5. Daníya (Daníyítə kíitsa)

K'aat' -2 shírotse guut'í jífuwoní k'oshk'osh c'írotsí s'eegefə shuutsa. Guut'í jífuwanotsí bofiínon k'oshk'oshəno han bəwotətsotsəna geyítə guut'í jífuwotsəna guut'otse bəgeyítə beyok beezo faleyora beshíyosh geyeyíru keewo (k'umo) guut'ə man beshíre eto faletuwe.

Guut'í jífuwotsí aap'ok'o s'eenaw s'een matsí keewok'o, s'een matsí keewok'owa beshíyosh geeyeyíru keewí shaatəno. Boshaatoní níbotse gaweyíru bíitsonton deshekə bowotətsotsəna bíitso detsəfəno. Eshəna guut'í jífuwotsí aap'otsəkək'o s'een matsí keewotsəkək'o nababetuno, bíitse tuno, bobeyok'on wosho beshítuno.

Nababíruwoní guut'íruman k'umo (wosh) sheengəsh danosh bəfalítə s'een matsí keewotse beyíru aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewotsənton kíndətsə guut'í jífuwotsəsh bíitso ímərəní.

Jífuwotsə k’aloní k’umo beshíyosh geyeyíru guut’í wosho guut’ətsoke nababíruwomandə sheengəsh beshí weera (mala) Eshəna daníruwots k’aat’anítse dano boosh bəgeyítuwoní guut’í jífuwanotsən sheengəsh guut’ə falo kotetuwe.

P’afí (.) haníye dashí k’alotsí detsəfe.

- Aap’otsí k’awunon guut’osh k’alítuwe k’awunonə guut’etə aap’otsí haníye shíní danekə bowotora.

- Daní maa (D.M)
- Guut’í maa (G.M)
- Angəshí maa )A.M)
- Adís Ababa (A.A)

- Ambaronat santíbon (taawon guud’ər) dalosha

**Aríya** – 7.50 (shawatə ambaronatə shílingona)

75.66 (Shabe uutsə ambaronat síse shírətə santíboba)

- Eenə keewotsatse muk’ə keewotsí galosha.

### **Aríyosha**

Daní tookə eenə íkatse k’osh k’ac’ac’ən tookotsí (danídetsotsí) galəde kíitseyora.

1. Maaronatə fuundí k’ala

1.1. Maarí k’ala

1.2. Fuundí k’ala

P’ís’í (-) wot’e aap’otsí aap’ə ikok’o k’aləde nababetuwok’o k’alítuwe.

P’ís’ən wot’ədek’ə fíinetsə wot’e aap’otsítse ayetsə unə aawo ananí guut’efotse wot’e aap’otsí danədek’etsotsəna c’íran (-) aalo guut’o faletuwe.

Aríyosh :- Darí desha \* Genu-kísha

\* Gurí – k’ut’a \* Datsə - doonza



#### **4. Daní t'íin t'íina**

Haníye shíni dano gawíyosha íkíkə aatotsí aatər bo'aaníyítuwok'ó k'alər shuutsə aanar s'íilo faletuwe. Manatsəna bomas'afo bok'eshərawok'ó k'alərəní hambetsí danə man keeweyí k'ó p'otsatse boosh aretso Kokeewísh b'alər kup'íyírəní hambetsə nəbabí man wosho eegə bəwotítuwok'ó bogamatí tuwok'ó k'ala. Maníye okona nəbabíman bok'aaro eenəshde bonababítuwok'ó k'ala.

Nəbabíman bonababor booshə galerawo mastawasho deshəde bo'aatítuwok'ó íza. Bonababíye okona nababatə bodantsə wosho maníye shíni bogamatətsə woshonəton bəgoonkeyonatə bək'azon daníruwotsə botookə k'umo boímetuwok'ó kup'íya. Maníye okona mastawash bodetsə tsə keewotsatse bokeewetuwok'ó k'alo geyítuwe. Eləmo aríyon te'ude danə man t'íintso geyítuwe. Maníye okona k'aat' 1 tse nababar dana etíruwotse aatə 1 nat 2 ímets terwerotsí jíishí weeron fíiníya.

K'aat'ə gítotse daní mas'afotse t'íinətsə mastawash weeron terwerotsí k'aat'onatə maa fíinon bofíinítuwok'ó k'alarəní guurarə s'íilər bəgeyíyal jafər ímo geyítuwe. K'aat' 2 aatə 1-4 shírotse beyíruwotsí boekíye okona k'aat' 3 mandə kíma.

K'aat' 3 k'aat'ə haní keewí falo /k'uməkeewo/ booshə aretso keewu falo keeweyor níyír korəde keewu falo boeenəsh dek'e tuwok'onat jamon keeweyí tero danəbodek'etuwok'ó kalítə dana. Hanə bəwotətsotsəna ímetsə keeweyí k'op'otsatse keeweyarəní bəatsə bobodətso boon shaatíruwon k'aat'ots t'íintso geyítuwe.

#### **5. Dan aayí k'a c'otsí**

- P'í s'ə (-) natə p'afən (.) guut'etsə aap'otsí detsəts jaandonatə fəlesh kaarədíya (daníyewora kíitsəfetsə danya)

## 6. Tatsonatə k'oorona

- P'ís'ənə wot'etə aap'otsí ímərəní wot'e aap'otsí fiinde bowetuwok'o k'alər k'oorə.
- P'afə k'alo danərəní bíínə bofiínítuwok'o k'aat'onatə maafínon ímər aramar k'orora.

## 7. Terəwe rotsə aaníya

### **K'aat' 1 Nababar dana**

1, A, Ara                      B, Ara                      C, Koota                      D, Koota                      E, Koota

2, Nəbabíyotse k'osh k'osh aaníyotsə boyosh bofalítuwotsəna nəbabíyonton gookíde aaníyo boímetuwok'o k'ala.

### **K'aat' 2 Guut'a**

1, A \* Tufə - motsa                      B, \* Kíshə-kaama                      C, \* Maac'ə-gawuna  
\* Tufə - keta                      \* Kíshə- s'ayína                      \* Maac'ə - kup'a  
\* Tufə - genza                      \* Kísh – tíísha                      \* Maac'ə-nefa  
\* Tufə - dowa                      \* Kísh – k'eetsa                      \* Maac'ə-t'eba

D, \* Aawə - Tíítsa                      E, \* Grrí – k'eetsa  
\* Aawə - kínda                      \* Gerí – gaad'a  
\* Aawə - aana                      \* Gerí – koya  
\* Aawə - kesha                      \* Gerí - geda

2. A, Uump'etsí                      D, Nəbə k'uuna

B, wura                      E, dawuza

C, Kooc'omaanda                      F, woka

3. 1    A, 1. 20                      B. K.g                      C, K.M                      D, G.M                      E, A.M

3.2    A, C' . G. M                      B, E. A. M                      C, K' . P. G. M                      D, B.G.G.M

4.    A, 0.75                      C, 15.35                      E, 20.20

B, 1.50                      D, 30.00

**1. Danhan k'os'otsí****K'aat' 1 Nababar dana**

- Imetsə nəbabíyo nababítuno
- Nə babíyotse bodan tso aap'on keewítuno.

**K'aat' – 2 Guut'í tera**

- Aap'otsəsh aretsə bíitso ímetuno.
- Aap'otsəsh goonkera bíitso ímetuno.

**K'aat' -3 Keewa**

- Bobek'íru k'osh k'osh keewotsatse anə dano daatsítuno
- Danbodaatsokí keewumanotsə eegə bowotonatə bok'alon keewítuno

**2. Danhan detsotsí****K'aat' -1 Nababar dana**

- Imetsə nəbabíyo nababa
- Nə babíyotse bodantso aap'on keewítuno

**K'aat' – 2 Guut'a**

- Aap'otsəsh aretsə bíitsə íma
- Aap'otsəsh guonkeraw bíitsə íma

**K'aat' 3 Keewa**

- Bobek'íru k'osh k'osh keewotsatse ayə dano daatsa
- Dan bodaatsokí keewumanotsə eegə bowotonatə bok'alon keewa.

**3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'atík'at'otsə footogərafíyotsəarotsə, joandotsə boshírotse guut'ə detsətsətsənətsətsən k'osh k'osh k'os'əwotsəsh k'aníyek keewdaatse tokí keewuno. Nababíruwo keewumanotsə boímíru keewo s'íiləx ayə dano daatso falítuwe.

Keewu booke daatseyíru keewumanotsësh daníyíruwotsə mas'afotse sheengəshdek'ə t'íintsetsotsəna manə weeron daníyo geyítuwe.

#### **4. Daní t'íin t'íina**

- K'aat'anítse t'íintsə nəbabíyonatə k'aat' 1 natə 2 tsí terəwerí aatotsí haniye shínə ímetsotsíye bok'osherawotsəna boon fíinetsí weeron fíiníyo faletuwe.

K'aat'ə 3 tse taawu 1-3 bodəfetso t'íinətsə aatotsí daníruwotsə mas'a fotes t'íinətsə arotsatse tuwutə ímekə bowotətsotsəna arə man sheengəsh s'íilə boaaníyítuwok'o k'alər k'aat'otse fíiníya. Taawu íkatse k'aat'ose shíyeyatə bodaatsətsəna boshəatotsən t'íintsetuwok'o k'ala.

Manatse taawu 4 aato aratse tuwutə k'aníyek'a. Eshəna arəman sheengəsh s'íilədení bodaatsətsə keewo bokeewítuwok'o kupíya. Taaw 5 natə 6 aatotsəsh wotítə arotsí k'aat'otsə de'ewaarəní botookətookonətə gaareyon wotar arotsatse bodaatsətsə keewo bokeewítuwok'o k'ala. Arəmantən ametə tururo fíinəde waarə aap'on bokeewítuwok'o kup'íya.

Footogərafíyoní keewu íkí jafərə daatsosh bəwotítuwok'o k'osh k'osh aríyotsí de'erə keewo geyítuwe. Taawu 7 shírotse k'osh k'osh footogər afíyotsí dewarə gaareyon keewede bodaatsətsə keewo boshəatotsən t'íintse tuwok'o k'alər footogərafíyatse k'oshə k'osh keewotsə jafəro daatso faletuwok'o tewreríya.

Taawu 8 nəmo k'osh k'osh galotse daatseyíru footogərafíyotsí t'íintsere. Daníruwotsí footogərafímanotsatse bodaatsətsə keewo íkíkon bokeewítuwok'o k'alər íkə keewatse boosh shíyetsə keewo keewə bofalítuwok'o kup'íyonatə ayəyo geyítuwe.

Jaandaní aap'í daníyonatə c'íron tep'ədek'ə t'íintsekə bəwetətsotsəna k'osh k'osh maləwotsən aríyon te'ude daníyírə terwerí aatotsí bəgeyítuwok'on botookətookon gaareyon maa fíinon fíiníya.

Boshírotse (s'olotse) guut'etsəman eegə bəmotok'o daníruwotsə mas'afotse mastawasho ímere. Daníyíruwonu bátookə aríyo dabəde s'əloke guut'etsotsə eegə bowoto daníya manatse daníruwotsə mas'afotse t'íintsə arotsí boosh wotítə s'olí guut'onto gaonkíde bofínítuwok'o washa. Aatə 12 beyíru k'oshə k'osh arotsəsha s'olokí guut'o boímetuwok'o k'aləraní danman kup'íya. Aat 13 k'aat'anítse t'íintsə daní detso keeweyar nodanish t'íinka. Eshəna bəgeyíyala aatəman bət'íinətsə weeron gaareyon bokeewetuwok'o k'ala. Bokeewetsona boshaatotsən bot'ítsítuwok'o k'alo geyítuwe. Erəní danəman sheengəsh daníyosha daníyíruwo bətookə malo dabəde daníyo geyítuwe.

### 5. Danə aayí k'ac'a

- Bogalotse daatseyíru k'osh k'osh k'at'í k'at'otsí, arotsí footogərafíyotsí jaandotsənətə s'olokí guut'ə detsətsotsí k'aníya.

### T'íwíntsa

Jam danə aayə k'ac'əmanotsəna daníyewora kítsəfetsə daníyo geyítuwe.

### 6. Tatsonatə k'oorona

Jamə daní detsə manotsí shuuítə k'osh k'osh aatotsí aap'onatə guut'on aatər boaaníyí tuwok'o kup'íyírəní k'osh k'aat'í fíinonatə maa fíinon ímər k'oorə.

### 7. Terəwerí Aaníyotsí

#### **K'aat' -1 Nababar dana**

- 1, A, Ara                      B, Koota                      C, Ara                      D, Ara                      E, Ara  
 2. A 4<sup>L</sup> -5<sup>L</sup> dura                      B, Adolísí                      C, Aatsə tep'a, boní fíina,                      D, koto  
 geyítuwe.

#### **K'aat'2 Guut'í tera**

1. A, 1, C                      2, B                      3, A                      4, D                      5, E  
 2. A, k'aleya                      C, nas'a                      E, dashá  
                     B, dara                      D, anda                      F, gonad

Gítal semísterí daní detsa.

Taawa	Detsa	Imetsə perediya
1	Guut'ə nababa 1.1 . k'aaro eenshədení 1.2 . kaarona	6
2	K'oshək'osh (ayə) jíishotsí kishonatə fiínona	3
3	Mas'afi moo aak'o fiínatsə jíitsetuwok'oní	2
4	Keewotsə jafəro daatsosh wotítə guut'otsí fiínatsə jíitsa 4.1. Díkəshəneríyona 4.2. Kíshefona	4
5	Keewotsə wota 5.1. woronatə fiíní shine shuutsa 5.2. Keewí tuwokonatə bodowetuwona 5.2. Nokoríya	5
6	Mastawash detsa	3
7	Murə guut'a	4
8	Jamí dabədabí guut'a	4
9	Eekerawu taaríkíyotsí (k'umotsí) eeka	2
10	Deshíyíruwotsí	2
11	K'osh k'osh keewí wotəwotsə keeweyí tera 11.1. shíyeya (keeweya) 11.2. Moosha 11.3. Kaasha	6
12	K'umə íko boosh aretsə weeron keewa	4
13	Aap'í jaawa	4
14	Jaawa	4

**1. Danhan k'os'otsí**

**K'aat' -1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keewetuno
- Bok'aaro eenəshde nababítuno
- Nəbabíyotse keshtsə aatotsí aaníyítuno

**K'aat' – 2 Guut'í tera**

- K'awun k'awun s'een matsí keewotsí fíínítuno

**K'aat' -3 Nababa**

- Jaawotsí nababítuno
- Jaawo nababeyor k'ebetuno
- K'awun k'awun gítə ashə dagotse k'aleyíru aatonatə aaníyon nababítuno

**K'aat' -4 Guut'a**

- Tururonatə ibohíp'ə etefotsí guut'etuno
- EC AY BI shoodo gondə bəwotok'o guut'etuno

**K'aat' -5 Keewa**

- Durə dookə baakə meec'í malatse gaareyon keewetuno

**2. Dan han detsotsí**

**K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya
- Nəbabíyo k'aaro eenəshəde nababa
- Nəbabíman wosho keewa
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on aaníya

**K'aat' -2 Guutí tera**

- K'awun k'awun s'een matsí keewotsí fíína

- S'een matsí keewotsí k'aaro eenshède nababa

### **K'aat' – 3 Nababa**

- Jaawí garo koræde nababa
- Jaawə manə woshə keewa
- Gítə ashə dagotse k'aleyíru aatonatə aaníyə guut'otsí nababa.

### **K'aat' 4 Guut'a**

- Tururonatə íbo híp'ə etefotsí guut'a
- EC AY BI shoodo gondə bəwoto guut'a

### **K'aat' 5 Keewa**

- Bogalotse aak'o baakə meec'eyíruwok'o gaareyon keeweya.
- Gaareyon bokeewetso k'aat'otsə t'íintsə.

### **3. Daníya (Daníyítə kíitsə)**

Borəní nooní danhaní daníruwotsə nooní falo boeenəshədək'etuwok'o ímeyíruwok'o danef.

Tookə han bogo bət'íwíntsírí bonababí falo eenəshosha. Eshəna daníruwotsə nababí falo shuu'arə (s'íílər) danərəní sheengəsh nababo bofalítə weero geede tewreríyo geyítuwe. Eshəna tookəhan shírotse t'íínətsə nəbabíyotsí terəwerotsənətə jaawuwotsəna bofalo eenəshítuno etə k'aníyekəno. Eshəna aatotsə jíisho shoyíde wokín nəbabíman garo nababəde kíitsərəní bofalo eenəshə bodek'etuwok'o k'alo geyítuwe.

### **4. Daní t'íínə t'íína**

- Haníye shíní bodantso gawíyosha íkíkə aatotsí aatər bo'aaníyí tuwok'o k'alərəní shuutsə aanarə guupo ímərəní hambetsə dano haníye dashətsank'on t'ííntso faletuwe.
- Hambetsə keeweyí k'op'otsí aak'ə maratsə guut'a
- Hambetsí daní took'o aak'ə maratsə guut'a



- Imetsə keeweyí k'op'otsatse bokeeweyíye okona nəbabíman íkíkon bok'aaro eenəshəde bonababítuwok'o k'alo geyítuwe. Nəbabíyo bonababora bok'aaro daníru jámotsəsh shíyetəkə bəwotso, sheengəsh bonababo k'ororəní kíc'ə detsətsə naana'otsəna ananí bo tewurerítuwok'o k'alərəní haníyakíshə sheengəsh bonababítuwok'o kup'íyírə tep'ə ímo geyítuwe.
- Jáam daníruwotsə bonababonatə bok'azon guurar s'íilo geyí tuwe.
- K'aat' -2 daníruwotsə mas'afotse s'een matsí keewo bofiínísh k'osh k'osh aap'otsənatə s'eenaw s'een matsí keewotsí ímere. Eshəna ímetsanotsəna gaareyon wotere botookətookon s'een matsí keewo fiínəde kaat'otse bonababítuwok'o k'alo geyítuwe. Bonababora bok'aaro eenəshde botaawurawo nababə botalítuwok'o keewurə k'ororonatə tep'ə ímo geyítuwe.
- K'awunk'awun guut'otsí t'íntsər bok'aaro matsəde bonababítuwok'o k'ala.
- K'aat' 3 daníruwotsə mas'afítsí bonababítuwok'o k'awun jaw íko ímere. Eshəna ímetsə jaawo daníyíruwo jaw man garo, maa togonatə maa eeko korəde shíní nababowa. Manatse
  - Bok'aaro eenəshde bonababísha
  - Jaawí garo korəde bonababísha
  - Jaawuman maa s'uwo korəde daníyíruwo nababarəní boo bonababítuwok'o k'ala.
- Aatonatə aaníyon tíntsetsə k'awun k'awun guut'otsí wotere tookanəsh wotítuno etetsə guut'otsí k'aat'otse bonababítuwok'o k'aleyəl daníruwotsə nababə faloe ensho faletuwe.
- K'aat' 4 bogalotse boshíshəts (bodantsə) tururo, ebo híp'ə etonatə EDISI shoodo eegə bəwoto boguut'etuwok'o 2 aatotsə t'íínərəno.

Eshəna ímetsə aatotsí aatəde gaareyon wotar keeweyarə guut'on k'aat'otse bot'íintsítawok'o k'ala.

- Gaareyon bokeewetso boon shaatíruwon k'aaro eenshəde nababetuwok'o k'ala.
- Gaareman shaatíruwotsə bot'íintsətsə guut'atse k'aat'ítsí daníruwotsə bo keewítuwok'o k'ala
- Weetuwon boguut'í falo eenshəbodek'etuwok'o k'ororərə tep'ə ímo geyítuwe
- K'aat'ə 5 daníruwotsə bogalotse aak'o baako meec'efok'o gaareyon bokeeweyish k'aat'anítse t'íintsotsí
  - Gaareyon bokeewetuwok'o k'ala
  - Boníyíro korəde boosh aretso bokewítuwok'o k'ala

Jamon dan han beshíyosh bəgeyíru eeneen keewotsí sheengəsh daníyíre jamə guupo ímo geyítuwe.

### **5. Tatsonatə k'oorona**

- K'aat 1 tse taaw 1natə 2 shírotse t'íintsə aatotsí aap'on k'aat'otse boaaníyítuwok'o k'alər k'oorə.
- K'aat' 2 tse ímetsotsəna maa fíno ímər k'aat'otse bot'íintsítuwok'o k'alər arama.
- K'aat' 3 tse ímetsotsəna k'aat'otse nababíya, k'osh k'awun k'awun jaawotsí guud'əde nababə bofalo maa fínonat gaareyí fínon ímər kaatsa.
- K'aat' 4natə 5na gaareyon fíinar k'aat'otse bot'íintsítuwok'o k'alər k'oorə.

### **6. Dan aayí k'ac'otsí**

- Tururotsənatə íbo híp'ə etefotsí guut'etsə work'ata
- K'awun k'awun jaawuwotsə guut'etsə work'ata.

## 7. Terəwerotsə aaniya

### **K'aat'ə 1 Nababar dana**

1. A. Ara B. Ara C, Ara D, Koota

2. A. Shookosh wotítə baakotsí daronatəní

buutsə ímə k'azonatə detsə darona

B. Durə dookə baakə meec'oní shookosh wotítə baakotsí danərə bo  
buutso ímər bobeyoko k'aníyírə meec'ekə bəwotora yootsí baakə  
meec'í malonəmo hank'o k'alaraka.

C. 1, Keetsí baakotsí

2, Meetsonatə keetsə baakotsí

3, Meetsə maakotsí

D, Beyokí sheengokə meec'o natə buutsə ímo geyítuwe

E, Datsə tuwoko natə aatsə kakera beyokə meeea

F, Datsə tuwoko wokín datsə k'oolokə woto geyítuwe.

### **K'aat'ə 2 guut'ə tera**

- A-H bodəfetso ímetsotsí aríyatse tuwuré bofiínítuwok'o k'alərəní  
k'aat'otse kaatsə ímo geyítuwe.

### **K'aat' 3 natə 4 guut'onatə nababa**

- Daníruwotsə botookətookonatə gaareyon bofiínətsona k'aat'otse  
bot'íitsora bodaroko toohar bokaatsítuwok'o k'alər tep'ə ímo  
geyítuwe.

Jíishəman shoyíde fíino bok'azala bofiíno k'awuntsaləkə wotoshə  
bəfalítuwotsəna k'osh k'osh jíishotsí ímər sheengəsh danəbodek'etuwok'o  
k'ala.

**Ariya** :- Terəweri jííshotsi fadi jííshotsi, gaareyi fiini nemotsi, t'ənati  
kaashonatə fiini nemotsi keewurə daníyonatə bokeewetuwok'o  
k'alo geyituwe.

#### **4. Danə t'íin t'íina**

- Beshətsə dano gawiyosha danəman eenə eenə k'umotsi shuutsə aanar  
s'íilə hambetsə danəman haniye dashətsank'on t'íintso faletuwe.

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- Keeweyi k'op'otsatse bokeewetuwok'o k'ala.
- Imetsə keeweyi k'op'otsi aak'ə maratse guut'a.
- Hambetsi dani tooko aak'ə maratse guut'a.
- Daníyiruwo bək'aaro eenshəde ikənoto nababowa,
- Nəbabíyo níyiron bonababítuwok'o k'ala hanora kup'ír sheengəsh  
bonababítuwok'o k'alo geyituwe.
- Shaashəkəde bonababítuwok'o k'ala.
- Nəbabí wosho íkíkon bokeewítuwok'o k'ala.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsi aap'on boaaníyítuwok'o k'ala.
- Boosh galerawo bo'aatítuwok'o k'ala.
- Aatotsatse keeweya
- Nəbabíyotse keshətsə jííshotsi bokeewítuwok'o k'ala.

K'aat'aní'osh k'osh jííshotsi danəde weetuwoosh boonə bofiínítuwok'o  
k'alosh t'íinkə bəwotətsətsəna k'osh k'osh jííshotsi keewur sheengəsh  
bodanetuwok'o keewo geyituwe. Jííshotsi shoyide fiinə fiínk'azo bədowet  
míid'o aríyotsi t'íintsər sheengəsh daníyo geyituwe.

#### **K'aat' -2 Guut'í tera**

- K'osh k'osh s'eenaw s'een matsi kee wotsənatə aap'otsən k'awun  
k'awu s'een matsi keewotsi bofiínítuwok'o k'ala.

**1 Danhan k'os'otsí**

**K'aat' 1 Nababar dana**

- Nəbabíyo nababítuno.
- Nəbabíman wosho keewítuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníyítuno

**K'aat' 2 Guut'í tera**

- K'awun k'awun s'een matsí keewotsí fíínítuno

**K'aat' -3 Guut'onatə nababona**

- Gaareyon bokeeweyora boosh aretso keewítuno
- Bofíini k'ano guut'on t'íitsítuno
- Gaareyosh nemo kishítuno

**2. Danhan detsotsí**

**K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya.
- K'aar eenshəde nababa.
- Nəbabí woshə keewa.
- Shaashəkəde nababa.
- Aatotsí aap'on aaníya.

**K'aat' 2 Guut'í tera**

- S'een matsí keewotsí fíina
- S'een matsí keewotsí nababa

**K'aat' 3 Guut'onatə nababona**

- Gaareyí nemə kisha.
- Fíini k'anotsí kisha.
- K'osh k'osh jíishotsí guut'a.

### **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'aat'anə danoní k'osh k'osh jíishotsí danər weetuwoosh k'osh k'osh jíishotsí kísho bofalítuwo gawudek'ə k'aníyeka.

Eshəna daníruwotsə mas'afotse t'íinətsə nəbabíyonatə nəbabíyotse beyíru jíishotsí aríyosh de'erə daníyo faletuwe Daníruwotsə mas'afotse ímetsə k'osh jíishotsí keewo geyítuwe.

- Bofíinətsə s'een matsí keewotsí íkíkon bonababí tuwok'ə kup'íya
- Bofíinətsə s'een matsí keewotsatse bokeewetuwok'ə k'ala.

S'een matsí keewotsí bofíinora k'umotsə shine shuutso bábeyíruwok'ə fidelíyotsənatə aap'otsə dagotse beyíru beyokí baashotsí korəde guut'ə bofalo s'íilər tep'ə íma.

### **K'aat' 3 Guut'onatə nababona**

- Gaarewon wotarəní k'osh k'osh jíisho tsənatə nemotsə k'alatse keeweyarə boguut'etuwok'ə k'ala.
- Daníruwotsə masafotse t'íintsə jíishotsí aaní bonababítuwok'ə k'ala.
- Bogaareyí nemo guut'on bot'íitsítuwok'ə kup'íya.
- Jamona jíishotsənatə nemotsí sheengəsh danəde boonə bofíínítuwok'ə k'alosh k'osh k'osh aríyotsí ímo geyítuwe. Bodanok'ə tatsosha fadotsí wokín terəwerotsí ímər s'íilo geyítuwe.

### **5. Tatsonatə k'oorona**

- K'osh k'osh aatotsí ímərəní bojíishon bofíínok'ə t'íwíntsa
- Imetsə terwerotsí arama (kaatsa)
- K'osh k'osh keewotsəsh jíisho guut'on bok'aníyo s'íila

### **6. Danə aayí k'ac'otsí**

- K'osh k'osh jíishotsí detsətsə jíítetə work'ata.
- Jíishotsí aak'ə kaníyetuwok'ə jíishə detsətsə jíítetə work'ata.

## **7. Terəwerotsə aaniya**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- 1, A, koota      B, koota      C, Ara      D, Ara
- 2, A, kas'í s'ayín kota, dan aayí k'ac'otsí fíina, k'aat'otse k'osh k'osh terəwerotsí fíina. Galí s'ayín kotonatə aretsotsəna.
- B, Keezonatə keezoníye bogetə ashotsí detsətsə jíra.
- C, Aayewona faleyona, kíc'o toharə bíitsona doyonatə danon wonawoneyosh wotítuwe.
- D. Gaareyí fíiní k'os'ə keewa. Gaareyítsí ashotsə taaw k'ut'a koyíyítuwonatə guut'etuwon boyítse kísho geyítuwe.
- E, 1. Níyírə korəde k'umə keewa
- 2, Gaareyí fíinotse jamo bəkeewítuwok'o k'ala.
2. K'aat' 2 natə 3 tse ímetsotsí botookətookonatə gaareyon fíiníyírə k'aat'otse keeweyar wotítə aaniyotsí toohar boaaníyítuwok'o k'ala.

### **Mas'afi maa**

2 peredíya

#### **1. Danhan k'os'otsí**

### **K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keewetuno
- Nəbabíyo bok'aaro eenəshəde nababítuno
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on aaniyítuno

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- Boosh ímetsə aap'otsən s'een matsí keewo fíinítuno
- S'eenaw s'een matsí keewotsə k'umo k'awunon keewítuno

### **K'aat' 3 keewa**

- Gaareyon keewetuno
- Mas'afi moo aak'o fíinatsə jíitsefok'o keewítuno

## **2, Danhan detsotsí**

### **K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'o p'otsatse keeweya
- Nəbabí nababa.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aaníya.
- Imetsə aatotsatse keeweya.

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- S'een matsí keewu fíina
- S'een matsí keew nababa
- Aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewo tsəsh bííts íma

### **K'aat' 3 Keewa**

- Mas'afí moo aak'o fíinatse jíitsetuwok'o gaareyon keeweya.
- Gaareyon bokeewetso íkíkon keewa

### **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

- K'aat'an danatse mas'afí maa eto eegə bəwoto, aak'o fíinatse jíitse tuwok'onatə geyítə terotsí (nemotsí) bodanish sheengəsh daníyonatə bokeewetuwok'o k'alo geyítuwe.

### **Shíní k'ana**

- Bodaní mootse mas'afí moo bəbeyonatə bək'azon s'íila
- Mas'fí moo bə aalıyal masafo bədaatsetə weero geede masafí maa moodelíyo k'aníyo geyl tuwo.

### **4. Danə t'íin t'íina**

Beshətsə dano bogawish íkəíkə aatotsí aatər bo'aaníyítuwok'o k'alərəní hambetsə dan haniye dashí beyíru weerok'on k'íintso faletuwe.

### **K'aat' ikotse**

- Keeweyí k'op'otsí aak'ə maratse guud'ər daníruwotsə bo keewetuwok'o k'ala.



- Hambetsí daní tooko aak’ə maratsə guud’ər nəbabíyo t’awash nababa.
- Nə babíman íkəíkon bonababítuwok’o k’ala.
- Nəbabíman sheengə nababí weeron nababar kíitsa.
- Nə babíman wosho bokeewítuwok’o goo íma.
- Nəbabíyotse keeshətsə aatotsí aap’on boaaníyítuwok’o kup’íya.

### **K’aat’ gítotse**

- Bodanaw andər aap’otsəsh bíitsə íma.
- Aap’otsənətə s’eenaw s’een matsí keewotsəsh bíitso boímetuwok’o kup’íya.
- Nəbabíyotse keeshətsə aap’otsən nəbabíyatse tuwuré s’een matsí keewo bofíínítuwok’o k’ala.
- Bo galotse mas’afí moo bábeyonatə bəaalon keewíya.
- Mas’atí maaterotsí botoohotsəsh bokeewítuwok’o k’ala
- Mas’afí mootse mas’afotsə bonaarənaaron galədek’ə beezetsok’o mas’afí mootsə deamə tewreríya.

### **5. Dan aayí k’ac’otsí**

- Dan man sheengəsh daníyosha bodaní mootse mas’afí moo bábeyal bos’íiletuwok’o k’ala.
- Bodaní mootse mas’afí moo bəaalíyala k’osh k’osh mas’afotsí koyíde sheengəsh matsər moodelíyo k’aníyo faletuwe.

### **6. Tatso natə k’oorona**

- K’aat’ 2 nat 3tse A-D ímetsə 9 naarí aatotsí ímər kooro faletawe.

### **7. Terəwerotsə Aaníya**

#### **K’aat’ 1 nababar dana**

1. A, Koota            B, Ara            C, Ara            D, Koota            E, koota
2. A, Daníruwotsí, daníyíruwotsí hakímíyotsənətə aretsotsí  
B, Mas’a fotsí, gazet’otsí mes’etíyotsənətə guut’e keewotsí

C, Mas'afi mootsə beede wokín wushərəde amə nababa.

D, K'aaro eenəshəde nababonatə keeweya, míis'a, shaashəka, joorə  
gíníya

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- Taaw 1 shírotse A-D ímetsə aap'otsən s'een matsí keewotsí fíinərə t'íitsuno.
- Taaw 2 shírotse A-D ímetsə s'eenaw s'een matsí keewotsí aríyotsə weeron k'awíntsəde bokeewítuwok'o k'ala.

### **K'aat' 3 keewa**

- Taaw 1-3 ímetsə keeweyí k'op'otsatse bokeewetuwok'o kup'íyo geyítuwe.

## **Mít koka**

## **4. peredíya**

### **1. Danhan k'os'otsí**

#### **K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keewetuno.
- Nəbabíyo nababítuno.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aanítuno.

#### **K'aat' 2 Guut'a**

- Aap'otsí fidelíyotsə shine shuutson guut'etuno.

#### **K'aat' 3 Guut'í tera**

- Aap'otsə bíitso aak'o dano faletuwok'o dano falítuno.
- S'een matsí keewetsí fíínítuno.
- Aap'otsə bíitso díkəshəneríyatse geede kishítuno.
- Aap'otsə k'aarí tuwonatə dího bədowetə bíitso s'een matsí keewon kíítsítuno (fíínítuno)

#### **K'aat' 4 Keewa**

- Gaareyon keewetuno.

- Gaareyon bokeewetso k'aat'otsə t'íítsítuno.

## 2. Danhan detsotsí

### **K'aat' 1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya
- Nəbabíyo k'aaro eenəshəde nababa
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on aaniya

### **K'aat' 2 Guut'a**

- Fídeliyotsə shíneshuutsə gala (dana) guut'a.
- Aap'otsí fídeliyotsə shine shuutson guut'a.
- Beyokí baashotsí korəde guut'a.

### **K'aat' 3 Guut'í tera**

- Aap'otsə bíitsə dana.
- S'een matsí keewotsí fína.
- Aap'otsə bíitso díkəshəneriyotse daatsa.
- Aap'otsə k'aarí tuwonatə díhon bəímetə bíitso gala (dana)

### **K'aat' 4 keewa**

- Aap'otsə bíitso aak'o dano bofalítuwok'o gaareyon keeweya.
- Kísho eegə bəwotonatə bək'alatse keeweya.
- Nəbabíyo beshíyosh bəgeyíru keewo (wosho) kísha.
- Keeweyatə bobodətsə keewo k'aat'otse t'ííntsa.

## 3. **Daníya (Daníyítə kíitsa)**

### **K'aat'anítse daníruwotsí :-**

- Aap'otsí fídeliyotsə shine shuutson keewo bofalítuwok'o.
- Aap'otsə bíitso díkəshəneriyotse geede daatsí malo bodane tuwok'o.
- Kíshí k'alonatə biin fínatsə jíitso bodanetuwok'o.
- S'een matsí keewotsí bofínítuwok'o.
- Kaarí wokín ketar nababo bofalítuwok'o gawutə k'aníyeka

Eshəna mas'afanıtse t'íntso nababar daníruwotsə mas'afotse t'íntson ton goonkíde daníyo geyítuwe. Dan hansh wotítuwe etə gawetso kítsərə tewrerírə daníyo geyítuwe.

**Ariyosha** :- Díkəshəneríyo k'aat'otsə dewar aap'otsə bíitso aak'o kishəfok'o kíitsa.

#### **4. Daní T'íin tíina**

Beshətsə dano bogawísha íkəíkə aatotsí aatər boaaníyítuwok'o k'alərəní jamə guupo ímo geyítuwe. Manatsəna hambetsə dano tuwo faletuwe.

K'aat'ə 1 dano daníyosha shínə keeweyí k'op'otsí aak'ə maratse guud'ərəní keeweyar béaaníyo íkəíkon bokeewítuwok'o k'ala. Keeweyí k'op'otsatse daníyíruwo k'osh keewo wotere kaatsə ímo geyíratse. Manatse

- Daní tooko aak'ə maratse guut'a.
- K'aaro eenəshəde nababa.
- Nəbabíyo íkəíkon bonababí tuwok'o k'ala.
- Nəbabí wosho bokeewítuwok'o kup'íya.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on bo'anítuwok'o k'ala.
- Aatotsí aatərə béatse bokeewetuwok'o k'alogeyítuwe.

#### **K'aat' 2 tsí daníruwotsí**

- Fídelíyotsə shine shuutso bodanetuwok'o
- Aap'otsí fídelíyotsə shine shuutson bofíínítuwok'o kotetuwe. Eshəna botookə tookonatə gaareyon wotədení fídelíyotsə shine shuutsonatə bad'ídek'ə beezetsə aap'otsí bofídelíyotsə shine shuutson guud'ər k'aat'otse botííntsítuwok'o kup'íyo geyítuwe. Boguut'ora fídelíyotsí. Sheengəsh boguut'etuwok'o keewo geyítuwe. Aak'ə maratse wokín k'osh k'ac'atsə sheengəsh guut'etsotsí kíitsər doozəde boguut'e tuwok'o kup'íyo geyítuwe.

### **K'aat' 3 tsí daníruwotsí**

- fídeliyotsə shine shuutso bodanetuwpk'ó.
- Aap'otsí fídeliyotsə shine shuutson boguut'etuwok'ó.
- Aap'otsəsh k'osh bíitso boímetuwok'ó.
- Aap'otsə bíitso díkəshəneriyatse geede daatso bofalítuwok'ó.
- Aap'otsə bíitso s'een matsí keewotse bodanetuwok'ó.
- Kísho eegə bəwotonatə bək'alón danəde fíinatsə bojíítsítuwok'ó.
- S'een matsí keewotsí keton bofíínítuwok'ó.
- Aap'otsə k'aarí tuwonatə díhon boímetə bíitso s'een matsí keewo fíínar bokiítsítuwok'ó daníruwotsə mas'afotse t'íínəre. K'osh k'osh terəwerotsí ímere.

Eshəna daníyíruwoní daníruwotsí kup'írəní terəwerotsí gaareyonatə botookətookon bofíínítuwok'ó k'alo geyítuwe. Bofíínətsə terəwerotsí k'aat'otse íkəíkon bot'íítsítuwok'ó k'alərəní bodaroko bəbəyal toohar bokaatsítuwok'ó goo íma

Gaare manítsí sheengəsh fííníruwotsənənatə fíínə maawutsotsí galəde danərəní kup'íyonatə tep'ə ímo geyítuwe.

Danman daníyewora dan aayí k'ac'otsí kíitsəfets danman daníruwotsəsh sheengəsh daníyo geítuwe. Malanuwe daníyíruwo aayítuwe erə gawetuwe.

K'aat'ə 4 tsí daníruwotsə mas'a fates t'ííntsoní daníruwotsə keewí falo eenəshítuwo.

- Toharə fííní doyo eenəshítuno
- Danman bogalonatə botookonton goonkíde bodanítuwok'ó k'alítuwe.
- Keewyatə bo bodətsok'oshəwo tsəsh keewí doyo eenəshítuwe.
- Níyírə korəde bok'umə keewí doyo eenəshítuweenə tə k'aníyek'a

Eshəna dananí tsotsəna gaareyon wotəde bokeewetuwok'ó k'alo geyítuwe. Bokeeweyora daníyíruwo guurarə s'íílər tep'ə ímogeyítuwe. Gaareyon

bofiintso ikaiikon bokeewituwok'o k'alo geyituwe. Nokoreyo bodagotse ba beyish k'osh k'osh kup'iyi malotsi de'er kup'iya. Bofinetso bot'iintsora wotere bofinora shato, k'aara shishi k'azo, aap'otsenata fideliyotsen t'oolar besho bokiitsarawo manora kaatsar aramo geyituwe.

### 5. Dan aayi k'ac'otsi

- Aap'otsa kaaradiya
- K'oshk'osh mita naarotsa ara
- K'osh k'osh guut'etsotsa kisha

### 6. Tatsonata k'oona

- Jam dani detsotsi shuu'ita aato aataraeni k'aatonata maa finon imar finar bokiitsitu wok'o k'alar bonooni falo k'ora.

### 7. Terawerotsa Aaniya

#### **K'aat' 1 Nababar dana**

- 1, A. Ara    B, Ara    C, Koota    D, Ara
- 2, A. Bos'otsi bos'iyu geyituwe    B, Ishadek'a kishetsa shawo  
kokefatsere shini go'otsa aaniyu geyituwe.
- C, Tawu aat'iyosh, maa k'ac'a finosh, maa agosh galu jongo kotosh,  
shawo bafokerawok'o k'alosh wotituwe.
- D, 1. Galu mawituwe.  
2. Shawo keton fokeratse.  
3. Galu jongo awasheratse.
- E, Bos'a koko babodafatse 2 shaashe shinon  
woto geyituwo

#### **K'aat'2 Guut'a**

- Bad'atsa aap'otsi bofideliyi shine shuutson boguut'e tuwok'o k'alar bodaroko tohara bokaatsi tuwok'o k'ala.

## **K'aat' 3 Guut'í tera**

### 2. A, Maa

- Aaber moo agəre (bádíhora)
- Aber mísho mááre (bátuworá)

B, Mísha bí mísho mare (bídíhora)  
na'ó míshetsəka (bátuworá)

C, Bí bí waara (bədíhora)  
bí waare (bátuworá)

Dí Aawa - uambets aawo kees'a (bádíhora)  
- Aras ááwo dogá (bátuworá)

E, Kíra - Ayan míínzu kíərə (bádíhora)  
- təníhí mísho k'írere (bátuworá)

F, Íra - bí maaíiro kewere (bátuworá)  
- na'ó íiratə aməre (bádíhora)

3. A, shaga B, Ankata C, kawula D, sheetseya E, kura F, sha'a

4. Taaw 1-4 borəfetso íimetsə aatotsí gaareyon bofiíní tuwok'ó k'alərəní  
k'aat'otse bot'íintsítuwok'ó k'alər bodaroko botookə took'on bo  
kaatsítuwok'ó k'alo geyítuwe.

## **Keewí Tuwonatə bádowetuwona**

5 peredíya

### 1. Danhan k'os'otsí

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- Nəbabíyo nababítuno.
- Keeweyí k'op'ó tsatse keewetuno.
- Nə baníyotse keeshə tsə aatotsí aap'on aaniya.

#### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- Genzə genzə s'een matsí keewotsítse k'awun k'awun s'een matsí  
keewotsí fiínítuno.

- Bad'ətsə s'een matsí keewotsí shine shuutson doozítuno.
- Keewotsí jagítuno

### **K'aat' 3 Guut'a**

- Keewotsə bo k'oshə k'osheyonatə bo areyí ruwon guut'on t'íitsítuno

### **K'aat' 4 keewa**

- Gaareyon keewetuno
- Gaareyon bokeewetso keewítuno

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya.
- Nəbabí nababa.
- Nəbabí woshə keewa.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aaníya.

### **K'aat' 2 Guut'ə t'era**

- Genz genzə s'een matsí keewotse k'awun k'awun s'een matsí keewotsí fíina.
- Bad'ə tsə s'een matsí keewotsí gala (dano)
- Bad'ətsə s'een matsí keewotsí boshíne shuutson dooza
- Shuutsotsí dana (gala).
- Shuutsotsəsh manítuwotsí jagíya.

### **K'aat' 3 Guut'a**

- Kee wotsə bo'areyíruwonatə bok'oshe yíruwon guut'a

### **K'aat' 4 keewa**

- Sheengə k'awuntsə daatsítuwatse keeweya
- Galotse daatseyíru aatso natə bo k'alatse gaareyon shíyeya (keeweya)
- Gaareyon keewetso aap'on keewa



### **3. Daníya (Daníyítə kíítsa)**

Daní k'aat'aní 4 k'aat'otsí detsəfe. Jam k'aatí danotse daníruwotsəsh k'osh k'osh falotsí detsíyítuwe etə ímetsə k'osh k'osh terəwerotsənətə keeweyí k'op'otsə t'íinərəno. Eshəna jam daní k'aat'əmanítse t'íinətsotsəna daníyíruwo mas'afonətə k'oshə dananəsh wotítune etetsə keewotsənton gonkíde ímo geyítuwe.

### **4. Danə t'íinə t'íina**

- Beshətsə dano gawíyosha bodantso bokeewítuwok'ə goo ímərəní bokeewutsatse tuwurə jamə guup'ə ímər hambetsə dano mandə kíndo faletuwe.
- Keeweyí k'op'otsí aak'ə maratə guut'a.
- T'íintsə keewí k'op'otsatse bo keewetso íkəíkon bokeewítuk'ə k'ala.
- Daní tooko aak'ə maratə guut'a.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap'on bokeewítuwok'ə kala.
- Boosh galerawo bo'aatítuwok'ə kup'íya.

**K'aat' 2** :- Genzə genz s'een matsí keewotsítse k'awun k'awun s'een matsí keewotsí bofíínítuk'ə, nooní tero korəde boguut'etuwok'ə jagíyo bofíínítuwok'ə, daníruwotsə mas'afotse t'íítsere. Eshəna daníyíruwo daníruwotsí kup'írəní k'osh k'osh tururotsənətə íbo híp'ə etíruwotsí bíítsə bíítsə t'íbərə bokeewítuwok'ə k'ala. Imetso botookə tookonatə gaareyon bofííní tuwok'ə kup'íya. Bofíínətsono faleyalə aramarəní bogo bokup'ítuwok'ə k'alər bodagotse nokoreyo bəbetuwok'ə k'alo.

K'aat'anítse t'íintsə terəwerotsəsha daníruwotsə mas'afotse aríyotsí ímere. Daníyíruwonu k'osh k'osh aríyotsí dabəde emərəní terəwerotsí bofíínítuwok'ə k'alo geyítuwe.

**K'aat' 3** :- K'osh k'osh shuutsotsə bo'areyíru wonatə bo k'osh k'oshoko keeweyíshə daníruwotsə mas'afates ímere. Eshəna daníruwotsə mas'a

fotse A-F ímetsotsí aríyatse tuwur gaareyon keeweyar guud'æde k'aat'otse bot'ítsítuwok'o k'ala.

Aato bo'aatorə, boaaníyorə guuton bot'íitsorə, bosharawok'o bok'ewerawok'o wokín t'íitsosh eekə k'azo k'atso tsatse be'eyosh falítuwe. Eshəna han ooyíyosha índok'o (níhok'o) wotəde t'íino geyítuwe. Daníyíruwo daníruwotsí bákeewíyor sheengə keewon, míic'əfetsə bát'íinala haníye dambí doyotsí k'azetuno.

**K'aat' 4** :- K'aat'anítse daníruwotsə keewí falo eenəshosh, daníruwotsə bogalo bodanish daníruwotsə mas'afatse A-C bodəfetso keeweyí k'op'otsí ímere. Eshəna t'íintsə aatotsatse gaareyon bokeewetuwok'o k'alo geyítuwe. Daníyí weeran k'alo haníye shíní beshəts ək'aat'otse ananí keewetsotsəna hanoke aaní guut'o geyíratse.

### **5. Dan aayí k'ac'otsí**

- Keewí tuwonatə bodowetuwo detsətsə s'een matsí keewu kíítsíru jaanda.
- Guut'í jífuwotsí aak'o fíinatsə jíitseyíruwok'o kíítsíru jaanda.
- Genzə genzə s'een matsí keewotsítse k'awun k'awun s'een matsí keewotsí fíinetsə work'ata.

### **6. Tatsonatə k'oorona**

- Nəbabíman sheengəsh bonababo k'oorə.
- K'oshə k'osh s'een matsí keewotsí tse kewutuwonatə bədawetuwon galəde bokíitso k'oorə.
- S'een matsí keewotsí shine shuutson bobeezo s'ííla.
- Shuutsətsə dagotse beyíru areyonatə k'osheyon guut'on bot'íitso k'oorə.

## **7. Terəwerotsə aaniya**

### **K'aat' 1 Nababar dana**

1. A. Ara                      B, Koota              C, Ara              D, Ara
2. A. Keewí tuwa  
    B. Buutsí mááyí aalo – keewí tuwo bəwoterəna  
        K'aak'í woonəmo – bədowetuwoní  
    C. Keewí tuwonatə bədowetuwona k'alera keewuno keewí tuwí beyoní  
        bədowetuwo bəbeetuwok'o k'alítuwe. Keewí woto keewí tuwalo  
        beeratse eshəna goonkekə keewuno.

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

1. A 1. Aber aawí mísho mare.  
    2. Aber aatso úshəre.  
    B. 1. Awushə muro butsəre.  
        2. foko s'eenəre.  
    C, 1. Buutsí mááyo alere.  
        2. K'aak'o waare.  
    D, 1. wok'etənatə abernə wodəməno.  
        2, wok'etənatə abernə shelemerəno.
2. A. Buutsosh wotítə mááyí aalon k'aak'erəno.  
    B. Ootsə waare wotínk'e hambetsə k'ay amank'e  
    C. Guurə guurí mísho aaw aawí mísho meetuwe  
    D. Guurə tuwurə, shítsonatə kishon mashəde, guurə mísho made daní  
        moo mandə amo geyituwe.  
    E. Atsí kup'osh əsportí fíino geyítuwe  
    F. Gaareyon shíyeyarə fíino k'alítuwe.
3. 1. E      2. D      3. F      4. B      5, A      6. G

### **K'aat' 3 Guut'a**

- A. Boaretsoní 1, jaməwotsə maa gízə bowotoní

2, Jaməwotsə k'alalə gízə bowotətsosha

Bok'oshə k'osheyoní

1, Daazu shuwufa, bəshookonu daaza

2, Bolu mahaní bəshookon bí'ində farəshí bí níhí daaza

(farəshonatə daazokəno)

Haniye dambí aríyí weerona A-F bodəfetso ímetsotsí bofiínítuwok'o k'alərə bo'aaniyosh kaatsə ímo geyítuwe.

#### **K'aat' 4 Keewa**

- Gaareyon bokeewetsatsəna daníyíruwo kaatsonatə aaniyo íma.

### **Daníruwo mastawasha**

3 peredíya

#### **1. Danhan k'os'otsí**

##### **K'aat' 1 Nababar dana**

- Nəbabíyo k'ebetuno.
- T'íintsə nə babíyatse keewetuno.
- Nə babíyotse keshətsə aatotsí aaniyítuno.

##### **K'aat' 2 jagiya**

- Jagíyo fiínítuno.

##### **K'aat' 3 keewa**

- Mastawasho aak'o detsefok'o gaareyon keewetuno.
- Bodaníruwoke danə bodaatsí tu wok'o sha'ar s'íiletuno.
- Gaareyon bokeewetso k'aat'otse t'íítsítuno.
- Rííporətiyo t'íítsítuno

#### **2. Danhan Detsotsí**

##### **K'aat'1 Nababar dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keeweya
- Nəbabí nababa
- Nəbabí woshə keewa

- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí fína.

### **K'aat' 2 jagíya**

- Jagíyotsí fína
- Keeweya (shíyeya)

### **K'aat' 3 keewa**

- Mastawasho detsesh geyítə keewotsí dana.
- Gaareyon sha'arə s'íila.
- Bos'íilətsə keewí ríportíyo gaareyon guut'a.
- Ríportíyo k'aat'otse t'íintsa.

### **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

- Daní k'aat'anítse daníruwotsə mas'afotse k'osh k'osh terəwerotsə t'íinərəno. Manuwe mastawasho aak'o detsetuwok'onatə bək'alo danər shíno mandish fíinatsə bojíitsítuwok'owa etə k'aníyeka.
- Dananí keezosh kayidek'ə t'íitseka. K'aat'əmanotsu daníruwotsə bofíinítuwok'o t'íintsekəno.
- Eshəna mastawashí k'alo, mastawash detsosh geyítə k'ac'otsí mastawash detseyorə k'aletə keewotsí k'osh k'osh daní weeron daníyo geyítuwe. Daníruwotsə mas'afotse mastawasha etíruwo sheengə daníyo geyítuwe.

### **4. Daní t'íi t'íina**

- Haníye shíní beshətsə dano gawíyoshə íkəíkə aatotsí aatər bo aaníyítuwok'o k'alərə jamə guupo ímər hambetsí dano daníyo faletuwe.
- Keeweyí k'op'otsí aak'ə maratsə guud'ərəní bokeewetuwok'o k'ala.
- Manatse hambetsí daní tooko aak'ə maratsə guud'ər bok'aaro eenshəde bonababítuwok'o k'alo geyítuwe.

- Daníyíruwo b́nababíye okona daníruwotsə bok'aaro eenshəde íkəíkon bonababítuwok'ó k'ala.
- Shaashəkon muk'əna saayítosh bonababítuwok'ó k'ala.
- Nəbabíyo bonababora fídeliyotsí, aap'otsí aap'atse galəde bo nababítuwok'ó daníya. Hanə keeweyora daníyíruwo aríyosh íkə muro nababar kíitso geyítuwe.
- Nəbabíyo beshíyoshə b́geyíru keewatse (woshatse) keeweya. Boosh galerawo bo'aatítuwok'ó k'alərəní bo aatəman boaaníyítuwok'ó kup'íyo geyítuwe.
- Daníruwotsə mas'afotse daníruwo mastawasha etíru shírotse t'íintsə nəbabíyo bodanetuwok'ó k'ala.

K'aat' 3 shírotse t'íintsə jagíyí aatotsí fííníya, kaatsə íma, bofíínətso bo toohotsəsh bonababítuwok'ó k'ala. k'aat'anítse daníruwotsə gaareyon wotar bofíínítuwok'ó t'íintsə 3 aatotsə fa'ano. Aatanotsí mas tawashí k'alo mastawash detsosh geyítə k'ac'otsí, mastawash detsí falo bo'eenəshísha etə t'íintsekə bowotətso tsəna.

- Gaareyon wotar sheengəsh korəde bofíínítuwok'ó
- Bo daní maa kas'onatə b́guuroke beyíru keewotsí muk'əna'a saayítosh guurarə bos'íiletu wok'ó
- Bos'íílorə eenə een keewotsí deshəfetsə s'ííləno
- S'íílo bo'ishora gaareyon wotar bos'ííletso tohar bo fíínítuwok'ó gaareyon bofíínətsona gaareman shaatíruwotsən b́t'íínetuwok'ó k'ala. Bot'íintsətsə mano nokoríya gaare gaaríyí fíínosha k'awuntsə ímo geyítuwe. Haníye okona mastawashə detsə falo eensə bodek'etuwok'ó hanə naarí terəwerotsí ímo geyítuwe.
- Gaareyon shaarə bos'íílorə ayə (k'osh k'osh) mííd'otsə boatsə bo borawok'ó k'ac'ó boawashírawok'ó wokín botookə tookon

bogawerawok’o sheengəsh keewo geyítuwe. Daníyíruwoní hanora boonton wotarə s’íilo geyítuwe.

### **5. Daan aayí k’ac’otsí**

- Masə tawashə detsefə k’ac’otsí
- Bogalotse bos’iletə keewotsí

### **6. Tatsonatə k’oorona**

- Masətawashə detso bofalo s’íila (k’oorona)
- Boshə keeweyíru keewotse masətawashə detso bofalo bodetsətsə een əeen keewotsí bokeewítuwok’o k’alərə k’oorona (s’íila)
- Bogalotse bos’íilətsə keewatse bodetsətsə masətawasho bot’íitsorə k’ewude k’oorona.

### **7. Terəwerotsə aaniya**

#### **1. K’aat’ə 1 nababarə dana**

1. A. Bulení    B. maa ashotsí    C. ikəna, baruda

#### **K’aat’ 2 Guut’i tera**

1. B
2. A
3. C
4. D

#### **K’aat’ 3 K’aat’ 3 tse t’íintsə aatotsí gaareyon fíinar bot’íitsí tuwok’o**

ímere. Eshəna gaareyon bofíinətso k’aat’otse bot’íitsítuwok’o k’alərəní boaaníyí ímo geyítuwe. Iləmo daníyíruwo kaatso ímərə aramo geyítuwe.

**Anduru jaaha**

4 peredíya

#### **1, Dan hanə k’os’otsí**

#### **K’aat’ 1 nababarə dana**

- Nəbabíyo nababítuno

- Nə babíyotse keshətsə aatotsí fííbítuno

## **K'aat' 2 Guut'í tera**

- Aatotsəsh aaníyo ímetuno
- Masətawoshotsí nababarə danetuno
- Bad'ətsə s'een matsí keewotsí dozəde muro fíínítuno
- Aronə t'íínətsotsí bok'umí shine shuutson guud'əde kíítsítuno

## **K'aat' 3 keewa**

- Gareyonə keewetuno.
- Muro eegə bəwoto gareyonə shíyeyarə keewítuno.

### **2. Daní detsotsí**

#### **K'aat' 1 nababarə dana**

- Keeweyí k'op'otsatse keweya.
- Nəbabíyo íkəíkonə nababa.
- Nəbabíyotse keeshətsə terəwerotsí fíína.

#### **K'aat' 2 guut'I tera**

- Imetsə ayə aaníyotsítse wotítə aaníyotsí fac'a.
- Masətawashatse keeweya.
- Bad'əts s'een maatsí keewotsí boshíne shuutsonə dozəde murə fíína
- Muro eegə bəwoto dana.

#### **K'aat' 3 keewa**

- Muro eegə bəwoto gareyonə keeweya
- Muro eegə bəwoto aríyonə keewa
- Bogalotse datseyíru k'ac'otsí noononə keewa
- Gare jamo íkatsə wotarə keeweya

### **3. Daníya (Daníyítə kíítsa)**

Daní k'aat'ə haní

- Daníruwotsə s'een matsí keewotsí gonkíde muro bofíínítuwok'o



- Muro eegə bəwoto bodanetuwok’o.
- Guut’ə íkotse t’íínəts muro aak’o dano bofalítuwok’o.
- Bad’íyets s’een matsí keewotsí aak’o matso bofalítuwok’o k’alosh etə k’aníyeka.

Eshəna daníyíruwoní ketə weeronə muro eegə bəwotonatə aak’o guut’o faletuwok’o daníwa. Hanə bəwotətsotsəna tuwosha masətawasha etíruwo shírotse daníruwotsə mas’afatse t’íínətsə daníwa.

#### **4. Daní t’íínə t’íína**

Beshətsə dano shuutsə aanarə s’íilsha daníruwotsə íkəíkonə turə bogawutso bokeewítuwok’o k’ala.

- Daníyíruwono eenə een k’umotsí tíizərə keewurəní hambetsí dano mand kíma.
- Hambetsə dano shengəshə bok’ebetuwok’o kup’íya.
- Keeweyí k’op’otsí aak’ə maratse guut’a.
- Nəbabíyo k’aro manutsíde nababa.
- Nəbabíyo níyironə k’aaro eenəshəde bonababítuwok’o k’ala.
- Shaashəkonə bonababítuwok’o k’ala.
- Nəbabíyo bəbeshíru wosho íkəíkonə bokeewítuwok’o k’ala, kup’íya bodaroko kaatsa geyítuwe.
- Nəbabíyotse keeshətsə terəwerotsí bofíínítuwok’o k’ala.

#### **K’aat’ 2 shírotse**

- T’íínətsə ayí aaníyotsítse aaní wotətso faac’əde bofíínítuwok’o
- T’íínəts masətawasho nababarə bodanetuwok’o.
- Bad’ətsə s’een matsí keewotsí dozəde muro bofíínítuwok’o
- Aronə t’íínətsotsí boshíne shuutso korəde guut’onə bot’íítsítuwok’o daníruwotsə mas’afotse t’íítsere.

Eshəna, shíni k'oshə k'osh aríyotsí ímərəní gareyonə fíinərə bot'íitsítuwok'ó k'alo geyítuwe. Bofíinat səman turə nababarə bokee wítuwok'ó k'alo geyítuwe. Fíinə bo'ishorə aramarə bofíini k'awutso ímərəní gareyonə nokoríwa. Daní k'aat' hanítse muro eegə bəwoto bodanetuwok'ó daníyíruwo bí'angí falətso k'onə daníwa.

### K'aat' 3 **shírotse**

Muro eegə bəwoto, aak'ó guut'etuwok'onatə aakə bədatsetuwok'ó bokíitsítuwok'ó t'íitsere. Aatotsatse turə muro eegə bəwoto danərə shíno mandísh muro eegə bəwotok'ó bodano eenəshbodek'ísh etə k'aníyekə bəwotətsotsəna,

- Gareyonə wotarə bofíinítuwok'ó k'alewa.
- Gareyonə bofíinorə guurarə tep'ó ímewa, kup'íwa.
- Gaareyonə bofíinətso gare manə shatíruwotsənə bət'íinetuwok'ó k'ala.
- Gaare jamí k'umo nokorírə k'awuts íma.
- Bodarətso bəbeyalə toharə kaatso geyítuwe. Shíno mandəsh botookə tookonə, wot'onə gaareyonə wotarə bofíinítuwok'ó k'ala.

### 5. **Dan aayí k'ac'otsí**

- K'osh k'osh guut'otse daatseyíru múrotsí.
- Bad'ətsə s'een matsí keewotsí boshíneshuutson work'atatsə guud'əde kíitsa.

### 6. **Tatsonatə k'oorona**

- Bad'ətsə s'een matsí keewotsí boshíne shuutso korəde múrə boguut'onat'ə
- Nəbabíyotse murə bokíitso maa fíinonatə k'aat'ə fíinon ímər k'oorə.

## **7. Terəworotsə aaniya**

### **K'aat' 1 nababar dana**

1. A. Galə íkotse beyíru maa baashotsa
- B. unə aawu anduru ayə íns' o bəmafosha
- C. Muk'ənaa íns'uní
- D. Andurə man bímbotsə jaha típə falítuwokone bəetə
- E. Bəwayeyatse keewetuwone etə aawo detsətə bobad'ə

### **K'aat' 2 guut'í tera**

Faac'a 1.1 B 1.2, C 1.3, C 1.4, B 1.5 D

2. A, aberí 3<sup>L</sup> k'aat'otsa bədanírə. Bədano sheengəsh bədaníruwotse wodəma. Manatse tuwutsona bəmaashotsə bínə ayídek'ə shunəfəno.

## **Jamə aatí dabədabíya**

4 peredíya

### **K'aat'ə 1 nababar dana**

- Dabədabíyo eegə bəwotonatə aak' o guut'efok' o keewítuwo.
- Postatse beyoko guut'efoko keewítuno.
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap' on aanítuno.
- Aap'otsəsh aretsə bíitso ímetuno.

### **K'aat' 2 Guut'a**

- Nəbabíyotse keshətsə aap'otsən s'een matsí keewo fíínítuno
- Deshíyíru aap'otsí s'een matsí keewotse bogeyítə beyokə beezítuno.
- Jamə aatí dabə dabíyo guut'etuno.
- Postatse beyoko guut'efok' o fíínar kíítsí tuno.

### **K'aat' 3 keewa**

- Gonkeyí mítí naarotsatse keewetuno

- K’oshə gonkeyí mítəwotsítse posto bogə bəwoto keewítuno.
- Dabədabíyo daamíyíruwoke aak’o dek’etuwo mand bábode tuwok’o keewítuno

## 2. Dan han detsotsí

### K’aat’ 1 nababar dana

- Dabədabíyo eegə bəwotonatə aak’o guut’efok’o keewa
- Postatse beyokotsí aak’o guut’efok’o keewa
- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap’on aaniya
- Aap’otsəsh aretsə bítsə íma

### K’aat’ 2 Guut’a

- Nəbabíyotse keshətsə aap’otsən s’een matsí keew fíina.
- Deshíyíru aap’otsí bogeyítuwokə guut’a.
- Jamə aatí dabədabe guut’a.
- Posto aak’o fíinefok’onatə beyok’o aak’o guut’efok’o fíinar kíitsa.

### K’aat’ 3 keewa

- Gonkeyí mítə naarotsatse keeweya.
- Kosh gonkeyí mítotsíye postí bogə keewa.
- Posto (dabədabíyo) daamíyíruwoke dek’íruwokə aak’o bábodíruwok’o keeweya.

## 3. Daníya (Daníyítə kíitsa)

Dabədabíyoní guut’on jamo, wosho beshíyefə keewa. Jamonəmo ashots bogonkeyor kísho desheyar, tuumk’o erə aak’owe jeenəneene erər wosheyíruwona dabədabíyona sheengə tewuno jeení aato bowonawonefoní.

Jamí aatí dabədabíyoní fíinonatə k’osh k’osh keewotsəsh wokoke beyíru jagosh toohosh danetsə ashosh maa ashosh sheengə tewuno jeení aatí guut’a eta.

#### **4. Daní t'íin t'íina**

Haníye shínətso shuutsə aanarə s'íilərní hambetsí keeweyí k'op'otsatse boosh aretso bokeewetuwok'o k'alər aaníyo boímora daníru k'atsotsə bááro t'íwítsək'ayí daníru jamotsí boosh aretso bokeewítuwok'o k'alo geyítuwe.

Haníye okona daníru k'atsotsə bok'aaro eenshəde bonababítuwok'o k'ala. Daníruwo ayotsəsh bəbodísha muron kayíde bonababítuwok'o k'alo geyítuwe.

Haníye okona nəbabí wosho bobaterafətse k'aat' 1natə 2 tse t'íintsə aatotsí aap'on fíiniya. Manatse k'aat' 2 tse taaw 1 natə 2 bojíishí weeron aríyotsatse tuwuré k'aat'onatə maa fíinon bofíinítuwok'o k'ala.

K'aat'otse bofíinor guurar s'íilərní jafəro ímər bəgeyíyal dan aayí k'ac'on sheengəsh daníya 3-5 bodəfetso ímetsə aatotsí ayə saayíto ímər bomeyítse fíinəde bowetuwok'o k'alər bofíintso aramar kaatsə íma. Aatanotsí íməfətse shínona k'osh k'osh postotsənətə jamə aatí dabədabíyotsí k'aat'otsə dewarə kíitsər sheengəsh daníyo geyítuwe.

K'aat' 3 aato bət'íwíntsír daníruwotsə t'íintsə keeweyí k'op'otsatse keeweyar k'umə beshí falo boeenəshonatə jamə aatí dabədabí k'alo keewo bofalísha. Eshəna 1-3 beyíru aatotsí bojíisho shoyíde bofíinítuwok'o k'ala. Bokeeweyora guurar s'íilər bəgeyíyalə jafər ímonatə aayíyo geyítuwe.

#### **5. Dan Aayí k'ac'otsí**

- Aríyosh guut'ekə dabədabíya.
- Beyokə bíatsəguut'e kə dabədabíya.

#### **6. Tatsonatə k'oorona**

- Daníruwotsə mas'afotse t'íintsekə terəwerotsí bofíinítuwok'o k'alərə arama.

- K’osh k’osh aap’onatə guut’í fínon fíiníyírəní sheengəsh fíinə bofalo k’orora.

## **7. Terəwerotsə Aaniya**

### **K’aat’ 1 Nababar dana**

1, A. 4    B. 5    C. 6    D. 1    E. 2    F. 3

2. A. Daní mootse fíinetsə fína.

B. Daníyíruwotsí, 4<sup>L</sup>, 6<sup>L</sup> natə k’osh k’aatítsí daníruwotsí.

C. Gahatsə kas’otsí agona (doozona)

D. Bos’ə koka, kos’ə doozonatə daní maa kas’onatə k’aat’ə s’ayíntsa.

E. Bos’otsí koka.

### **K’aat’ 2 Guut’a**

A. Hanə bəwotətsotsəna

C. Bəwotalorə

B. Erə

D. Bəwotefe

## **S’uwuraw taaríkíyotsí isha**

2 peredíya

### **1. Danhan k’os’otsí**

#### **K’aat’ 1 Nababar dana**

- Nəbabí yotse keshətsə aatotsí aap’on aaniyítuno.

#### **K’aat’ 2 Guut’a**

- Imetsə s’uwuraw taaríkíyo woshə bədetsetuwok’o k’aləde eeka

### **K’aat’ 3 keewa**

- Eekera taaríkíyo eegə bə wetonatə bək’alo keewítuno

### **2. Danhan detsotsí**

#### **K’aat’ 1 nababar dana**

- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aap’on aaniya

#### **K’aat’ 2 Guut’a**

- Eekerawu taarí kíyo woshə bədetsetuwok’o k’alde eeka.

## **K'aat' 3 keewa**

- Eekera (s'uwuraw) taaríkíyo eegə bəwotonatə bək'alon keewa.

### **3. Daníya (Dadíyítə kíítsa)**

S'uwura taaríkíyo beshíyosh bəgeyíru een keewo wosho, taaríkíyo aretsotsí bədetsetuwok'ó k'aləde ísho (eeko) faletuwe. S'uwura taaríkíyo íshoní daníruwotsə taaríkímanshə bodetsətsə bokeewítuwo k'ó k'alítuwe. Bok'umo matsəde muro boguut'etuwok'ó boon aayí tuwe.

Eekera taaríkíyotsí eekoní ikə naarí fííní weero deshatsə. Hanəsha s'uwura taaríkíyots tuwutuwo s'íílər k'osh k'osh weeron gawíntsəde eeko faletuwe. Daníruwotsə eekera taaríkíman gawíntsəde boguut'ora, boguut'íru taaríkíman bətuwokoníye kesho geyíratse.

Boguut'or bək'umo bəbad'erawok'ó korəde bəs'uwufetso guut'ó bəgeyítuwok'ó k'alər daníyíruwo jafər ímo geyítuwe. **Aríyosha** S'uwura taaríkí :- Maa gízotsə ash danədek'ək gízəno. Maa gízots ashosh ayə k'alo ímetuno. Maa gízotsə ashonatə k'ac'on de'e sha'osh, goshosh, buutsosh wotítuno. Eshəna maa gízotsə

S'uwura taaríkíyan eekeyora haníye dashətsank'oyí s'uwuts (eeketsə) Maa gízotsə ash danədekíkə gízəno maagízo taaríkíya :- ashosh ayə k'alo ímetuno maa gízotsə ashonatə k'ac'on de'e sha'osh goshosh, buutsosh wotítuno. Eshəna maa gízotsí ashosh ayə k'alo bo ímetuwotsəna buutsə ímo, bok'eyoko s'ayínon koto bojen kotonatə ayəron geyítuwe.

S'uwura taaríkíyan andí íshetsə weeran baaron bəwotefətse k'osh kosh weeron eeko (ísho) faletuwok'ó t'íwíntso geyítuwo.

### **4. Daní t'íín t'íína**

- Shíní keeweyí k'op'otsatse boosh aretso bot'íítsítuwok'ó k'ala. Maníye okona eekera taaríkíyosh t'ííntə daníyo ikən nababowa. Manatse

bobeyíru wokə wotəde tohar eekera taaríkíyosh t'ííntə aríyotsatse bokeewetuwok'onatə sheengəsh bot'íwíntsí tuwok'o k'ala.

Weetuwoşa k'aat'ə íkí aatotsí aap'on boaaníyítuwok'o k'ala. Daní k'aatan detsoní bonababətso gawude boaaníyítuwok'o kup'ítəkə bəwo tətsotsəna nəbabíyo nababədək'ə bobatefətse boaaníyítuwok'o k'alo geyítuwe.

K'aat' han detso sheengəsh bodanísha 1-3 ímetsə s'uwura taaríkíyotsí botookə tookonatə gaareyon k'aat'onatə maa fínon bofíínítuwok'o k'alər tewreríyo geyítuwe.

Teweríríyantón danman dan aayí k'ac'otsən te'ude daníyo geyítuwe. Daníruwotsə bofíínor guurar s'íílər jafər ímo (weer kíitso) geyítuwe.

### **K'aat' 3 keewa**

Aatə íkona (1) k'aat'otse bofíínítuwok'o k'ala gítəlonəmo (2<sup>L</sup>) bəátse k'anəde bowetuwok'o maa fíno ímərəní k'aat'otse nababarə boshíshítuwok'o kup'íya. Daníru jamotsə bofíino k'osh k'osh malon s'íilo geyítuwe.

### **5. Dan aayí k'ac'a**

- S'uwura (eekera) s'een matsí keewotsí k'osh k'osh íshosh (eekosh) wotítə k'umotsí detsəts work'ata.
- Eekera taaríkíyotsənatə aak'o eeketuwok'o kíítsíru guut'a.

### **6. Tatsonatə k'oorona**

- Eekera s'een matsí keewotsə k'umo boekítuwok'o natə eekera taaríkíyotsí boekítuwok'o k'alər aramar aaní ímo geyítuwe.

### **7. Terəwerotsə Aaníya**

#### **K'aat -1 nababarə dana**

1, A, koota    B, Ara    C, Ara    D, Ara

2. A, Eekeraka wokín s'uraka eta

B, Taaríkí tuwí k'umatse turə k'osh k'osh weeron eeko faletuwe.



C. Eekera (s'ura) taríkiyots wosho dana.

D. Wosho bédetsetuwok'o k'ala.

3. Eekera taríkiyo eekí weero ayə naarə bəwotətsotse k'osh k'osh weeronə eeko faletuwe. Bogo s'íiletuwoní taaríkiyo eekeyorə shínə íimetsə taaríkiyonətonə deshekə wotarə wosho beshiyosh bəfalo s'íila.

## **Taha S'ayína**

2 peredíya

### **1. Danhan k'os'otsí**

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- Imetsə nəbabíyo nababítuno.
- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aanítuno.

#### **K'aat' 2 Guut'a**

- Guut'otse deshíyíru aap'otsí galəde kishítuno.
- Guut'otse shapətsə deshíyíru aap'otsí s'eentsítuno.

#### **K'aat' 3 Keewa**

- Imetsə keeweyí k'op'otsatse gaareyon keewetuno.
- Bokeeweyor keeweyí tero korəde bok'umo t'íitsítuno.

## **2. Danhan detsotsí**

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- Nəbabí nababa.
- Aap'í aatotsí aaníya.

#### **K'aat' 2 Guut'a**

- Guut'otse deshíyíruwotsí galəde kasha.
- Guut'otse shapəts deshíyíruwotsí s'eentsa.

#### **K'aat' 3 keewa**

- Gaareyon keeweya.
- Keeweyí tero korəde k'umə t'íitsa.

## 2. **Daníya** (Daníyítə kíítsa)

Aap’otsí aap’onton s’eenaw s’een matsí keewotsí s’eenaw s’een matsí keewonton, s’een matsí keewotsí s’een matsí keewanton murotsí muronton jamon k’umə íkatse k’um íkomandə k’aleyíru kímoshə wotíru fídelíyotsə aap’onatə s’eenaw s’een matsí keewotsə deshíyíruwotsí erə s’eego faletuwe. Hanotsən deshíru k’umotsí jagətəkə wokín gonkeraw wotosh falítuno.

### **Aríyosha**

- Ayídek’ə shoodəre. Eshəna hakímímaa amo taan geyítuwe (jageyíruwotsí)
- Anədə amísha wotowa bako daní moo mand amatse (gonkerawotsí)
- Abernatə kawetsən íkoka bofíínír (íkə naarí wototsí)

## 4. **Dan t’íin t’íina**

Keeweyí k’op’otsənətə nəbabí t’íítsí weeroní haniye shíní daní k’aat’otse t’íítsetsotsəna manəweeron daníyo faletuwe.

K’aat’ 1 tse aat 1 natə 2 nəbabíyo nababə bok’ərətsok’on bobaterawo k’aat’otse bofíínítuwok’o k’ala.

K’aat’ 2 tsí aatə 1 deshíyíruwotsí galo bofalítuwok’o aayítəkə bəwotətsotsəna nəbabíyotse bokíshítuwok’o kup’íya. Manatse aatə 2 tse ímetsə deshíyíruwotsí guut’otse bəgeyítə beyokə kíndəshəde bofíínítuwok’o k’ala. Deshíyíruwetsə k’alonatə bokíndítuwokon sheengəsh bodanetuwok’o k’osh k’osh aríyotsí dabəde ímər botewrerítuwok’o k’ala.

K’aat’ 3 tsí aatotsí bokeeweyor k’umə t’íítsə falonatə keeweyí tero korəde keeweyí doyo eenəshosh t’íínkə terəwer bəwotətsotsəna ímetsə keeweyí k’op’otsatse gaareyonatə toharə íkən bokeewetuwok’o k’alər bokeeweyor guurar s’íílər aayíyo geyítuwe.

## **5. Dan aayí k'ac'otsí**

- Aríyosh wotítə deshíyíruwotsí (k'aat' 2 tsí aatotsí fíiníyífətse shíní danaayí k'ac'an kíítsəfets dan man daníyo geyítuwe).
- K'osh k'osh guutotse deshíyíruwotsí galəde bokíshítuwok'o, k'osh k'osh deshíyíruwotsí guut'otse bəgeyítə beyokə bokíndə shítuwok'o k'alər koora.

## **7. Terəworotsə aaniya**

### **K'aat' 1 nababarə dana**

1. A, kashetsotsí    B, tesəbo    C, tooka    D, kashetsotsəsh  
E, Wíic'ítuwe
2. A, Jen kotosha    B, kashetsotsí t'affiyosha  
C, Aatsə gufonə mashonatə aawats ítsona  
D, T'uwí taha etefotsí keyeworə taheyíruwotsí aní aawí taha etefotsí  
aawu taheyíruwotsí

### **K'aat' 2 guut'a**

- 1, bəwotefere, bəwotíyala, bəwotətsotsəna, eshəna, natə, hanə bəwotətsoní,  
bəwotíyala hanatse tutsonə
- 2, Hanəsha, tutso, manatsəna, bəwotətsotsəna, hanəsha.

### **Maa k'eeza**

### **6. peredíya**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- Nəbabíyotse keshts aatotsí aapon aanítuno.
- Aatotsí ara wokín koota erə aanítuno.

### **K'aat' 2 keewa**

- Booshə ímets daní tookatse keewetuno.
- Booshə ímetsə daní tookatse mooshetuno.
- Kaashí tero korəde kaashetuno.
- Kaasho, mooshonatə keeweyí tero kotetuno.

### **K'aat 3 Guut'a**

- Nəbabíyotse keshətsə aap'otsəsh aretsə bíitso ímetuno
- Imetsə aap'otsə s'een matsí keewo fiínítuno

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- Nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aaníya
- Aatotsí ara wokín koota erə aaníya

### **K'aat' 2 keewa**

- Keeweyí tero korəde ímetsatse keewetuno.
- Mooshí jíisho (tero) korəde ímetsatse keewetuno.
- K'ebeyar, Níyíro korəde teretsə kaash kasha.
- Kaasheyor keeweyor terə korəde k'a.

### **K'aat' 3 Guut'a**

- Aap'otsəsh aretsə bíitso íma.
- Imetsə aap'otsən s'een matsí keew fiína.

### **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'eewí tuwonatə bádowetuwoone eto eega ete? Keewí tuwonatə bádowetuwoní boatse atseyo desheyatə boshíne shuutso kotədek'əkə k'umotsí íkə keewí tuwoke tuwutə manton deshítə íkə keewo mand amíru keewotsí.

Hanotsí arə wotətsə keewu íkatse tuwutə weetə keewo wotítə woto, aretsotsí keewə fala.

Keewítuwonatə bádowetuwoona eteyíruwotsí k'osh k'osh keeweyí terotsí detsəfəno. Boower keeweya, mooshonatə kaashə terotsí.

**Shíyeya etoní** Imetsə keeweyí tookatse wokín daní tookatse k'umə wonawoneyo, shíyeyonatə kaashəkaasha eta.

**Moosheya etoní** Ikə keewatse k’osh k’osh k’umotsí detsətsə ashotsə dagotse íko íkosh keewude shíshíyosh k’aleyíru keeweya wokín moosha. Moosho moosheyora bátero korəde moosho geyítuwe.

**Kaasha etoní** Keewu íkatse keewa botookə tookon keeweya eta kaashoní gítonatə gíte bogetə ashotsə dagotse k’aleyíru k’umə wonawone bəwoto dano geyítuwe. Kaashoní shíyeyonatə mooshok’o íkə naarí shine shuutso korəde fíino (kaasho) kaashə k’azosh faletuwe.

#### **4. Daní t’íin t’íina**

- Keeweyí k’op’otsatse nababonatə k’aat’ íkí aatotsí haníye shíní k’aat’ítsí t’íintsotsənton íkə naar bowo tə tso tse manəweeron daníyo faletuwe.

**K’aat’ 2** k’aat’anítse daníruwotsə bonababítuwok’o kotetuwoní keewí tuwonatə bodowetuwona. Hanítsəna ayə daní detsotsə bobeyíruwotsəna daníruwotsə bodanetuwoní shíyeya, kaa shonatə moosha eteyíru keewí terotsí.

Eshəna keewanotsə eegə bowoto sheengəsh bodanísha sheengəsh daníyí rəní taawu 1 shírotse t’íintsə shíyeyí tookotsítse faac’əde gaareyon k’aat’otse bot’íintsítuwok’o k’ala. Boshíyeyor k’ororonatə aayíyon geyítuwe.

Taaw 2 natə 3 tse k’anəde woo bəgeyítuwotsəna saayító ímər maa fínon fínde boweetuwok’o íma. Danəman t’íitsəfətsere shínona aatə k’atsotsí botookə tookon fíinəde bokíitsítuwok’o keewo geyítuwe.

Taaw 4 natə 5 bə aateyí naarok’on k’aat’otse bofíintuwok’o k’alərəní bokeeweyora guurarə k’ororər bofíino boenshítuwok’o kup’íyo geyítuwe.

K’aat’ 3 terəwerotsí aap’otsə arí bíitso danər boguut’onatə bokeeweyor bogeyítə beyokə kíndəshəde fíinatsə jíitso bofalítuwok’o aayítə dan bəwotətsotsəna bəgeyítuwok’on maa fíino ímər bofíino k’ororər aramonatə ( kíitsə íimonatə) aaní ímo geyítuwe.

## **5. Dan aayi k'ac'otsi**

- Daníruwotsə mas'afotse t'íinətsə moosheyí, kaashonatə shíyeyí jííshotsí detsətsə work'ata.

## **6. Taatsonatə k'oorona**

- Keeweyosh mooshonatə kaashosh wotítə k'osh k'osh tookotsí ímər tero korəde bokeeweyísh bomooshonə bokaashon, keeweyatə bobodokonatə mekə bofalok'o s'íílər k'orora.
- Tooko ímər woshə detsətsə dano beshiyosh kaash bofalo k'ooro.

## **7. Terəwerotsə aaniya**

### **K'aat' 1 nababarə dana**

1, A koota      B. koota      C. koota      D. Ara

2, A. índa, níha, mísha, eshuwa - - - - -

B, Maa ashotsəna

C. Maa ashotsə to harə shíyeyona

D, Maa asha

### **K'aat 3 guut'í tera**

1, C      2, E      3, F      4, A      5, B

**Oota**

4 peredíya

### **1. Danhan k'os'otsi**

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- nəbabíyotse keshəts aatotsí aap'on aanítuno

#### **K'aat 2 Guut'a**

- K'awun k'awun s'een matsí keewotsí boosh bí áretsə weeron aaní guut'euno.
- K'awun k'awun keewotsí boosh bí aretsə weeron guud'əde t'íítsítuno

### **K'aat' 3 Guut'í tera**

- Aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewotsəna boon aretsə aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewotsən shaatítuno.
- K'aarí tuwonatə dího detsətsə aap'otsən s'een matsí keewo fíínítuno.

### **K'aat' 4 Keewa**

- Bodoyonatə boon gonkətsə keewotsí keewítuno

#### **2. Danhan detsotsí**

K'aat'1 nababar dana

- Nəbabíyotse keshətsə aatotsí aapoon aaníya.

### **K'aat' 2 Guut'a**

- K'awun k'awun s'een matsí keewotsí boosh aretsok'on aaní guut'a

### **K'aat' 3 guut'í tera**

- Aap'otsənətə s'eenawu s'een matsí keewotsí boon aretsotsən shaatar guut'a
- Bok'aaro tízəde wokín díkəde nababeyor gítə bíítsə ímetə aap'otsən s'een matsí keewu fíína.

### **K'aat' 4 Keewa**

- Bodoyonatə boon gonkətsə keewotsən keewa.
- Boosh ímetsə k'op'atsə gaareyon keeweya.

#### **3 Daníya (Daníyítə kíítoa)**

**K'aat'2** Daníruwotsə mas'afotse ímetsə masətawashatse íkə keewo boosh Bí' aretsə weeron aaníde keewo bofalítuwok'o t'íítsere. Eshəna manə weeron aríyotsí dabəde daníyo bodetuwe.

#### **4. Danə t'íín t'íína**

Keeweyí k'op'otsí haníye shíní ímetsə weeron t'ííntso faletuwe.

K'aat' 2 tse taaw 1 aríyon te'ude daníyirani maa fiino imar bofiinatso aramar aaníyí íma. Manatse taaw gítotse íimetsə k'awun k'awun keeweyotsí nababar danər boosh aretsə weeron aaníde boguut'etuwok'o k'ala. Boguut'ora bəwosho (bək'umo) bo'awashírawok'okorədek'o bəgeyítuwok'o k'osh k'osh aríyotsí imar daníyo geyítuwe.

K'aat' 3 sha haníye dashí nəbabíyo nababa. Boosh bonababora sheengəsh bok'ebotuwok'onatə bodanetuwok'o kap'íya. Maníye okona bok'ebətsə taaríkí woshonatə detso bowonírawo boosh aretsə weeron aaníde bo guut'etuwok'o k'ala.

### **Gaalets Ikonatə K'iron wulíya**

Datsə ík atse gaaletsə íko fa'e bətesh. K'íro waare erə bíish bəkeewurawo bəwaarawok'o gaaletsə manuwe asho bək'írí taawo amər “waabí k'íra ” erə k'írəman bos'aamíyor “k'írdee bək'alə ? bí'aawa bako” erər bə'oonírawok'o taareyatə k'íronatə gaaletson mash bowotə.

Hanək'on shuneyatə bobefore k'íro gaaletsə man mererə gelə íku ud'əbək'ər. Aaní íkəíkon bəmínzə jamo íshəbəbaz. Maníye okon bə naana'otsə natə bəmaatsunə ud'əbək'ər. Gaaletsə man k'íro bíish bəkeewíruwok'o t'íwítsəratse. Iləmo k'íro gaaletso mand waa bəkesh. Gaaletsonəmo k'írəmansh “Eege taaro nəgaakí” bí'etə k'íronu “taaro gaahatse” bəetə gaaletsəman “ Taash nəkeewurawo nəwara wok'osha notaare ” bí'etə k'íronu “shíní nəmererə gelun təkewu maníye okon aaní aaw aawon təkewufe bətesh. Neemo nəwara dangesh waazo taash íme erə shísho nək'azal taa neen aa tək'alí” etətə dek'ə bíam ( bəúd'ə)

Haníye k'anətsənatə daníruwotsə bodanetə turuo geede daníyo (keewo) faletuwok'o batək'ay.

**K'aat' 3** Guut'í teratse etíruwo k'aat' 8 shírotse sheengəsh t'íitsetsətsəna man weeron daníyír aríyatse tuwur maa fiínonatə k'aat'í fiínon imar bofiíní tuwok'o k'alo geyítuwe.



K'aat' 4 keewa etíru shírotse t'íintsotsə keeweyí aatə bowotətsotsəna bágeyítuwok'ó aatotsə jíishí weeron botookə tookon gaareyonatə tohar bokeewetuwok'ó k'ala. K'aat'an detso daníruwotsə gaareyonatə toharə keeweyí doyo bá' eenəshítuwotse saayíto ímər bokeewetuwok'ó k'alo geyítuwe.

Jam keeweyí k'op'otsatse daníruwotsə bokeewetuwok'ó k'aloní ayə saayíto bádek'etuwotsəna k'osh k'osh keeweyí k'op'otsí k'osh k'osh gaareyotsəsh kayíde ímər keeweyatə bodantso tohar k'aat'otse bokeewetuwok'ó k'ala.

Maníye okona daníyíruwo k'osh daníyí malo de'erə dan man t'íintso falítuwe. Bokeeweyora borəno boosh gítəlí noon wotətsə daníruwotsí t'íwítsər íko íkoníye bogəsheeraw fiino bofalítuwok'ó kup'iyír tewreríyo geyítuwe.

## **5. Dan aayí k'ac'otsí**

- Aríyosh guut'etsə guut'otsí
- Kaasetíyotsə k'adayetsə keeweya /bokeewetuwok'ó tewrerífətse shíní kaasetíman k'ebíyír sheengəsh daníyo geyítuwe)

## **6. Tatsonat k'oorona**

- Boosh ímetsə guut'ó bodantsə weeron wokín boosh aretsə weeron aaníde keewu bofalo k'aat'otse bokeewítuwok'ó k'alər k'oorə
- Bonababətso wokín bokebətsə k'umo /keewo/ boosh aretsə weeron aaníde t'íítsə bofalo k'aat'onatə maafíino ímər aramonatə k'ooro geyítuwe.

## **7. Terəwotsə aaníya**

### **K'aat' 1 Nababar dana**

1. A, Koota                      B, Ara                      C, Koota                      D, Koota

### **K'aat 3 guut'í tera**

1. A, unə aawa      B, Shoodətso      C, kíndítuwe      D, Shoorawo mand  
E, Doya      F, bəka'ítuwotse      G. səza
2. A, 1. **Mísha** - na'ó mísho maare (díkeyora)
  2. Na'ó míshetsəka (k'arí tuwora)
- B, Eesha – Éésho waare (karí tuwora)  
Mas'ó eeshəre (karo díhora)
- C, Foka – mamít foko aməra (tura)  
Na'u moo fokəra (díhora)
- D, Guura – Na'ó moo guuratə ware (karítuwora)  
Bíguur ware (díhora)
- E, Bíitsa – ambesh mínzo bíitsəre (díhora na'ó bíits kíndətə aməre  
(tízeyora)

### **Níhí iza**

4 peredíya

#### **1. Danhan k'os'otsí**

##### **K'aat' 1 nababar dana**

- Jaawo nababítuno.
- Jaawotse keshətsə aatotsí aap'on aanítuno.

##### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- Aap'otsəsh gonkera bíitso ímetuno.
- Aap'otsəsh aretsə bíitso ímetuno.

##### **K'aat' 3 Guut'a**

- Bok'ebətsə aap'í jaawí woshə guut'etuno.
- Bok'ebətsə aap'í jaawotse bodaatsətsə dano guut'on t'íitsítuno.
- Imetsə aap'í jawo k'aat'otse fiinar kíitsítuno.

## **K'aat' 4 K'eba**

- Bok'ebətso aaníde keewítuno.
- Bo k'ebətsə íkə aawu duubí jaawo k'aat'otse tuubetuno.

## **2. Danhan detsotsí**

### **K'aat' 1 nababar dana**

- jaawə nababa.
- Jaawotse keshətsə aatotsí aap'on aaníya.

### **K'aat' 2 guut'í tera**

- Imetsə aap'otsəsh aretsonatə gonkera bíitsə íma.

### **K'aat' 3 Guut'a**

- Bok'ebətsə aap'í jaawí wosho guudəde nababa.
- Bok'e bətsə aap'í jaawotse bodaatsətsə dano guut'a.
- Imetsə aap'í jaawo k'aat'otse fíina.

### **K'aat' 4 k'eba**

- Bok'ebətso aaníde keewa.
- Bok'ebətsə íkə aawí duubí jaawə duuba.

## **3. Daníya (Daníyítə kíitsa)**

K'aat' 2 natə 4 aap'í jaawotsí keewa, etoní tururon, wokín garon toharə beeyor ashatsə gonkeyíru keewatse fínekə aap'on azekə bəwotora galə íkotse beyíru ashotsə nemo, doyonatə taaríkíyon beshíyefə weera (keewa) eta.

K'osh k'osh duron keewefə tururotsí íkə duubotsí, fíiní jaawotsí míinz jíneyor etef jaawotsí (duubotsí) eepí jaawotsí jewurí keewotsí c'aasí keewotsí wodəmosh jaawefotsí, íkə aawí duubotsí waamící duubotsənətə naanaí kaashí duubotsí yootsí nooní taaríkíyots, k'osh k'osh ashotsə ashə na'osh bogalonatə datsə jamosh bodetsəts keew bobeshífə weeroní aap'í jaawa etefo.

#### **4. Danə t'íin t'íina**

Haníye shíní dano bogawish shuutsə aanrə s'íiləh hambetsí dano ímetsə keeweyí k'op'otsatse daníruwots boosh aretso bokeewíruwok'o k'ala. Maníye okona jaawuman íkəno nababeyíye okona k'osh k'osh kaaton daníru k'atsotsí jaawu nababí tero korəde bonababítuwok'o k'aləde tewreríya. Bonababor boosh galeraw aap'otsənatə s'eenaw s'een matsí keewotsí mastawashatsə deshəde bo'aatítuwok'o keewa. Bonababar k'ororo, aayíyonatə jafər ímo geyítuwe.

Boosh galerawotsatse bokeeweyíye okona k'aat' 1 shírotse t'íinətsə aatotsí k'aat'otse bo'aaníyítawok'o k'ala.

K'aat' 2 tse taaw 1 natə 2 aatotsí k'aat'onatə maa fínon aríyotsatse tuwur bofíiní tuwok'o k'ala. Bofíintso aramar aaníyí ímo geyítuwe.

K'aat'an bət'íwíntsírí aap'í jaawotsí daníyosha. Eshəna k'aat'anítse bo'angok'on danə boosh geyítə k'osh k'osh aap'í jaawí naarotsə t'íinəno. aatə íkona (1) daníyí mas'afanítse t'íinətsə tururo sheengəsh bok'ebetuwok'o keewur tururəman aak'o bət'íinətsok'o korəde 3 to (keezoto) nababeyíye okon bofíinítuwok'o (bo'aaníyítuwok'o) k'ala. Nəbababefətse shíní daníruwotsə aatotsí bodafətarats guud'ər eeg bək'alítuwok'o bodanetuwok'o ízər kup'íyo geyítuwe.

#### **Turura**

Yootsa etuno doofə keníyonatə maatsunə bofao bətesh ikəaawo baako shukədek'ə maatsu bək'ac'ere moosh boetəfe gash kolí míto bí'aalo danətə geede woosh bodotsə boamə. Boaməfere weeratse daníru íko daatsə bodek'ə.

Danírumanu

“ Aake ítə amírə ” etə bí'aatə

“ Baakí ítə k'ac'ədek'ə gedatəní gash kolí mít geyo nowa ” bo et

“ Itə moo aake ” etə bí'aatə

“ Bak’etsi beeyiru weerí ganokətsəmani ” etə keewutə k’azə bo’amə. Daníru manu bomookə amətə bobaakí ítəman máá k’əratə t’afə búutsə keníyonatə maatsun gash kolí míto dek’əwatə bobaakí bos’íile k’ulotse zaanz boobíru hanorano ítə zaanze meyí etətəní mootse boobíru zaanzotsí ud’o botuwu. Zaanzotsə koratsə gaawats kundatsə bok’ot’or boona botogírí etə maa k’ac’ə jamo íshə (tíítsə) boíshə. Iləmo zaanz íku maatsu baratsə bák’ot’erəna maatsunu zaanzu bəbírawok’owa etatə t’awash kolədek’ə bəkíítsə keníyonu bódetsətsə gumbo mayídek’o bəbaratsə takəbək’ərere (bəjod’e) manoke (kaari) k’írə buutsə etuno.

K’aat’aníts aatotsí AnatəB daníruwotsə masafotse ímetsə aríyotsatse tuwutə k’aníyekə bo wotətso tsəna sheengəsh danəde bofíínítuwok’o k’ala. Oorotsəna boo fíinde bowetuwok’o k’alərəní k’aat’otse íbo híp’ə etefə tero korə de aatíruwonatə aaníyíruwon wotəde nokoreyok’on bofíínítuwok’o k’alər íbo híp’ə eto sheengəsh bodanetuwok’o k’alo geyítuwe. Bot’íitsor bodaroko bəbeyal k’aatsonatə jafər ímo geyítuwe. Hanə dambatse k’osh k’osh aap’í jaawotsí t’íitsər aap’í jaawotsə k’alonatə eegə bowoto bodetsə falo eensə bodek’e tuwok’o k’ala.

K’aat’ 4 aat 11 D’borəfetso beeyíruwo daníruwots mas’afotse ímetsə naanaío kaashatse tuwutə fínek bowotətso tsəna aatotsə jíishok’on k’aat’o tse bo aaníyítuwo k’ala.

Aatə Enəmo haníye dashí ímetsə naanaí kaashatse tuwutə ímekəno. Eshəna eekítuwotsí shíní aatər woto bək’azal k’atsə daníruwotsí faac’əde fííníyosh k’aníya. Faac’eyora s’oot’ə gítotse faac’o geyítuwe. Faac’etsə daníruwotsəsh aak’o bofíínítuwok’o jíisho ímər tewrerəde bowetuwok’o k’ala. Manatse botewrerətso k’aat’otsə dewarə bot’íitsítuwok’o kup’íyír danə man fíinde kíitson daníyo geyítuwe.

## **Naana'í kaasha**

Edíle edíle kílíntíya (2)

Níndə awero es'ərəna

Es'atsa

Nətookatsə kíshərəna

Kíshatsa

Falətsono waabeshowe

Maawutsono moo kore

Kílíntí kílíntí

**Taawu keezo (3)** gaareyon kayíde bokeewetuwok'ó kala. Bokeeweyor guurarə s'íílər kíc'ó bábeyalə jafər íma. Shíyeyotse bodanətsona boon shaatíruwotsən k'aat'otse boshíshítuwok'ó k'alər kup'íya.

K'aat' 4n bət'íwíntsírí keeweyorə bok'umə keewonatə keeweyí tero korde keeweyar íkə maneyí keewatsə bodə falo eenəsho bofalísh wotítəka. Eshəna aat 1 natə 2 tohar gaareyon k'aat'otse bokeewetuwok'ó k'ala. Taaw 3nmo k'aat'otse fíínə faletə aap'í jaawotsí faac'əde nababade shíshíyír wokín kaasetíyon k'ebíyír eekítuwotsí wokín faac'əde k'aat'otse fíínar bo kíítsítuwok'ó k'ala.

### **5. Dan aayí k'ac'otsí**

- Aap'í jaawotsənton ame arotsí.
- Kaasetíyon k'adayetsə k'osh k'osh aap'í jaawotsí (aap'í jaawa eto eegə bəwotok'ó daníyeyíye okonə kebíya) Bok'ebətsatse kup'íyo ímər danman sheengəsh bodanetuwok'ó k'ala.

### **6. Tatsonatə k'oorona**

- Tururonatə íbo híp'ə etíruwotsə woshə galədek'ə bodano aatotsí ímər k'ororonatə s'ííla.
- Boon aatet íbo híp'ə etí aatotsəsh guut'on aaníyí boímo k'oorə.

## 7. Terəwerotsə aaniya

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

1, A, Aatsa      B, shaana      C, ímərə      D, mana      E, t'uwa

F, aak'a      G. K'awuna      H. Dasha

2, A ankata      B, nema      C, k'ees'a      D, damba      E. nata

F, Gíza      G, bala

**K'aat' 3**      2. 1 Weera      2, Aashətsa      C, Waaka

### **Tíinde taashə beewe**

4 peredíya

#### 1. **Danhan k'os'otsí**

- K'aat' -1 nababarə dana.
- Jaawo nababítuno.
- Jaawí wosho keewítuno.
- Jaawotse keshəts aatotsí aanítuno.

#### **K'aat' -2 Guut'í tera**

- S'een matsí keewotsí fíínítuno.
- Aap'otsəsh aretsə bíítsonatə gonkera bíitso fíínítuno.
- Aap'otsənətə s'eenaw s'een matsí keewotsí jagítuno.

#### **K'aat' -3 Guut'a**

- K'awun k'awun jaawotsí guut'etuno.
- Jaawotsí nababítuno.

#### **K'aat' 4 keewa**

- jaawo eegə bəwoto keewítuno.
- Jaawí k'alo keewítuno.

#### 2, **Dan hanə detsotsí**

#### **K'aat' 1 nababar dana**

- Jaaw nababa.
- Jaawí woshə keewa.

- Jaawí tím keewa.
- Jaawotse keshətsə aatotsí fíina.

### **K'aat' 2 Guut'í tera**

- S'een matsí keewu fíina.
- Aap'otsəsh aretsonatə gonkera bííts ííma.
- Jagíyí fíina.

### **K'aat' 3 Guut'a**

- K'awun k'awun jaawotsí guut'a.
- Jaawotsí nababa.

### **K'aat' -4 keewa**

- Jaawosh bíítsə ííma.
- Jaawuman tímí taaw keewa.
- Jaawí k'alo keewa.

### **3. Daníya (Daníyítə kíítoa)**

- K'aat'anítse daníruwotsəsh k'awun k'awun jaawotsí guut'ə falo bo eenəshítuwok'o.
- Jaawə nabaə falo boeenəshítuwok'o etətə t'íínəka. Eshəna daníyíruwoní jaawo eegə bəwotonatə bəníwon keewufətse shíní haníye dashí E'ííntsə masətawasho (detso) t'íwítsədək'o geyítuwe.

#### **Mastawasha**

- Jaawo ayə bíítsotsí detsəfe k'aat'anítse daníru wotsə bodanetuwoní.
- \* Keew íko wokín keewí woto golíde /eenəshde/ kíítsí ango detsəfe.
- \* K'umo kup'íde wokín eenəshde t'íítsí falo detsəfe.
- \* Muk'əna'a aap'otsən ayə keewotsí detso /beshíyo falítuwe.
- \* Bəduubí garon ash níbo geetsəfe (sheenga)
- \* Jaawoní tímon matseyatə maa togonatə maa ísho (s'uwo) detsəfe.



- Jaawo eegə bəwotonatə aak’o guut’efok’o daníyosha haníye dambí ímetsə mastawasho de’er ketə weeron daníyo faletuwe.

#### **4. Danə t’íin t’íina**

Beshətsə dano gawíyosha íkəíkə aatotsí aatər boaaníyítuwok’o k’alər jamə guup’o ímər weetuwo mand kímó faletuwe.

Hambets danotse t’íinətsə keeweyí k’op’otsí aak’ə maratə guud’ər bokeewetuwo k’ala.

- Tíinde taash beewe etíru jaawí tooko aakə maratə guut’a
- Jaaw nababí tero kerəde k’aaro eenəshəde daníruwotsəsh nababa
- Jaawuman íkəíkon bonababítuwok’o k’alər bonababor maa to gokonatə maa s’uwoko korde bonababí tuwok’o sheengəsh keewo geyítuwe.
- Jaawu man wosho íkəíkon botoohotsəsh bo keewítuwok’o kup’íya
- K’aat’ə íkotse t’íintsə aatotsí aap’on boaaníyítuwok’o k’alər keewíya.
- K’aat’ 2 tse t’íints aatotsí seen matsí keewo fíinde botoohotsəsh íkəíkon bot’íitsí tuwok’o k’ala.
- Bofíintsə aaníyo aramarə kup’íyír bodaroko tohar bokaatsítuwok’o k’alər arí aaníyí ímo geyítuwe
- Aap’otsə gonkera bíitso bo tookə too konatə gaareyon bofíínítuwok’o k’ala
- Jagíyí aatotsí bofííní tuwok’o k’ala.
- K’aat 3 tse t’íintsə aatotsí gaareyon wotəde guud’əde bot’íitsítuwok’o aríyí ímo geyítuwe.
- Gaareyon bofíínətso boon shaatíruwotsən k’aat’otse íkəíkon bot’íitsí tuwok’o k’alər bofíínosh k’awunts íma.

- K’awun k’awun jaawotsí koyíde k’aat’otse daníyíruwo nababowa.
- K’aat’ə 4 ní k’aat’otse jaawo eegə bəwotok’o bokeeweyísh t’íinka. Bokeeweyíruwo k’awuntso bédetsísha gaareyotsí guurar s’íílər kup’íyo geyítuwe.
- Gaareyon bokeewetso íkəíkon botoohotsəsh bot’íítsí tuwok’o k’ala.

### **5. Dan aayí k’ac’otsí**

- K’awun k’awun jaawotsí detsətsə work’ata
- Duuba

### **6. Tatsonatə k’oorona**

- Jaawotsí bonababor s’ííla.
- Jaawotsí guud’əde bonababítuwok’o k’alər k’oorə.

### **7. Terəwerotsə aaníya**

#### **K’aat’ 1 na babar dana**

- 1 A. Ində k’ala  
 B. Maac’ədek’ə bəshuwonatə baabədek’ə bədítsona.  
 C. Bíjíntsə jíno aaníya.

#### **K’aat’ -2 Guut’í tera**

- 2, A. Wora  
 B. Gaya C. Shína D. Inda  
 3. 1. D 2. B 3. E 4. F 5. A

#### **K’aat’ 3 Guuta**

Gaareyon wotəde k’aat’otse boshíyetuwok’o woshər bokeewetso k’aat’otse bo keewítuwok’o k’alərní íləmo sheengəsh daníyo geyítuwe.